PETRI ANGELII BARGAEI

Commentarius de Obeliſco

AD

SANCTISS. ET BEATISS. D. N. D.

XYSTVM V. PONT. MAX.

Huc acceſſerunt aliquot Poetarum carmina, quorum partim ad idem argumentum, partim ad eiuſdem Summi Pont. laudem pertinent.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

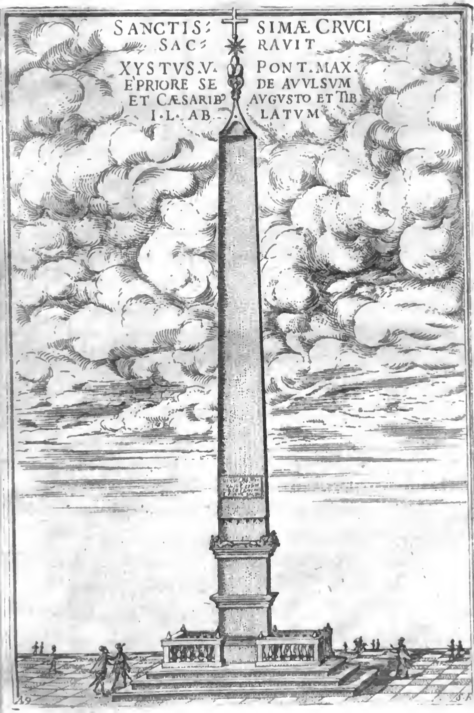
CVM PRIVILEGIO ET AVCTORITATE SVPERIORVM.

ROMÆ, Ex Officina Bartholomaei Graſſij. 1586.

Hanc molem visu (vetus est ea fama) recepto
Sacrauit Soli Solis in Vrbe Phero.
Mox Vrbem in mediam naui per cærula vectam
In Circo voluit Caïus esse suo.
Postremo Xystus diuulsam è sede priore
Hanc tulit in sedem, supposuitq; Cruci
Mentibus vt cæci discant, hinc esse petendum,
Quod queat ad cœlum pandere lumen, iter.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO D. N. D. XYSTO V. PONT. MAX.

PRÆCLARVM illud eſt, Beatiſſime Pater, & omni laude digniſſimum, quod Plato lib. v. de Rep. ſcriptum reliquit; Ciuitates tum demum felices & perbeatas fore, cum aut in ijs Philoſophi dominarentur, aut, eas qui regunt, philoſophari ſic inciperent, vt vnam eamdemq́; & philoſophandi & imperandi rationem eſſe cenſerent. Nam philoſophia cum animum excolat, & ad benè beateq́; viuendum inſtituat; animus autem corporis imperio præſit, ex quo rerum omnium externarum vſus, qui maximè hominum ſocietati conſeruandæ ſit idoneus, comparetur; non video qua ratione fieri hoc poſſit, ſi gubernandæ Reip. ratio à recta inſtituendi animi ratione diſſentiat: quæ è Philoſophiæ præceptis tantummodo hauriri conſueuit. Ciuitates enim hominum cœtus cum ſint, cœtus autem ip-

ſos

Digitized by Google

ſos non vnus atque alter, ſed plures conficiant, profectò, niſi ſinguli ad virtutem dirigantur, & parere legibus aſſueſcant, cœtus illi aut diſſoluantur neceſſe eſt, aut ita conſiſtant, vt in turbulentiſſimo Reip. ſtatu miſerrimè conflictentur. itaque, qui alteram facultatem ab altera ſeiunxerunt, rem non modò non neceſſariam, ſed ne vtilem quidem excogitarunt. quamquam enim Philoſophi qui ſunt, ita ſe interdum ab rebus agendis abducunt, vt, cum corpore domi, atq. in vrbe ſint, animo (vt idem Plato inquit) in cœlum auolent, & vtrum vicini, quos habent, belluæ ſint, an homines, planè neſciant: tamen, ſi ſe ad capeſſendam Remp. conferant, mirum quantum & prudentia & virtute cæteris antecellant omnibus. cuius rei cauſſa eſt, quòd non temerè, neque repentino quodam animi impetu, ſed ratione & conſilio ducti ad eam accedunt; non vt ex inopia ſordibus emergant; ſed vt illam, tanquam parentem, iuuent, & in primis beatam eſſe velint. quod nunquam facient, qui ſe prius ad omnem virtutem non conformauerint. quemadmodum enim regulam oportet eſſe tum rectam tum firmam, qua quis vtatur in faciundo opere, atq. in ſuperficie exæquanda;

lineiſq.

Digitized by Google

lineisq́ ducendis, nulla vt ex parte contorta atq́ obliqua sint; ita sanè is, cuius fidei Resp. committitur, animo excultus, & moribus institutus sit oportet: vt, qualis ipse est, tales eos esse velit, quibus imperat. id quod haud difficillimè consequemur, si prius è Philosophia didicerimus, qua ratione ipsi nobis imperemus. Nam quemadmodum, qui cadit, alterum ne cadat sustinere non potest; ita qui vitia sibi prius ex animo radicitus non extraxerit, sibiq́ acrius imperare non assueuerit, vix, ac ne vix quidem fieri poterit, aliјs vt iustè imperet. Neq́ enim bene imperabit vnquam, qui, cui ipse pareat, habet neminem. Habere autem necesse est in Rep. Principes qui sunt, cui diligentissimè pareant, legem: quam Pindarus omnium reginam mortalium atque immortalium vocat: eam videlicet, quæ non quidem vel in æs incisa, vel in tabulis perscripta, atque exarata legitur: sed quæ semper vnà nobiscum versatur & excubat, neque liberè uagari aut à uoluptatibus seduci animum permittit, eumq́, vt ventos Aeolus Imperio premit, & vinclis & carcere frænat; sic illa quasi inuitum & repugnantem in officio continet. Atq́ hæc quidem lex nihil aliud est, quàm ratio ipsa,

cui

cui vni, qui aliis imperant, assiduè pareant necesse est. Sed nunc eò rem redactam videmus, vt fermè omnes, qui in Rep. principem locum tenent, seruitutem teterrimam esse putent, si cuius imperium sequantur; idq; vnum in imperio summum bonum esse putant, si nullius imperio subsint, & ex animi libidine, non ex præscripto rationis cuncta administrent. Quemadmodum Dionysius Siciliæ Tyrannus; qui tum demum se cum imperio esse intelligere dicebat, cum quæ vellet, ea nulla interposita mora fieri videret. ex quo Caligulæ Imperatoris nefariæ illæ voces: Tam bona ceruix simul ac iussero deponetur. &: Memento omnia mihi & in omnes licere. & blandè rogantibus conuiuis, quid rideret? Quid? nisi vno meo nutu iugulari vos statim posse? quod quid aliud est, quàm exclusa iustitia, quæ quamdam diuinæ sapientiæ imaginem in ciuitate repræsentat, aditum iniustitiæ patefacere, & malorum omnium caussas in Remp. inuehere? atq; hoc sanè plerisque omnibus vsu euenit, qui relicta penitus Philosophia ad eam modò facultatem se conferunt, quæ vulgato etiam prouerbio ad se perdiscendam, tanquam ad auream messem metendam, adolescentes cohortatur.

hortatur. qui cum ita animo affecti postea se Reip. gubernandæ dediderunt; nihil prius atq; antiquius habent, quàm verborum formulas et sententiolas ex Iurisconsultorum placitis ac responsis excerptas, quibus possunt cumq; malitiosis interpretationibus eò detorquere, quò volunt; qua ratione plerumq; accidit, vt, quos minus par est, ij potissimum funditus euertantur, & fortunis omnibus exuti frustra deinde hominum fidem implorent. Quid ergo? iuris legumq; scientia contemnenda est, & è Rep. exterminanda? minime hoc quidem. Sed aut cum ea philosophiæ parte copulanda, quæ mores ad virtutem dirigit, quod optimi quiq; Iurisconsulti faciunt: aut exoranda, sibi vt persuaderi patiatur, philosophiam quoque per se eam esse, quæ Rempub. optimè gubernare & possit & soleat. Possem hic, si euagari & orationem prolixiorem facere liberet, multorum Pontificum exemplis vti: quibus quod diximus, facillimè tueremur. Sed ne nos otio atque humanitate tua abuti videamur, BEATISSIME PATER, *non euoluam nunc quidem veterum annalium scriptores, sed proximorum annorum memoriam repetam, quibus Pontifices professione liberalium*

facultatum inter se diuersi (eorum enim partim Iurisconsulti, partim Philosophi ac Theologi fuerunt) Remp. Christianam sic administrarunt omnes, nulli vt ex ijs reprehendi à quoquã possint. Nam in eorum Pontificatu qui in iuris prudentia excellebant, ea iurisprudẽtiæ vestigia impressa sunt, quæ maximè laudabilia esse in gubernanda Rep. consueuerunt: & eos qui è Philosophiæ quasi adytis ad eãdem dignitatem prouecti sunt, sic se egregiè gessisse constat, vt commemorationem nominis sui cum omni posteritate adæquauerint. Itaque, quanquam omnes optimam Reip. regendæ rationem secuti sunt, alios tamen alijs pro temporũ conditione antecelluisse nemo est qui neget. In eadem enim virtute gradus quidam sunt alijs alij superiores. vt cum nõ omnes in ijsdem consistãt, omnes tamen laudem, qua digni sunt, apud bonos consequantur. Homerus Achillis personam sic tractat, cæteris vt omnibus anteponat Heroibus, qui ad Troianum bellum conuenerant, cum interea de eorumdem virtute mirabiliter & sentiat & loquatur. Quòd si interdũ longè illustrior vnius, quàm alterius Põtificatus habitus est, & verò etiã fuit; quid de te XYSTE V. *Pont. Max. statuendum*

est,

est, quem multo ante cunctorum hominum vota Pontificem expetiuerunt, quàm admirabilis ille sanctissimorum Patrum consensus Pontificẽ declarauit? & id quidem meritò. Sciebant enim te sic semper vixisse, vt, quam, puer cũ esses, expectationem de te cõmoueras, eam lõgè multumq; superaueris. Commoueras autem tantam, quantam ab eo cõmoueri par fuerat, quem Deus Optimus Max. nondum natum dormienti patri ex eius vxore, qua tum pragnans erat, summa felicitate filium in lucem proditurum indicarat: vsque adeo, vt te mox exortum pater tanti oraculi non immemor, addito nomine, quod fore sperabat, cõfirmauerit. Felicẽ enim vocari voluit. cuius planè diuini ominis vim non modò exitus, sed etiam prima illa pueritia, atque educationis rudimenta tua comprobarunt. quanta enim ea fuit felicitas, quòd à teneris (vt Graci dicunt) vnguiculis ea in te fuit, BEATISSIME PATER, *ingenij magnitudo, ea memoria prastantia, vt Doctorem discendo pracurreres, & eorum, qua didiceras obliuiscereris nunquam. Neque enim felicitatem ijs finibus circũdandam censeo, quibus eam vulgo homines circumscribunt. Nam ad hoc quidem multo maioris momenti apud me*

est, ingenij celeritate excellere, naturæ bonitate ad ea procliuem ferri, è quibus morum probitatem, & rerum scientiam hauriamus; quàm vel illustri loco natum esse, vel opibus & copijs ita cæteris omnibus antecellere, ut ea modò de caussa nos homines admirentur; perinde atque illam Colchorum ouem, quæ, præter aureum vellus, nihil planè habebat, quamobrem magnopere appeteretur. Sunt quidem diuitiæ, si rectè utamur, aptissimum ad laudabiliter agendum instrumentum: sin secus; haud quis erret, si, quemadmodum omnium scelerum administras uocauerit, ita malorum omnium (ut Euripides ait) caussas hominibus afferre dixerit. Euertit Alexander Priami F. regnū patris opulentissimum. Etheocles & Polynices regij fratres, & in regia opulentia educati vsque adeò inter se oderunt, vt vterque alterum mutuis vulneribus fœdissimè confoderit, & Thebanum imperium perdiderit. Sextus Tarquinius Superbi F. diuitiæ & potētiæ fastu elatus Lucretiæ castissimæ fœminæ stuprum cum intulisset, in exilium unà cum patre pulsus est. Sed profectò dies dicētem me deficiat, si eos enumerare perrexero, quibus opes detrimentum ac perniciem attulerunt. quocumque

Digitized by Google

enim apud historicos aut poetas oculos cõuertes, & immensas quasdã atque incredibiles vel priuatorum hominũ, vel maximorũ regum diuitias inspicies, ferè quo maiores fuerint, eo etiam plures, grauioresq́; calamitates mox consecutas esse animaduertes. Et verò, si Platoni credimus, fieri vix potest, vt, qui ditissimus est, siquidem ex opinione vulgi diuitias metiamur, idem sit valde bonus. boni enim qui sunt, ijdem felices sint necesse est. Sed hæc spinosiora fortasse sunt, quàm epistolam deceant. Illud certè nemo non fatebitur, eum, qui domi delicatè atque adeò in rerum omnium affluentia educatur, cum adoleuerit, ad voluptatem potius, quàm ad laborem animum appellere, nisi seuerissimi custodis disciplina accesserit huiusmodi, quæ adolescentis animum à voluptatũ illecebris reuocet, & ad virtutem traducat. quod quàm paucis contingat, nemo bonus est, qui magno suo cum dolore non perspiciat. Nihil igitur est, cur in diuitijs felicitatem collocemus; ac ne in maiorum quidem splendore & claritate. quid enim aliud est his se iactare, quàm ea de re insolenter gloriari, quæ ad nos vel nihil, vel certè parum pertinet? vt non immerito illud in eos, qui id faciunt, & circumfe-

cumferatur, & quadret. Τίς πατέρα αἰνήσει, εἰ μὴ κα-κοδαίμονα τέκνα; *quasi dicat, nemo est omnino, quẽ planè infelicem & abiectissimæ sortis hominem existimare nõ debeamus, si præter maiorum suorum gloriam, nihil habuerit, cuius gratia se cæteris magnoperè cõmendet. At Romulus, Theseus, Lycurgus, at sexcenti alij, quos nominare necesse non est, ingenio potius & virtute, quàm magnis quibusdam opibus, & nobilitate freti Resp. constituerunt, quæ paulatim auctæ pepere-re auctoribus suis immortalitatem. quoties Cicero gloriatur, se hominem Arpinatem Romæ nobilitatis claustra refregisse? quoties diligentià, studio, ac labore consecutum esse, vt Metellis Scipionibus, Lucullis, alijs æquaretur? quin etiam confictis ac detortis in nobilitatis contemptum vocibus Lentulitates nescio quas, & Appietates irridet. Et sanè multo pluris facienda est ea nobilitas, quam quisque sibi peperit, quàm quæ à maioribus nostris in nos deriuatur & redundat. Illa enim nostra est, hæc aliena: illam nihil prohibet, cur nobis totam non asseramus, hanc alterius virtuti tribuamus necesse est. Atque vt ex perenni fonte perennibus aquis arua irrigantur ad fertilitatem: sic ex illa præclaris-*

sima

sima semper actiones existunt, quibus humanum genus mirabiliter iuuatur: ex hac non item. Etenim quemadmodum in occlusis canalibus ac paludibus aquæ, quæ aliunde influxerunt, plerumque corrumpuntur & putrescunt; sic in ijs, qui præter maiorum splendorem nihil habent, quod homines mirentur, omnis ad honestè agendum vis atque impetus concidit funditus, ac refrigescit, vt iam non laudandi, sed magnopere vituperandi esse videantur. Quid ergo? nihil omnino est ab ijs parentibus esse ortum, qui nobiles & habeantur & sint? immo magnũ quoddam bonum nullo cum bono cõparandum, si, quibus illud contigit, non inani quadam opinione ac iactantia, sed virtute & factis, quæ solidam gloriam parere consueuerunt, quasi sartum tectum (vt aiunt) atque integrum conseruabitur: quod quidem nemo vnquam consequetur, qui neque animi virtute, neque ingenij bonitate maximè excellit. Atque hanc ego huiusmodi excellentiã, vt eò, vnde digressa est, reuertatur oratio, felicitatẽ appello, quæ propemodũ incredibilis ac diuina in te ipso, PATER BEATISSIME, *adhuc puero, & penè dixerim, etiã tũ in cunis vagiente sic se extulit, sic se spectãdã protulit, nemo vt te, Felicem*

licem

licem cum appellaret, vere felicem esse non opinaretur. Sed eam tu felicitatẽ cum in Dei Opt. Max. cultu, & pietate totam reponeres, neque felicem eum esse posse existimares, qui se cum ipso Deo, quoad à se fieri posset, quàm maximè nõ coniungeret, te in Sancti Francisci familiã adoptandum tradidisti; sic tamen, vt nomen retinueris tuum. Scïebas enim ex ea permultos olim prodijsse, qui cum & doctrina insignes, & singulari vitæ integritate essent, præterquam quod Ecclesiam Catholicam propemodum labantem humeris ipsi suis, ne humi procumberet, sustinuerant, in Cœlum etiam recepti vnà cum mentibus illis purissimis ac beatissimis præsentes præsentẽ Deum inspicerent, atq; omnibus gaudijs perfusi eius conspectu & diuinitate fruerentur. ad quorum exemplum te conformare vel in primis cupiebas. itaque sic te totum Philosophiæ, ac mox Theologiæ dedidisti, sic eorũ studiorũ cupiditate incensus flagrauisti, vt breui in vtraque incredibiles progressus feceris. quibus quidem in facultatibus perdiscẽdis cum assiduus versareris, non ita tamen te à Musis, hoc est, ab his humanioribus & lenioribus litterarum studijs auertisti, vt subseciuis horis ea non coleres & in dicẽdo

te non

te non exerceres, quantum quidem principes facultates, ideſt Philoſophia, ac Theologia paterentur, quantumq́; otij ad id agendum à domeſticis publicisq́; eius familiæ curis tibi cōcederetur. quamobrem in ea facultate ſic te, iuuenis cum eſſes, exercitatum oſtendiſti, nemo vt frequētius ad populum, qui in templis ad Chriſtianam doctrinam audiendam conuenerat, contiones habuerit. At quas contiones? in quibus ſcilicet dubitarent eruditi ac docti homines, maior ne eſſet ſelectiſsimorum verborū atque optimarum ſentētiarum copia; an ſanctiſsimorum myſteriorum explicatio clarior; an ad Chriſtianam pietatem inſtitutio facilior; an vitiorum reprehenſio ſeuerior; & ad piè ſancteq́; viuendum cohortatio vehementior: nemo vt prorſus te audierit, in quo ignes quaſi quidam excitati non ſint ad ſe emendandū. nec mirum ſanè, quippe qui ea, quæ alijs præcipiebas, ipſe tuo exemplo facienda demonſtrares. Non enim vitæ genus tuæ ab oratione diſſentiebat; non mores à præceptis: talem te domi gerebas, talem inſtitueras, qualem foris haberi volebas; re, inquam, & factis eius familiæ diſciplina dignum, quæ tum fuit, cùm inſtituta eſt, ſeueriſsima ſcilicet, & Chriſtianarū

††† *virtu-*

virtutum plenissima. quæ, cum rerum humanarum more nonnihil à pristina illa sanctissimorũ Patrum viuendi ratione declinasset; ipse, quod nemo satis laudare, nemo satis mirari queat, vnus fermè ex omnibus grauissimis illis veterũ institutis delectabaris, ac sine cuiusquam ferè vel æmulatione vel exemplo tecũ ipse certabas, tecum contendebas. quamquam non ego te, BEATISSIME PATER, *tantis laudibus ornandum arbitrarer, si quos tum Franciscos, si quos Bonauenturas habuisses, ad quorum normam vitæ rationem conformare cogereris. Versabaris tu quidem inter eos patres, qui, si ætatis huiusce mores inspiciamus, laudabiliter vixisse existimari debeant; non ita tamen, exemplo vt suo ad illud vitæ genus perantiquum, ac propè diuinum impellere quemquam possent. Sed par erat, vt quem Deus Opt. Max. vniuerso terrarum orbi solum ad imperãdum selegerat, eumdem etiam, tanquam vnicum Christiani sacerdotis exemplar, ad imitandum solum proponeret. Vestigijs igitur tuis,* BEATISSIME PATER, *cum insisteres, te ipse cum æmulareris, cum præsens præsentem, præter vnum te, haberes neminem, quem sequi magnopere velles, ita vixisti, mul-*

to vt

to vt prius totam Europam nominis celebritate compleueris, quàm quisquam pedum celeritate peragrauerit. Quamobrem quocunque te contuleras, quacumque ingrediebaris, omnes te tanquam quemdam ex veterum annalium memoria mirabantur. stipitem illum planè ac truncum esse oportebat; qui tot tantasq́; virtutes non suspiceret, qui tam singularis sanctitatis hominē sibi omni cultu non esse obseruandum statueret. Vt minimè mirari par sit, si te vnum, qui vita actiones omnes ad virtutem iam inde à pueritia direxeras, qui tibi fortissimè imperare didiceras, qui Christianæ doctrinæ fontes penitus imbiberas, atque impiorum hominum sectas identidē in Ecclesia exorientes, acerbissimè oderas, si te, inquam, sic moratum, sic institutum, sic educatum Sanctissimi Pontifices tanquam in specula excubare voluerunt; ex qua tu impendentes procellas prospiceres; & si qui essent, qui in Ecclesiam perniciosas opiniones inferrent, & quasi lolium inter frumenta sererent, eos tu, pro summa sapientia tua, compesceres, ac, si res ita postularet, grauissimis etiam supplicijs coerceres. quo in munere obeundo cum te mirabiliter gessisses, cum præterea plurima extarent alia virtutis ac

pietatis tuæ vestigia, nõ in Italia modò, sed etiã in Hispania, quæ persequi si velim, iam non epistolam à me, sed longissimam orationem scribi oporteat; cum, inquam, tot tamq; ingentibus tuis in Remp. meritis præmium aliquod illustre diutius deberi non posset, in Cardinalium ordinem Pius V. Pont. Max. penè inuitum te ac nolentem cooptauit. quo facto, cum cæteri omnes magnum ijs patribus accessisse decus iudicarẽt, & tibi tamen de tanto honore gratularentur, tu laborem in Ecclesia iuuanda tibi ex ea dignitate auctum statueres; tantum abest, vt animum in otio quasi consenescere passus sis, vt dies noctesq; vel in rebus agendis, vel in sanctissimorum Patrum scriptis & perlegendis & ad integritatem restituendis inuigilaueris. cuius rei grauissimi testes sunt S. Ambrosii libri, quos cum peruersõrum hominum, & ab Ecclesia Romana, hoc est Catholica dissentientium studia multis in locis planè deprauauissent, ita tu ex vetustissimorum codicum fide emendauisti & publicæ vtilitatis caussa in lucem edendos curauisti, vt vel ex vna hac re laudem sis immortalem apud omnes bonos adeptus. Quamquam hæc, si cum ijs, quæ postea consecuta sunt, comparentur, huiusmodi videri

possunt

possunt, vt digna quidem illa sint, quæ dilaudemus, non tamen, quæ nobis maximam admirationem moueant. Etenim, quod ante te plerisq; alijs accidit, ea tibi Pontificatum pepererunt; sed, quod nullis fortasse alijs vsu euenit, Pontificatus virtutes alias multo præstãtiores in te esse ostendit: quæ, nisi tantam occasionem nactæ fuissent, delitescerent etiam nunc illæ quidem, & nullorum oculos in se converterent. vt, quod Aristoteles ex sententia Biantis refert, verissimum esse constet, vnumquemque scilicet ex magistratu, quem gerit, facilè declarari qualis sit. Nam tu cumprimùm ad supremum istum locum prouectus es, re ipsa demonstrasti non quidem humana quapiam ope te adiutum, sed à Deo Opt. Max. ex tanto sapientissimorum Principum numero selectum, qui multis incommodis affectam, ac, si non funditus euersam, labantem certè atq; in dies in peius ruentem Remp. susciperes, ac recreares: qui nauiculam fluctuantem, ac propemodum ab aduersa tempestate demersam in portũ subduceres, & in tuto collocares. Nemo enim est, PATER BEATISSIME*; qui non meminerit, quibus periculis salus non modò illorum, qui aut ruri in re familiari sua occupati prædijs colendis*

operam

Digitized by Google

operam dabant, aut omnino peregrè proficiscebantur, sed illorum etiam omnium, qui cùm in aliis, tum in hac ipsa Vrbe, Roma, inquam, atque adeo domi sua se continebant, exposita fuerit, & quasi quadam audacissimorum sicariorum coniuratione ad quæstum & rapinam expetita. Scimus cõplures & noctu & interdiu trucidatos fuisse, homines innocentes: scimus grandem pecuniam per vim & metum à multis exactam: scimus ex complexu parentum filios in solitudines abductos, vt aut miserrimè iugularentur, aut ingenti pretio redimerentur. quid plura? iam non deerant, qui Viriatos, qui Atheniones, qui Bargulos, & Spartacos imitati latronum ac seruitiorum duces se esse palàm, atque apertè profiterentur. quorum etiam nomine percussos nummos vidimus, vt iam parum abesset, quin magistratus etiam & collegia auro, argento, æri flando feriundo ab iis creatum iri suspicaremur. atque hoc sanè aliquo modo ferri potuit, si in extremis huiusce Reip. atque Imperii finibus accidisset. Nũc autem in ipso medio Latio, in ipsa, inquam, vrbe Roma, quam cæteris omnibus vrbibus certissimo præsidio ad salutem esse oportebat, hæc ipsa scelera fieri audiuimus,

vidi-

Digitized by Google

vidimus, sensimus; vt iam ad ea coercenda ne externa quidem auxilia, & conducta ingenti cũ Aerarij dispendio copiæ sufficerent. quas calamitates, cum agri liberè coli non possent, neque mercaturæ sine periculo ac certissimæ mortis metu exerceri, necessariò & frugum inopia, & fœdissima fames cõsequebatur. neque sanè hoc ideo à me dicitur, quod eum, qui tum Reip. præerat, tanquam vnicam tantorum malorum caussam reprehendendum & accusandum censeam. absit hoc à mea & aliorum cogitatione: sed vt intelligatur quantum in vna eademq; virtute homo homini præstet, quantumq; intersit inter eum qui à philosophia institutus ad Remp. accedit, & illum qui cancellis quasi quibusdam cõclusum se putat à iuris legumq; scientia, quos, etiam cum Reip. ratio postulat, refringere non audeat. Dubitandum enim non est, quin ea, quæ tum fiebãt, ipso inuitissimo fierent, qui imperabat. Sed profectò nemo tam felix est, qui in magna & numerosa familia non habeat aliquos suæ potius ipsorum vtilitatis cupidos, quàm eorum gloriæ studiosos, quorum negotia in gubernanda Rep. administrant. quare cum per summam fraudẽ eos, qui Reip. præsunt, decipiant; facilè fit, vt im-

probis

Digitized by Google

probis hominibus ad improbè agendũ aperto aditu, atque impunitate proposita status Reip. funditus conuellatur, & omnia sursum deorsum temerè ferantur. quod quidem tum accidere qui meminerint, si quidem ij boni sunt, fieri minimè potest, quin toti horreant & contremiscant, seq; seruatos esse non magnopere mirentur & gaudeant è tanta gladiorum licentia, è tanto sicariorum numero, atque improbissimorum hominum audacia; qui locupletum omnium fortunas prædam esse suam arbitrabantur, & innocentissimorum quorumq; vitam acerbè & penitus oderant. Verumenimuero, quemadmodum vsu euenire interdum consueuit, vt post fœdissimos imbres, & magnam aliquam turbulẽtamq; tempestatem Solem discussis nubibus repentè cũ intuemur, ipsius lucem & pulchritudinem eo lætiores oculis vsurpemus nostris, quo minus id futurum putabamus: ita in tanta rerum omnium confusione, cum miserè iactaremur, eamq; in dies magis magisq; augeri videremus, neque vlla spes è tot miserijs, quæ vndique in nos ingruebant, euadendi ostenderetur, Dei Opt. Max. prouidentia & beneficio nobis iam non minus insperantibus, quàm pereuntibus repentè consultum

sultum

ſultum fuiſſe animaduertimus. Etenim euocato (vt par eſt exiſtimari) in Cœlum atque in beatarum mentium conſortium GREGORIO XIII. *cum Patrum comitia propter multas & maximas cauſſas lõgiora fore, quàm vellemus, quamq; Reip. tempora poſtularent, vulgo arbitraremur, Dei, inquam, Opt. Max. voluntate, atque inſtinctu factum eſt, vt tu* BEATISSIME PATER, *intra paucißimos dies, vel horas potius incredibili cum lætitia bonorũ omniũ Pontifex Max. creareris. Quis enim te cùm purißima & caſtißima vita hominem, tum eximiæ ſanctitatis Sacerdotem, & ſpectatæ virtutis virum, qui tot annos in Rep. adminiſtranda cum laude verſatus eſſes, in eum locum prouectum fuiſſe non lætaretur, quo cum perueniſſes, maximis illis, atque inueteratis morbis, quibus affligebamur, mederéris? Neque verò, qui ex tam felici nuntio gaudijs omnibus exultarunt, decepti ſunt: quãdo non prius in puppi ſedens clauum Reip. tenuiſti, quàm nos ſedatis quaſi tempeſtatibus tranquille vehi cœpti ſumus. Vt iam tum non maior ad bonos lætitia, quàm ad improbos & facinoroſos metus perueniſſe videretur. Itaque, qui paulò ante domi ſe mærentes continebant, neq; pro-*

pter grassatores exire in publicum audebant, liberè iam per vrbem vagabantur: qui verò aliorum vitæ ac fortunis penè apertè bellum indixerant, scelerum suorum sibi conscij, aut è bonorũ conspectu profugerunt, aut capti, & grauißimo supplicio affecti pœnas eas dederunt, quas meriti fuerant. id quod si in Vrbe solum accidisset, in qua vel indicta caussa nocentes homines plecti possunt, mirabile quiddam & dictu inauditum videri deberet. tantam fuisse de virtute tua expectationem, tantam de seueritate & iustitia opinionem, vt nõ ante imperare cœperis, quàm audaces & praui homines è ciuitate facessere, atq; aliò se conferre cogitauerint. Nunc autem ijs ipsis, qui foris in aratores, in pecuarios, in mercatores licenter atque impunè graßabantur, sic res ceßit, vt, qui statim non aufugerint, morte mulctati liberos ad pascendum atque ad arandum agros reliquerint; ac viatores omni metu liberarint. Quid enim timerent ijs omnibus è medio sublatis, qui latrocinia exercebant? præsertim cum eorum ipsorum, quibus cæteri tanquam ducibus parebant, capita sudibus & longurijs præfixa pœnas præteritorum scelerum pependisse non ignorarent. Atque hæc quidem huiusmo-

iusmodi cum sint, satis ut laudari ac pro rei magnitudine celebrari nequeant, illud tamen mirabilius & habetur & est: quod cum ærarium penitus exhaustum esset, neque in horreis vel publicis vel priuatis frumentum reperiretur, famesq́; impenderet maxima, sic à te tanto incommodo obuiam itum est, ut ex summa inopia & caritate rei frumentariæ, consecuta sit annonæ vilitas, si temporum conditionem spectemus, incredibilis. Quod quidem ipsum, si illi, qui iam corroborato atque vndique opibus & copijs affluenti Pontificatu faciūt, id faciūt, quod Principis liberalitatem, clementiam, & humanitatem apud omnes testatur excellentem; quo nomine factum tuum appellabimus PATER BEATISSIME? *qui cum vix Pontifex à Patribus salutatus esses, cum vix haberes, vnde domesticos sumptus tolerares, & annona sic ingrauesceret, vt iam planè inopia ac fames, non caritas timeretur; effeceris tamen, vt vndique frumento in Vrbem comportato, neque ciuibus, neque peregrinis deesset, vnde copiosè alerentur. Est hoc, est, inquam, opinione omnium maius, & quod heroicæ cuiusdam naturæ vim atque instinctum præseferat. Tu* XYSTE V. *Pont. Max. cum à pe-*

 cunia

cunia inops atque imparatus fœdiſsimā famem depuleris, egentiſsimos quosq́; ſubleuaris, in eam rem auri pondo IIM. *& amplius impēderis; omnibus ſalutem repente attuleris, inter homines potius, quàm inter Heroas recenſeberis? quid enim aliud eſt Heroem eſſe, quàm omni ope humanum genus iuuare, & ijs potiſsimum prodeſſe, quibus ſumma Dei Opt. Max. volūtate præſis? Nam qui vnam aliquam virtutem habent, digni illi quidem ſunt, quos diligamus & miremur: ſed qui in omnibus excellunt, iam non amādi ſolum, & ſuſpiciendi, ſed, vt veterum more loquar, tanquam Semidei quidam è Cœlo ad nos delapſi omni veneratione ac pietate obſeruandi & colendi ſunt. nec loquor nunc de te, tanquam de Pontifice, cui videlicet in terris Chriſti liberatoris noſtri perſonam gerēti omnia officia, quæ ad cultum & pietatem pertinent, debentur; ſed de ipſius animi tui ſingulari magnitudine ac præſtantia. Quamquam difficile ſit, vt qui non ſimulatè & ad tempus, ſed verè atque ex animo virtute aliqua excellit, idem etiam reliquas omni ope ac ſtudio non complectatur ac foueat. Ergo cum tu & iuſtitiæ & fortitudinis in delendis latrocinijs, in pacandis imperij finibus exempla*

pene

Digitized by Google

penè innumerabilia edidiſſes, cum munificentiam & liberalitatem tuam cum incredibili caritate coniunctam in ſubleuanda cunctorum inopia re ipſa oſtendiſſes; & in ijs ſumptibus, qui ſuperuacanei ſunt, reſecandis modeſtè ac temperanter viuendum eſſe docuiſſes, cum ingentem vim pecuniarum ſine vlla hominum querela ac nullo impoſito vectigali in ærarium ad vltimos caſus à te conſtitutū retuliſſes: cum in iſtius ſanctiſsimæ ſedis auctoritate ac dignitate tuenda ne potētiſsimorum quidem Regum inimicitias tibi eſſe fugiendas declaraſſes; in eoq́, animi magnitudinem incredibilem prætetuliſſes: opus etiam aggreſſus es, quod & in præſentia apud omnes magnificentiæ laude nomen ſic illuſtrat tuum, illuſtrabitq́, in futurum, vt è memoria hominum interiturum ſit nunquam. Nam qui quauis de cauſſa Romam ſe conferent, qui vt plurimi ſemper fuerunt, ſic poſthac futuros innumerabiles & auguramur & cupimus, cum vias apertas ac directas, cum aquas ad omnium & voluptatem & vtilitatem copioſiſsimas ac ſaluberrimas in Vrbem inductas, cum Apoſtolorum ſigna Cochlidibus columnis impoſita, cum nobiliſsimū Obeliſcum in media Vaticani area, atque adeo

ante

ante ædem S. Petri, & in maximorum Pontificum quasi vestibulo collocatum spectabunt, XYSTI V. Pont. Max. magnificentiam cum Christiana religione coniunctam spectabunt; eiusq; altissimum & vera gloria cupidum animum diuinis laudibus iure optimo prosequentur: quippequi non intra longi temporis decursum, sed intra paucissimorum mensium spatium, cum vix Pontificatum attigisses, turbulentissimam ciuitatem in trãquillissimum statum redegeris; audacium insolentiam coercueris; neminem pacis atque otij studiosum non reddideris; famem atque inopiam exterminaris; ærarium expleueris; Vias ad religiosissimas quasq; sanctorum ædes munieris; &, quod nulli antea ausi sunt Pontifices Max. ijdemq; ab omni rerum & pecuniarum affluentia instructissimi, vt tam vastam molem è loco suo commouerent, & in eum locum comportarent, in quem ad amplitudinem atque ornamentum eius templi, quod in orbe terrarum augustissimum, atque amplissimum futurum esset, inferri omnes cupiebant, vnus tu, PATER BEATISSIME, incredibili cum omnium admiratione, ac felicissimo successu propemodum derepente atque ex improuiso inuexeris; effecerisq;

risq́, vt vel vno hoc nomine exteræ omnes nationes sibi vrbem Romam primo quoque tempore visendam, & tantarum rerum auctorem suppliciter adorandum, cùm ipsæ in præsentia statuant, tum in posterum eos, qui id fecerint, beatissimos fuisse prædicaturæ sint. Sed sentio me longius omnino prouectum, quàm tuæ Sanctitatis aures fortasse ferre possint. Quamquam enim verissima sunt, quæ de incredibili virtute tua palàm ab omnibus gloriosè prædicantur; maiora tamen isto animo tuo ad difficillima quæque, eademq́; præclarissima tum erecto, tum instituto agitas; & quæ iam facta à te sunt, perinde ac si ad te nihil pertineant vel obliuisceris, vel pro nihilo ducis; &, vt iter qui faciunt, tametsi illi quidem ad id quod à se confectum vident, interdum cogitatione referuntur, ad id tamen taciti se cohortantur, & parant, quod conficiendum restat ante, quàm eò perueniant, quò se peruenturos esse decreuerunt, ita tu, PATER BEATISSIME; *cum quidem non ea, quæ ad exitum perduxeris, sed quæ perducere constitueris assiduè tecum mediteris & cogites; Ego ne futurarum laudum, quæ tibi tum ab omnibus tribuentur diuinæ atque immortales, fructum*

præ-

Digitized by Google

præcerpere voluisse videar, cõtraham vela orationis meæ, precatus à Deo Opt. Max. vt incolumitatem, & salutem diutißimè tueatur tuã; &, quoniam mihi celebrandi, quæ gesseris, voluntatem tribuit incredibilem, eas etiam ingenij vires tribuat, quæ rebus, quas egisti, quasq; acturus es longè maiores, explicandis ornandisq; sufficiant. Interea si, quæ in commentarium de Obelisco retulimus, tibi esse vel legenda, vel certè non abijcienda duxeris; ego BEATISSIME PATER, *futurum non desperabo, vt me non omnino indignum existimes, cui aliquam beneuolentiæ tuæ partem esse impertiendam arbitrere. Sic te Deus Opt. Max. saluum & incolumem diutissimè nobis seruet.*

Ingentes si facta decent ingentia Reges,
Te Regum Regem XYSTE *quis esse neget.*

Petrus Angelius Bargæus.

CAPITA

OBELISCVS AD LECTOREM.

O Bruta ruderibus moles, Vrbisq; ruinis,
Stabam ego iam populo vix bene nota meo.
Nunc emota loco, Cœloq; inuecta patenti,
Sublimem lætor uertice ferre Crucem.
Quid sim, quid fuerim, quis me fabricauerit auctor,
Si quæris, scripta hæc qualiacunq; docent.
Quæ te non aliter forsan legisse iuuabit,
Quàm me animo, atq; oculis cernere posse tuis.
Sed tu, siue illud, siue hoc facis, Vni age grates.
Dic Xysto. Xystus præstat utrumq; tibi.

Petri Angelij Bargæi.

AD XYSTVM V. PONT. MAX.

VT Pater, vt Princeps, vt summus, Xyste, Sacerdos
Plebem alis, Urbem ornas, Iusq; piumq; colis.
Plebs laeta exultat, se se Vrbs miratur, et uni
Relligio obstrictam se uidet esse tibi.
Vbertas frugum testis, Fontesq;, Viaeq;,
Tẽpla, Obeli, Cochlides, Signa, Sacella, Cruces.
Viue Pater: uiue, ò, Princeps: uiue alme Sacerdos:
Quodq; facis, populos perge beare tuos.
Sic nullos uentura fuisse fatebitur aetas,
Aut fore, quos uni conferat ausa tibi.

Petri Angelij Bargaei.

PETRI

Digitized by Google

CAPITA RERVM QVAE IN COMMENTARIO DE OBELISCO CONTINENTVR.

Digitized by Google

Obe-

Obeliscos Pheronis Soli sacratos fuisse
Phero excaecatus
Phero visum recuperat, & quomodo
Phero voti compos Obeliscos suos Soli sacrat
Obeliscos duos ab Augusto Romam deuectos, & alterum in Circo Maximo, alterum in Campo Martio fuisse positum
Obeliscus in Campo statutus horas, ac dierum incrementa, & decrementa ostendebat, & quomodo.
Obeliscos tantum duos regnante Augusto in Vrbem inuectos, postea vero sex
Obeliscos octo omnino Romę fuisse, ex veterum scriptorum testimonio
Obeliscos duos in Circo Maximo
Obeliscum vnum in Campo Martio
Obeliscos duos ad Mausoleum Augusti
Obeliscum vnum in Circo Caij, & Neronis in Vaticano
Obeliscum vnum in Insula Tiberis
Obeliscum vnum in Hortis Sallustianis
Obeliscos XLII. *minores in Vrbe Roma*
Plinij locus defensus
Obeliscum Vaticani fractum, ac dimidiatum
Suetonij locus declaratus
Obeliscum Vaticani alterum fuisse ex ijs duobus quos Phero Sesostridis filius centenum cubitorum recepto visu Soli sacrauit.
Hermolaus Barbarus à negligentia defensus
Plinij locus restitutus
Obeliscus Pheronis quot annis ante Pontificatum Xysti V. fuerit

fuerit à Pherone Soli dedicatus

An erratum ab eo sit qui Obeliscum Vaticani antiquiorem bello Troiano fuisse scribit, & ea in re quos ex veteribus secutus esse videri possit

Argonautas fuisse ante bellum Troianum annis fere centum

Obeliscus Constantinianus

Ammianus Marcellinus, & P. Victor cur dissentire videantur cum de Obelisci duobus Circi Max. loquuntur.

Obeliscos duos Circi Maximi confractos, & comminutos existimari posse

Nauium trium, quarum sit mentio ad Obeliscos ex Aegypto Romam inuehendos ædificatarum Caianam fuisse maximam

Obeliscus ex Smaragdo quatuor cubitorum longitudine, latitudine trium

Obeliscum è quatuor Smaragdis quadraginta cubitorum lõgitudine, latitudine in parte quatuor, in parte duorum

Colosseum Serapim, e Smaragdo cubit. IX.

Breuis Ἀλληγορία *ad Obeliscos pertinens*

Caussæ quibus Xystus V. Pont. Max. videri possit adductus, vt Obeliscum Caianum in Aream Vaticani deferri curauerit

Xystus V. Pont. Max.

Latrocinia sustulit

Annonę caritatem subleuauit

Mores emendauit

Vias nouas in Vrbe strauit

Aedes Lateranas magnificentissime restituit

Aquas

Digitized by Google

Aquas vberes, & salubres in Vrbem induxit
Veteres Ecclesię ceremonias renouauit
Deorum statuas e Capitolina turre deiecit
Apostolorum Petri & Pauli Signa ex ære columnis Cochlidibus imposuit
Templa situ collabentia, ac pene deserta & instaurauit, & frequentari instituit
Sacella exędificauit
Obeliscum Pheronium e vetere sede auulsum in Aream Vaticani transtulit
Obelisco Crucem imposuit, vt iam non ad superstitionem sed ad veram pietatem religiose spectaretur.

OBE-

Digitized by Google

PETRI ANGELII BARGAEI

COMMENTARIVS de Obeliſco.

ET ſi in re valde antiqua & perobſcura, cuius veſtigia magno cum labore vel indagare, vel odorari oporteat, paucißima ſunt, quorũ ope nos, quod volumus aſſequamur; ex ijs tamen & paucis, & parum explicatis ea eligere conabimur, quæ generatim quidem ad omnium Obeliſcorum, ſingillatim verò ad eius, quem Caius in Vrbem importauit, cognitionem facere videbuntur: id enim in primis quærendum eſt. Atq. hoc ipſum, quò commodius perſequi, & coniecturas noſtras, quoad fieri hac huiuſmodi in re à nobis poterit, certißimis argumentis confirmare valeamus, ab illis, qui hæc legent (ſi modò vlli legẽt) impetratum cupimus, vt paulò altius, quàm fortaſſe ipſi velint, exordiri nobis liceat. Sic enim fiet, vt & nos quaſi ſemel manu arreptum, atque apprehenſum funem ſecuti, ex huiuſmodi labyrinthi

Digitized by Google

planè cæcis ambagibus egredi, atque ex variarum opinionum fluctibus, Symplegadum more inter se concurrentibus euadere minus desperemus: & illi cum ad institutæ à nobis commentationis finem peruenerint, iudicare facilè queant, rectè ne, an secus cursum in tantis tenebris, atque in tam angustis vadis tenuerimus. Sed, ne cuiusquam animum diutius quàm par est à lectione remoremur, & aliena facilitate atque otio licenter abutamur, iam nunc à nominis notatione id, quod in quaque re Stoici facere consueuerunt, totius disputationis nostræ initium capiemus.

Obeliscum igitur vocem esse Gręcam, & à voce græca ὀβέλου deriuari, nemo est qui dubitet. ea latinè veru nominatur: instrumentum scilicet ferreum, quod in prima sui parte crassiore corpore cum sit, paulatim minuitur, donec in acutam cuspidem desinat. Eo carnes ad ignem circumuolutæ torreri consueuerunt. Virg. lib. ij. Georgicorum.

Pinguiaq; in veribus torrebimus exta colurnis

A cuius similitudine Sabini telũ, quo in bellis vtebantur, veru appellauerunt: itaque idem Virg. lib. vij. Aeneidos.

Et tereti pugnant mucrone, veruq; Sabello.

Quo tamen in loco Seruius Grammaticus iuxta nonnullorum opinionem pro veru, pilum accipi debere scribit. Quod tamen non longe à veru, si pili formam inspexeris, distare videatur. Est igitur Obeliscus asperrimus lapis in figuram metæ cuiusdam sensim ad

proce-

proceritatem consurgens excelsam: vtque radium imitetur, gracilescens paulisper, specie quadrata, in verticem productus angustum, manu leuigatus artificis, formarum autē innumeras notas Hieroglyphicas appellatas habens, quas ei vndiq; videmus incisas, atque ad iam tum exorientis sapientiæ initia commostranda ex veterum auctoritate adinuentas. Hæc fermè sunt verba, quibus Ammianus Marcellinus Obeliscum non definit ille quidem, sed describit. Cæterum quoniam diximus vnde dictus sit, & verbi notatio à nobis allata cum huiusmodi descriptione consentit, videamus etiā cur potius Obeliscus, quàm Obelus, ὑποκοριστικῶς scilicet, nominetur, Græcorū more: qui stellulas, regulos, rotulas, quas illos paruulos Deos Panes ἀστερίσκους, βασιλίσκους, τροχίσκους, καλαθίσκους, πανίσκους vocāt. Cum enim immane quoddā saxum sit, cuius altitudo, vt suo loco ostendemus, alicubi cxx. cubitorum sit; par esse videbatur, vt in eo appellando voce potius rem ipsam augente, quàm diminuente vteremur. Neque enim aliud est Obeliscus, quàm latinè si dixeris veruculum, hoc est paruulum veru. Non ignoro esse qui huiusce vocis diminutæ rationem eò acutè ac subtiliter reuocent, vt affirment non magis Obelisci formam apud Aegyptios, quàm nomen ipsum esse inter Hieroglyphicas notas percensendum: vt, quemadmodum Obeliscus, idest, moles illa saxea ad veru similitudinem conformata mentem significat nostram ad vnum modò Deum se efferentem, instar radij solaris, qui quò longius à Sole

discedit,eo latior fit:quo minus,eo acutior, & in vnum ipsum lucis auctorem, quasi in punctum desinit: sic ingens illud saxum, si cum acie mentis nostrę se se in Deum erigentis comparetur, rem minutissimam ac perexiguam videri oporteat. Docta sanè ac peracuta notatio, si pro certo nobis constaret, Aegyptios ipsos, apud quos Obeliscus primùm inuentus est, sua ipsorū lingua huiusmodi molem diminuenti voce appellauisse. Quamquam Plinius Aegyptio nomine significari Solis radios testatur, illic scilicet, vbi ad hanc rationem loquitur: *Trabes ex eo facere Reges quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacratos, radiorum eius argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio*. hæc Plinius. Sed si tamen illi tam grande saxum ὑποκοριστικῶς nominabant; cur Herodotus,qui in Aegypto fuit,& omnia à Sacerdotibus diligenter vel curiosè potius perscrutatus est, non ille quidem Obeliscos, sed Obelos vocat? vt mihi omnino verisimile videatur, Aegyptiorum lingua fuisse ea voce dictos, quæ Obelo, nō Obelisco responderet. Quamquam non ignoro Diodorum Siculum,& alios Græcos & Latinos ab Herodoto hac quidem in re discedentes, dixisse Obeliscum: cuiusce nomenclaturæ rationem, quantum coniectura consequi poterimus, hinc iam aperire incipiemus. Quando igitur Herodotus, ante quē nemo apud Græcos, quod sciam, eius saxeæ trabis mentionem fecit, Obelum semper, Obeliscum nominat nunquā; credibile est,vt mihi quidem videtur, ab ijs, qui Herodo-

tum

tum consecuti sunt, eam esse vocem vsurpatam, qua, qui Aegyptum inuisissent, plurimùm vterentur. Eos autem ab infinito propemodum earum trabium numero, quæ in Aegypto erant minores, huiusmodi omnes lapides Obeliscos appellauisse: quales Romam ex Aegypto plurimas aduectas fuisse scimus, vt obeliscorum multitudo proprium & peculiare Obelorum nomen obscurauerit. Fieri etiam poterit, vt Obelisci à cõtrario sensu nominati sint: nimirum, vt quemadmodũ lucum à lucendo dicimus, quem arborum densitate & frequentia vmbrosum atque obscurum esse cõstat; ita illi Obeliscum appellauerint, cũ κατὰ ἀντίφρασιν immanem esse molem significare voluerint: ad cuius altitudinem ante hominum oculos exponendam, & quasi repræsentandam nulla vox satis idonea reperiretur: satius vt fuerit ad oppositum verbum confugere, quàm illud vsurpare, in quo præter vnam huiusmodi vocis translationẽ, nihil omnino spectaremus, quod re postmodũ cognita & perspecta, animum nostrum ad admirationem magnopere traduceret: ex quo etiam, nisi planè fallor, factum est, vt vulgò tam immanem molem deriuato nomine ab acu ὑποκοριστικῶς Aguglia, quasi tu dixeris aciculam, appellemus. Non enim minus ad acus, quàm ad veru formam & similitudinem accedit. Tertia restat ratio, quamobrem huiusmodi nomen tantę moli fuisse impositũ existimare non ineptè fortasse debeamus, ea est, quòd cum tantorũ lapidum vertici orbem inauratum imponi, atque in supre-

ma

ma ipsius orbis parte veruculum insigi consueuisse con stet, id quod ex eo globo, qui in Caiani Obelisci vertice spectabatur, discere omnes potuimus; factum esse, vt tota illa moles diminuenti nomine fuerit appellata. Quarum notationum eã quisque sequatur, quàm maxime probauerit, si quam modo probauerit, aut certè ipse meliorem excogitet. Quòd si etiã ἀλληγορικῶς accipi voluerit; nihil est, quamobrem reprehensionem pertimescat meam. Vnicuique enim debet esse iudiciũ suum maxime liberum. Mihi satis superque est in medium adduxisse, quæ in primis probabilia esse videbãtur, omissis allegoriis, quarum vi, nihil fermè est, quod ad diuinitatem aliquo modo referre nequeamus: presertim si licuerit eas qua vis in re, aut in voce, aut in numeris scrupulosè & subtiliter Pythagoreorum more persequi. Obeliscum igitur, seu tu Obelum cũ Herodoto nominare malueris, ex asperrimo lapide fieri cõsueuisse & Ammianus tradidit, & cæteri scriptores memoriæ mandauerunt: inter quos Diodorus Siculus σκληρὸν λίθον saxũ, ex quo fiebant vocat: idest rude, asperum ac durum. quem quidem lapidẽ Plinius Pyrhopæcilon vocatum fuisse scribit antequam Syenites vocaretur. etenim Pyrhopæcilos dictus est, quod punctis quibusdam ignei coloris distinctus, ac varius vndique interluceat. eum postea Syenitem nominarũt, quod ex ijs montibus, qui Aethiopiam attingunt, atque à Syene Thebaidos non longè absunt, exscindebatur. Id autem duplici de caussa ab Regibus Aegyptiis factum

fuisse

fuisse arbitror: nimirum , vt & huiusmodi monumen ta diutissimè conseruarentur , & Soli , cui dicabantur , tum ex figura , tum ex colore in primis conuenirent . Saxum enim illud durissimũ cum sit , neque intercurrentibus venis & scissuris dissilit, neque exeditur salsugine , neque vetustate collabitur , neque vllarum tempestatum iniuriam pertimescit . vt , nisi hominũ opera , atque ignium vis accesserit , sempiternũ atque immortale permansurum esse videatur : quod aliis nõ accidit . Figura verò , in quam conformatur , quod Solis radios imitetur,ad Solem quoque referatur necesse est. Sensim enim instar metæ ad proceritatem consurgit , & illam quidem excelsam . Est omnino Obeliscus ita factus, vt, quamquam idem cum meta non est, tamen haud sanè longè discedat à specie & figura ipsius metæ. cuius quoniam Ammianus in Obelisci descriptione meminit , eumque illi persimilem esse dicit , non omnino absurdè fecisse videbimur , si antequam longius progrediamur , quid sit meta statuerimus . Quamquã enim res ipsa per se satis nota est; tamen, quia ad institutam à nobis scriptionem magnopere pertinet,vt exactè cognoscatur ; non pigebit hic adscribere quæ scitu non omnino indigna videbuntur .

Metam igitur Latini dixerunt à metiẽdo, siue à metando, quod idem est . statui enim consueuerat in extremis Circi partibus, ad quam currus in ludis curulibus cum peruenissent, necesse habebant septies circũ metam agi . Propertius libro ij. Elegia xxv.

Aut

Aut prius infecto deposcit præmia cursu
Septima quam metam triuerit ante rota.

Et Horatius:

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat, metaq; feruidis
Euitata rotis, palmaq; nobilis
Terrarum dominos euehit ad Deos.

Ea Pyramis quasi quædam erat. à perampla enim & lata basi incipiens in acutũ apicem desinebat. Sed Pyramis tribus, aut etiam quatuor lateribus constabat, vt loco suo dicemus: meta in orbem surgebat, tendebatque tanquam turbo inuersus in acumen. Itaque eã Græci κῶνον vocabant, de quo Aristotiles in Problematis ἔστι γὰρ κῶνος, οὗ ἡ βάσις, κύκλος. *Conus*, inquit, *est cuius basis circulus est.* qua voce Cicero quasi Latina vtitur lib. 2. de Nat. Deorum: *Conum*, inquit, *tibi ais & cylindrum & pyramidem pulchriorẽ, quàm sphæram videri.* & lib. pri. *At mihi vel cylindri vel quadrati vel coni, vel pyramidis videtur esse formosior.* Meta igitur dicebatur quarumcũque rerum congeries, quæ latam & globosam basim cũ haberet, in acutum verticem desinebat. Quare Cicero lib. 2. de Diuin. vmbrã terræ, metam noctis vocat. *Vident*, inquit, *hęc constantissimo motu Lunæ, quando illa è regione Solis facta incurrat in vmbrã terræ, quę est meta noctis, vt eã obscurari necesse sit.* Vnde etiã & Coni dicũtur à Gręcis turbines illi teretes, quos pueri funiculo circũacto in orbẽ præcipites conuerti cogũt, dum in compitis inter se ludunt. quin & metas appellamus seu fœni,

seu

Digitized by Google

ſeu paleæ, ſeu frumenti ſtrues: quas à ruſticis in agris, & apud villas paſſim confici videmus, quò commodiſſimè defendantur à pluuiis. Quamquam autem diximus figura orbiculata & globoſa metas conſtrui, non ignoramus tamen Pyramides, quæ metæ ſunt, nõnullas inueniri, quarum aliæ ſunt quadrangulares, alię triangulares: Sed ad Obeliſcum redeamus, quem quia metæ ſimilem Ammianus eſſe dicit, nos in meta decla rãda longiores fortaſſe fuimus, quàm oportuit. Eum, vt paulò ante dicebamus, Plinius trabem appellat, & à Mitre fuiſſe inſtitutum aſſerit, qui in Solis vrbe regnũ obtinebat, idque illum feciſſe ſomnio admonitum: quemadmodum in ipſo Obeliſco inſcriptum fuerat. vt mirari, ne dicam ridere illos liceat, qui affirmant & Obeliſcos & Pyramides à doctiſſimis illis ſacerdotibus excogitatas, vt eſſent nobis tanquam quædam mentiũ noſtrarum imagines, quæ ab humanis cogitationibus ad diuinas nos traducerent, & cum Deo rerum omniũ auctore coniungerent. Præclarum ſanè inuentum, & doctorum piorumque Sacerdotum ſapientia vel in pri mis dignum, ſi ad hoc ipſum faciendũ ab ijs potius, q̃ à ſuperſtitioſo Rege ad expiandũ ſomniũ fuiſſet inſtitutum. Neque tamen is ſum, qui neſciam Heliopolim potiſſimam fuiſſe ſedem Sacerdotũ, qui philoſophiæ & Aſtronomiæ cæteriſque omnibus liberalibus facultatibus operam darent, & Pythagoram, Democritum, Zamolxin, & Solonem eò profectos eſſe; Platonem verò & Eudoxum tredecim ipſos annos apud illos per-

mansisse; vt philosophiæ Theologiæque arcana perdiscerent. Versabantur illi quidem in rerum natura indaganda, sed ita tamen, ut quam ipsi cognitionem assecuti essent, eam aut obscurè traderent, aut omnino alios occultarent. Fieri igitur potuit, vt quod Mitres somniauerat, ipsi acutè excogitata radiorum solarium imagine quasi quadam, re ipsa conformauerint, & inde philosophandi occasionem præbuerint multis. Facilè enim est interpretari quod fortuitò sit inuentũ, id prudenter fuisse excogitatum. Vtrum autem Mitres (seu Mithras dici malueris, idem enim nomen est) qui primus Obeliscum adinuenit, idem sit cum Mena, qui primus Aegyptiorum Rex fuit; equidem nõ ausim affirmare: quando & Menas lunam, & Mitres Solem significat, vtrunque apud Aegyptios in magna veneratione & cultu habitum: quorum alterum Osyrim, alterum Isim vocabant. Herodotus certè ac Diodorus nusquam Mitræ Regis, quod sciam, mentionẽ faciũt: Menam autem vterque scribit primum in Aegypto regnauisse. Eusebius ex libris Manethonis sacerdotis Amasim Aegypti Regem primũ nominat: Mephrem quartum: vt in tanta rerum ac nominum obscuritate & confusione nihil certi statui possit. Id verò inde factũ arbitror, quòd innumerabiles penè Reges in Aegypto cum regnauerint, perpaucorum nomina memoriç mandata sunt à scriptoribus; ac non eadem ab omnibus omnia, sed ab alijs alia, prout quisque ex Sacerdotibus, quorũ erat cura, vt acta conscriberent, hunc,

Digitized by Google

aut illũ Regem vel amabant, vel oderant. Quare apud Diodorum legimus inter Vchoreum & Sesostrim xix: ætates, annos scilicet quingentos septuaginta intercessisse, cum interea præter Miridem nullus, qui Aegypto imperauerit, neq; à Diodoro ipso, neq; ab Herodoto nominetur. Cum autẽ Eusebius horũ nusquã meminerit, aliorũ meminerit, verisimile est à Manethone, quẽ ipse sequebatur, silẽtio fuisse præteritos, itẽq; alios ab aliis: quorum fidem & scripta Herodotus ac Diodorus secuti sunt. Mirum certè, vt eo, vnde discessimus, redeamus, illud est, quòd Herodotus Menam illum fuisse scribit, qui Memphim condidit, quam ab Vchoreo conditam fuisse Diodorus testatur, annis scilicet post Thebas, quę in Aegypto erant, conditas IↃXXXV. Eusebius autẽ ab Epapho Iouis & Ius filio Memphim conditam mẽmorat, Græcorum commẽta & fabulas secutus, apud quos tamen Epaphum fuisse Aegyptium confitentur omnes. Aiunt enim Io, post multos errores, in Aegyptum peruenisse, ibique à Ioue pristinæ formæ restitutam, & compressam peperisse Epaphum, à quo deinde Memphis originem habuerit suam. Quin etiam Herodotus Thalia scribit Apim bouem a Græcis vocari Epaphũ, vt hoc huiusmodi nomine significetur vel homo aliquis certus, vel bellua, quæ apud Aegyptios sit. Quando etiam Pindarus Ode x. τῶν νεμέων multas vrbes ab Epapho in Aegypto conditas fuisse testatur, cum ita canit. πολλὰ δ' αἰγύπτῳ κατῴκισθεν ἄστη ταῖς ἐπάφου παλάμαις. & quidem facilis est transitus ex Api in Epaphum, &

ab Api legimus Memphim conditam esse, & Apim ipsum primum fuisse, qui in Aegypto Deus appellatus sit,& Serapis cognominatus. vt Apis bos, Apis Deus, Apis Memphis cōditor vno nomine à Græcis Epaphus appelletur. sed ille siue Vchoreus, siue Epaphus, siue vterque vnus & idem fuerit, verùm à Græcis aliter, aliter ab Aegyptijs nominatus, constat ex Eusebio, prę ter quem, qui nobis in tantis tenebris lumen præferat, habemus neminem, Memphim ab eo fuisse exædificatam anno mūdi CIↃ CIↃ CIↃ IↃ C C X. cum tamen ex eodem pateat, Amasim, quem ipse primum Aegypti Regem nominat, viginti quinque annos cum imperio in Aegypto fuisse, hoc est ab anno mundi CIↃ CIↃ CIↃ C C C L X X V I I I. ad annum CIↃ CIↃ CIↃ C C C C X C I I I. qua ratione anni ipsi C C X X X I I. inter eum, qui primus in Aegypto regnauit, & eum, qui Memphim cōdidit, interfuerunt. Neque refert, quòd annos mundi Eusebius aliter, aliter alij numerauerint. Plerumque enim rerum ipsarum, quæ acciderunt, inter se distantia eadem fermè est apud omnes. exempli gratia, Moses apud Eusebium in deserto præest Iudæorum genti circiter annum mundi CIↃ CIↃ CIↃ IↃ C C V. apud alios CIↃ CIↃ IↃ. apud eumdem Troia capitur à Græcis anno mundi CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ X X. apud alios CIↃ CIↃ IↃ C C X X C. hic si alterius calculū ex alterius calculo subduxeris, vigintiquinque annorum differentiam confeceris, quæ nulla omnino est. Atque hoc quidem in loco cum Thebarum meminerimus, non

temerè à nobis fiet, si nonnulla de ea vrbe, in qua plurimos Obeliscos fuisse legimus, quasi aliud agentes dicemus; quæ tamen à re proposita longissimè non aberrabunt. Thebæ, quàm Aegyptij Iouis vrbem vocant, si Diodoro credimus, à Busiride secundo Aegypti Rege cōditæ sunt. cuius vrbis circuitum CXL. stadia metiebantur, quæ sunt passuum decem & septem millia & quingenti, si octonis quibusque stadiis millenos passus contineri statuerimus. magna in ea & pulcherrima ædificia, & sumptuosissima Deorum templa: aliaque vrbis ornamenta quam plurima, dignissima illa quidē, quæ omnes mirarentur. præterea priuatorum ciuium ædes, quarum aliæ quatuor, aliæ quinque contignationibus ac tectis constarent: tanta verò rerum omnium affluētia, vt non modò in Aegypto, sed ne in totò quidem terrarum orbe vrbes essent, quæ cum Thebis comparari possent. Quare Homerus cū Achillem pertinacissimè negantē inducit velle se cum Agamemnone in gratiam redire ita loquentem facit:

ὀυ δ᾽ ὅσα θήβας
Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται
Αἵθ᾽ ἑκατόμπυλοί εἰσι διηκόσιοι δ᾽ ἀν᾽ ἑκάστην
Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισι καὶ ὄχεσφιν.

hæc ita, vt potuimus, latinè vertimus:

Nec mihi si dederit quidquid confertur in vrbem
Thebas Aegypti, quarum domus omnis abundat:
Quæq; adeo centum portas præbere patentes,
Et quaque ex porta bis centum exire feruntur

Subli-

Sublimes in equis iuuenes, & curribus altis.

Sunt tamen qui putent, Thebas nō ideo ἑκατομπύλας dictas, quod centum portas haberent, sed quod multa & magna templorum vestibula, quæ Græcè προπύλαια, dicuntur, in ea forent: ideoq; vrbs cognominata fuerit ἑκατόμπυλος quasi πολύπυλος. vt sit numerus finitus pro infinito positus. sed hoc qualecunque sit, illud pro comperto habetur, viginti millia curruum ex ea ad bellum exire consueuisse. centum enim equorum stabula inter Memphim & Thebas ad eam viam fuerunt, qua iuxta flumen ibatur: quorum singula ducenos equos capiebant. tātorum autem ædificiorum vestigia, & fundamenta vidisse se Diodorus testatur cum circiter Olympiadem CXXC. Cornelium Gallū secutus in Aegyptum se contulit, annis videlicet ante quàm Iesus Christus liberator noster nasceretur, plus minus LVIII. Quæ tamen Vrbs tam opulenta, tamq; rebus omnibus & ad vitā necessariis, & ad incredibilem quādam magnificentiam ostentandam comparatis ornata atque instructa cum esset, deseri à Regibus, simulatq; Memphis florere ac celebrari cœpta est, vsque adeo, vt paucissimi superessent, qui eam incolerent. Hæc tam multa de Thebis à me dicta sunt, quò commodius eorum opinionem refutaremus, qui putant Obeliscos ad Pyramidum formam inuentos ac factos. Nam idem Diodorus testatur inter cætera propemodum infinita Thebarū ornamenta, qualia sunt tum dona ex argēto, auro, ebore Dijs immortalibus consecrata, tum innu-

mera-

Digitized by Google

merabiles Colossi, fuisse etiam Obeliscorum ex vno ac solido lapide constantium admirabiles substructiones. Quòd si Thebæ ante conditam Memphim amplius quingẽtos annos floruerunt, & Pyramides à Memphiticis Regibus excogitatæ, atque extructæ sunt; sine vlla dubitatione concludi potest, multo ante fuisse Obeliscum, quam Pyramis fuerit. præsertim, cum ex auctoritate Plinij, quemadmodum paulò ante ostendimus, constet à Mitre, qui in Solis vrbe lõge vetustiore, quàm Memphis, regnabat, Obeliscum fuisse adinuentum; Pyramidem autem à Chembete, qui Memphi multis post seculis regnum obtinuerit. Tempore igitur multo prior Obeliscus, quàm Pyramis: & vt tempore, ita etiam dignitate, & veneratione superior. Nam præterquam quòd mirabile est tam portentosam molem ex vnico ac durissimo saxo exscindi integram potuisse, finis etiam, & caussa si spectetur, cur Obeliscus extiterit, videbitur esse Pyramidi longissimè præferendus. Mitres enim Rex conficiendum curauit, vt quasi ex concepto voto Soli donum daret: in eoq́. rerum à se gestarum memoriam Aegyptiacis notis perscriptam ad posteros propagaret. At Pyramides sepulchri caussa fuisse à Regibus substructas certo scimus. Quas quoniam diximus Memphiticorum regum fuisse inuentũ ad sepulturæ vsum, vt ex Diodoro, & Herodoto cognoscimus, & eorum quidem regum, qui multis post Memphim conditam ætatibus illic regnauerunt, Iosephum historiæ scriptorem, si Eusebij calculus verus est, negli-

gentiæ

gentiæ condemnabimus. qui libro ij. Rerum Iudaicarum, Hebræos asserat ab Aegyptiis regibus in exædificãdis Pyramidibus occupari, ac defatigari solitos fuisse. Id quod iuxta illum calculum nullo modo verũ esse potest. Mosem enim natum esse ostendit Eusebius ante Memphim conditam annis fermè centum, isq; annum cum ageret octogesimum Hebræos ex Aegyptiorũ seruitute liberauit: aliquot annis scilicet ante, quàm Memphis conderetur. vt hinc etiam eorum error intelligatur, qui Pyramides Granaria fuisse existimant à Iosepho illo perantiquo Iacobi filio instituta ad annonæ caritatem subleuandam, quam ipse somnium regis interpretatus tanto ante futuram prædixerat. Sin autẽ Eusebium in subducendo temporum calculo deceptũ esse statuemus, & recentiorum calculum veriorem esse existimabimus, nihil erit cur de Iosephi fide dubitemus. quando ex eo calculo Memphim esse conditam cõstat, quo tempore Iacobus Iosephi pater in Aegyptũ descendit, multis scilicet annis ante Mosem natum. Quãquam oblitus nõ sum, Diodorũ dicere, nõnullos esse, qui Pyramides affirment annos ter mille quadringentos & amplius ante Augusti ætatem, quo imperante ipse historiam scripsit, fuisse exædificatas. id quod si verum esset, duæ res in primis absurdæ consequerentur. Vna, Pyramides multis ætatibus ante Diluuium fuisse: hoc est, ante mortem Noę annis CIↃ CCCCLV. moritur enim Noas, si Eusebium sequimur, anno mũdi CIↃ CIↃ CIↃCCLIII. si alios CIↃ IↃ CLVI. Vt vtrũ-

uis

uis fuerit, necesse sit non modò multis ante Diluuium annis Pyramides fuisse, sed etiam, si recentiorum calculum probamus, tum fuisse, cùm Adamus annum ætatis agebat suæ IↃLII. Vixit enim annos IↃCCCC XXX. Altera, quòd reges in Aegypto nulli cum essent, ædificatæ fuissent: & tamen constat eas Memphiticorum regum sepulcra esse. quibus regnantibus nulli omnino Hebræi in Aegypto relicti fuerant: omnes enim multo antè in libertatem vnà cum Mose ipsorum Duce se asseruerant. Quare longè probabilius est, quod eodem in loco idem Diodorus ex opinione sua ponit, Pyramides scilicet substructas fuisse annis ante ætatem suam mille: ante Vrbem scilicet conditam CCXLVI. post captam verò Troiam CLXXVIII. post Memphim conditam. CCCCXC. vel IↃCCXIIII. qua ratione satis superq; probatum à nobis videtur id, quod de Obeliscorum antiquitate, & de Iosephi historiarum scriptoris fide supradiximus. Atque vt omnes, quod volunt facile indagare per se queant, duplicem annorum mundi calculum subiecimus, alterum Eusebij, alterum recentiorum, qui ab Eusebio discedentes propius ad veritatem accessisse existimantur.

Anni Mundi Eusebiani		*Anni Mundi recentiorum*	
2303	Noas nascitur	1156	
2803	Diluuium	1656	
3253	Noas moritur	2106	
3475	Iacobus Iosephi pater	2238	
3610	Moses nascitur	2413	
3708	Memphis conditur	2238	Quo tẽpore Iacobus in Aegyptũ descendit.
4020	Troia capitur	2780	
4308	Phero Sesostridis F.	2838	LVIII. anno post Troiam captã.
4444	Vrbs conditur	3224	
5198	Christus nascitur	3952	Vt hãc eãdẽ ẽẽ & Augusti & Diodori Siculi ætatẽ intelligam⁹.
6783	Xystus V. Pont.	5537	

His ita in ordinem redactis, ad Obeliscum, vnde discessimus, reuertamur. Cum igitur apertè pateat & ex auctoritate Plinij, & ex ipsius formæ linearumq. æquabili dimensione tum primum Obeliscum, tum eos, quos postea ad eamdem rationem cæteri Reges fabricati sunt, Soli sacratos esse: tamen, vt hoc vniuersè verũ sit, alijs etiam Dijs separatè dicabantur. legimus enim à Rege Sesostride Obeliscos duos cẽtum viginti cubitorum Thebis Deo, qui illĩc præcipue colebatur, fuisse statutos. Deum autem illum Iouem esse testatur Strabo lib. xvij. Geographiæ his verbis: ἀνατιθέασι δὲ τῷ ἑρμῇ πᾶσαν τὴν τοιαύτην σοφίαν. τῷ δὲ διὶ, ὃν μάλιστα τιμῶσιν εὐειδεστάτη, καὶ γένους λαμπροτάτου παρθένος ἱερᾶται, ἃς καλοῦσιν οἱ ἕλληνες παλλάδας. hoc est: *Attribuerunt autem & consecrarunt hanc omnem huiusmodi sapientiam Mercurio. Ioui autem, quem maxime colunt, virgo consecratur, quæ & formosissima sit, & nobilissimo genere nata. huiusmodi autem virgines à Græcis nominantur Pallades.* Duplex autem scribendi ratio apud Aegyptios in consuetudine fuit, vt He-

vt Herodotus Euterpe, & Clemens Alexandrinus Stromate quinto nos admonet. vna quæ sacris, altera quę popularibus notis vteretur. & hanc quidem ἐπιστολογραφικὴν vocabant, scribendis scilicet epistolis accommodatam: alteram vero Hieroglyphicam, hoc est sacram dicebant, qua ἱερογραμματεῖς vtebantur. ij sunt rerũ mysticarum interpretes, ac scribæ. Sacræ notę, quæ dicebantur, vnius rei vnica pictura interdum vnum, interdum multa significabant, vt si vulturem pinxissent, intelligi rerum omnium naturam volebant: si apem, regem: si scarabeum, Solem: si Hippopotamum, impietatem: pietatem, si ciconiam: si canes duos, duo Hemisphæria, vel tropicos duos: Solem autem cũ morbos infert, si accipitrem. Qui mos ad Græcos etiam, atque adeò ad Barbaros transiit. Nam Græci quidem cum signa & scalpturas illas Aegyptias omisissent, breuibus quibusdam dictis plurima comprehendebant. cuiusmodi erãt oracula, vnde Apollo λοξίας, idest obliquus, & quasi flexuosus est cognominatus: & sapientum præcepta: Nosce te ipsum: Tempori parce: A fabis abstineto: Super terram ne nauigato: & alia sexcenta, quæ breuissima cum sint, multarum rerum congeriem complecti solent. Barbari autem Aegyptiorũ consuetudinem secuti quibusdam animantium imaginibus animi sensa expresserunt, vt Idanthuras Scytharum Rex, qui ad Darium traiecto Istro bellum minantem eas litteras misit, in quibus murem, ranam, auem, iaculum, aratrum pinxerat: neque vllum ver-

bum præterea addidit. è quorum animantium figuris alij Scythas imperium Dario tradituros interpretabantur, quod ex mure domos, ex rana aquas, ex aue aerem, ex iaculo arma, ex aratro regionem significari dicerét. alij non posse Scytharum tela à Persis euitari, nisi illi è Scythia tanquam aues euolarent, aut terram, aut aquã, tanquam mures & ranæ subirent. Hæ igitur notæ breuissimum locum ad multas res significandas postulabant: quod fieri minime licuisset, si popularibus & ad epistolam scribendã aptis notis vterétur: quæ cum plures sint, & ad exprimẽdum animi sensa necessariò adhibeantur omnes, profectò ad tot res percẽsendas nullius Obelisci latera suffecissent, in quibus & Regum illorum opes, & copiæ perscribebantur; & quas ipsi nationes deuicissent, & quos ad fines imperium propagassent, & quemadmodum Scythas, Bactrianos, Indos, & Iones armis debellauissent, & in ditionem potestatemq; redegissent suam. Addebatur præterea & vectigalium magnitudo penè incredibilis, & militum multitudo inæstimabilis, & alia huiusmodi permulta, quæ Regibus illis opulentissimis, ac potentissimis viderentur. Quæ nisi sacris illis notis vsi essent, nunquam tam exigua ac breui vnius litteris area complexi fuissent, si præsertim grandiores notas, quò facilius legi possent, quemadmodum fieri solet, incidi curauissent. Duplicem igitur vsum ex se pariebant Hieroglyphicæ notæ: vnũ, quod supra est à nobis demonstratũ, cum Theologiæ seu Philosophiæ arcana contegebant, eaque iis

dun-

duntaxat patefaciebat, qui sapientiã omni conatu appeterent: alterum, cum paucis imaginibus longam rerum ac verborum seriem complecterentur. Quod, vt quàm verè à nobis dicatur, intelligi possit, subiiciemus hic ea, quæ notis Aegyptiacis descripta legebantur in latere Obelisci veteris, qui erat in Circo maximo positus. Nam si eadem litteris, aut Græcis, aut Latinis exarari quis ibidem voluisset, næ ille longè latiorem campum frustra quæsiuisset. Verba autem illic Aegyptiacè inscripta, Græcè olim interpretatus est Hermapion, quæ nos ad hanc rationem latina fecimus.

A parte Australi.

Hæc sunt, quę Regi Rhamesti donauimus, quem totum terrarum orbem gubernans Sol & Apollo amat, fortis veri amator Heronis filius, ex Deo genitus, conditor orbis terræ, quem Sol selectũ habuit, fortis Martis Rex Rhamestes, cui cum fortitudine & audacia subiectus est totus terrarũ orbis, Rex Rhamestes Solis filius immortalis.

Ordo secundus.

Apollo fortis, is qui reuera dominus est diadematis, & Aegyptum gloria à se cumulatã possedit, is qui Solis vrbem splendidam fecit, & reliquum orbem terrarum condidit, & ingenti honore prosecutus in Solis vrbe Deos collocatos ac positos, quem Sol diligit.

Ordo tertius.

Apollo fortis Solis filius, totus lucidus, quem Sol selectum habuit, & Mars strenuus donauit: cuius bona omni tempore permanent: quem Ammon diligit, cum donarijs exple-

expleuerit Phœnicis delubrum, cui Dei vitæ tempus largiti ſunt. Apollo fortis Heronis filius Rex orbis terrarum Rhameſtes, qui ſeruauit Ægyptum, poſtquam aliam gentem ſuperauiſſet, quem Sol amat, cui longũ tempus vitæ Dij largiti ſunt, dominus orbis terrarum Rhameſtes longæuus.

Alius ordo ſecundus.

Sol Deus magnus dominus Cœli, largitus ſum tibi vitã ſatietatis expertem: Apollo fortis dominus diadematis incomparabilis, quorum ſigna dedicaui in hac regia, dominus Aegypti: & exornauit Solis vrbem itidem & ipſum Solem dominum Cœli, vna confecit opus bonum Solis filius Rex longæuus.

Tertius ordo.

Sol Deus dominus Cœli Rhameſti regi largitus ſum potentiam, & in omnes dominatum, quem Apollo veri amator dominus temporum, & Vulcanus Deorum pater ſelectum habuit propter Martem Rex longe gratiſſimus Solis filius, & à Sole amatus.

A parte orientali primus ordo.

Magnus à Solis vrbe Deus cœleſtis Apollo fortis Heronis filius, quem Sol educauit, quem Dei honore proſecuti ſunt, qui vniuerſo terrarum orbi dominatur, quem Sol ſelectum habuit, inclytus propter Martem Rex: quem Ammon amat: & is qui totus collucet, longæuum Regem eſſe iuſſit.

Hæc huiuſmodi leguntur apud Ammianum Marcellinum. qui Græca maluerit, ex eius libro xvij. petere poterit. Quoniam vero idem auctor ad ipſius inſcriptionis finem addit & reliqua, facilè intelligimus eam

inſcri-

inscriptionem esse multò lõgiorem. Quamquam etiã idem existimari potest ex ipsa Epigrapha à parte orientali: quam cũ neque secundus, neque tertius ordo consequatur, necesse est multa fuisse ab Ammiano prętermissa, quæ & Aegyptiacè in ipso Obelisco & Græcè apud Hermapionem legebantur. de qua quidẽ re quid attinet dubitare? cum idem Ammianus dicat in omnibus Obelisci lateribus fuisse incisas Hieroglyphicas notas; nunc autem eas tantum interpretatas, & excriptas videamus, quæ in parte Obelisci ad Austrum vergente sculptæ fuerant. Nam, quæ partem septentrionalem spectabant, nullę omnino repręsentatæ sunt, ac ne illæ quidem, quę partem Obelisci occidentalem occupauerant. Cæterum quod ad Rhamestem pertinet, cui Obeliscus est inscriptus, nullam eius mentionem apud Herodotum aut Diodorũ reperio. Eusebius Rhamesem in Aegypto regnauisse sexaginta sex ipsos annos testatur: nimirum ab anno mundi CIↃ CIↃ CIↃ IↃ CCCXXC. ad annum CIↃ CIↃ CIↃ IↃ CCC,CXLVI. Plinius vero Rhamisem scribit Aegyptiis imperauisse, quo tempore Ilium captum est. id autem accidit anno mũdi CIↃ CIↃ CIↃ C̄IↃXX. vt quod ad Plinium & Eusebium pertinet septuaginta quatuor annorum tãtum differentia intersit, quam in tanto tẽporum cursu nullius esse momenti iudicamus. Et sanè verisimile est, hunc Rhamisem Plinianum eũdem fuisse cum Rhamese Eusebiano, & cum Rhameste, cuius in Augusti Obelisco, qui in circo fuerat positus, fit mentio: quãdo &

do & in eadem fermè tempora incurrunt, & idem nomen est, si ex Rhameste vnicā litteram dempseris, aut si Rhamesi eamdem addideris. Videmus enim ab auctoribus Barbarorum Regum nomina non iisdem litteris exarari, neque pronuntiari eodē vocis sono. Herodotus & qui eum consecuti sunt latini scriptores Sesostrim vocant, quem Diodorus Siculus Sesoosim nominat. Huc accedit coniecturæ nostræ non tenue argumentum, quòd Rhamestes in superiore Obelisci inscriptione longæuus appellatur, Rhameses autem cum sexaginta sex annos imperauerit, valde senem fuisse eū oportet cùm mortuus est. Neque obstat quòd Rhameses Zeto in imperio successerit, Rhamestes vero Heronis filius fuerit. etenim fieri potuit, vt Rhamestes, seu tu Rhameses dici malueris, vel ex priuata domo ad regnum peruenerit, vel in eius patris nomine variatū ab auctoribus fuerit. quamquam Heronis nomen inter Aegyptiorum regum nomina ab Herodoto numeratur, ac Sesostridis filius fuisse perhibetur, qui terrarū orbem propè totum victoriis peragrauerit suis, sic vt Colchos etiam & Scythas etiam in ditionem potestatemque Aegyptiorum regum redegerit. vnde Valerius Flaccus libro v.

Nec minus hic varia lætatus imagine templi
Ad geminas fert ora fores, cunabula gentis
Colchidos hic, ortusque tuens: vt prima Sesostris
Intulerit Rex bella Getis: vt clade suorum
Territus hos Thebas patriumque reducat ad amnem:

Phasi-

Phasidis hos imponat agris, Colchosque vocari
Imperat: Arsinoen illi, tepidæque requirunt
Otia lęta phari, pinguemq; sine imbribus amnem.

Et Lucanus:

Venit ad occasum mundiq; extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum ceruicibus egit.

Sesostrim enim in tantam ferociam, atque arrogantiam processisse legimus, vt Reges, quos sorte duci iubebat, singulis annis ad currum iungeret, seque ab iis per vrbem triumphantem vehi iuberet. quibus versibus hos, qui sequuntur, idem Lucanus subiicit:

Ante tamen vestros amnes Rhodanumque Padumq;
Quam Nilum de fonte bibit

Ex hoc igitur Sesostride natum esse illum cōstat, quem Obelisci inscriptio Heronem, Herodotus Pheronē vocat, secutus scilicet veterum Græcorum dialectum, qui vocibus à vocali incipiētibus digamma Aeolicum addebāt. Itaque Helenam Felenam: Hormias Formias: Hebrim Febrim: Halesum Falesum, & inde Faliscos & ἀνέρα, & ἄνακτα, & οἶκον Fανέρα, Fάνακτα & Fοῖκον dicebant: quod & Seruius Grammaticus ad illud ex septimo Aeneido. *Æquosque Faliscos.* Et Dionysius Alicarnasseus lib. pri. cum de Velia loquitur, testantur. Itaque, vt mihi quidem videtur, non inepte existimari potest, eumdem esse Obelisci superioris Heronem, & Herodoti Pheronem, quando vtrum vis dixeris, idem dixeris. & fortasse idem est cognomen Aegyptiorum Regum, quos Moses in libris suis Pharaones nuncupat,

nos autem Cæſares & Auguſtos appellamus. quam coniecturam confirmat Diodorus Siculus cum eum, quem ab Herodoto Pheronem nominari diximus, ipſe Seſoſtrim Seſoſtridis filium vocat. Sed in tāta rerum obſcuritate cùm aliud nihil occurrat, quod ſequamur, præter coniecturam; vnicuique facilè concedemus, vt illud probet, quod ipſe in primis probabile eſſe iudicabit. ſi Aegyptiorum Sacerdotum commentarij vnà cū imperio non periiſſent, nihil profectò foret, quod magnopere laboraremus. Nunc amiſſis Regum illorum ſucceſſionibus, & perturbata temporum ſerie, quis eſt, qui quidquā pro comperto ſtatuere poſſit? Ergo vt ad Obeliſcum redeamus, ex inſcriptis notis conſtat Rhameſti Regi dicatū fuiſſe, aut certè à Rhameſte rege quicumque tandem is fuerit, Soli donum datum: à quo Reges Aegyptij, natura videlicet leues, & inani faſtu elati, ac tumidi, quemadmodum Adrianus Imperator in epiſtola quadam ſua ad Seruianū Conſ. de omnibus Aegyptiis ſcriptum reliquit, diligi ſe, atque amari gloriabantur, & Solis ipſius filij exiſtimari volebant, quorum amentiam imitatus eſt Alexander Philippi filius cognomento Magnus ad eos profectus, & ab Ammonis ſacerdotibus Iouis filius appellatus. Nam ita ſe poſtea non ſolùm vocari paſſus eſt, ſed etiam iuſſit. Atque hæc quidem vanitas cum ab Aegypto emanauiſſet, longè lateq. poſtea peruagata eſt. Nam & Arſacidæ Perſarum Reges Solis ſe & Lunæ fratres appellabant: & Ptolemæus Ceraunij cognomine delectabatur: & An-

tigo-

Digitized by Google

tigonus ab Hermodoro Rhetore Solis filius est dictus. nec minus Syriæ Rex. Antiochus supra hominis conditionem sese efferens Deus vocari voluit: Domitianus autẽ & Caius Caligula, vt nostros etiam attingamus, & optimi maximi, & latiales Ioues ex ipsorum iussu cõsalutati sunt. Mirum igitur esse nõ debet, si Reges suos Aegyptii modo Apollines, modo Solis filios vocabant. Etenim pręcipue Solem colendum & adorandum arbitrabantur, quem & lucis auctorem, & rerum omniũ parentem existimarent. videbant enim nihil esse in rerum natura, quod ab eius calore non procrearetur, ac vitam nancisceretur suam. Quamobrem in eam mentem adduci me facilè patior, vt Mitrem, quem nos ex auctoritate Plinij primum Obeliscum adinuenisse diximus, in Aegypto cum regnaret, Regẽ fuisse putem, qui se Solem appellari voluerit. Mitres enim Solem significat Persarum voce, vt quidam arbitrantur, vt nos, Aegyptiorum. Quando ab Aegyptiis omnem Deorũ cultum, & omnes omnium superstitiones, & ceremonias ad reliquas orbis terrarum partes emanasse cõstat, ac præsertim ad Persas, apud quos Solẽ in summa veneratione habitũ esse atque adeò etiã adoratũ nemo ignorat. Cum igitur & ab Aegyptiis idem fieri consueuisse sciamus, & Aegyptum diuinarum ceremoniarum & religionum omnium quasi quoddam seminarium fuisse scriptores tradant, & in ea Regem Mitram regnum obtinuisse Plinius afferat; verisimile est, huiusmodi vocem ab Aegyptiis potius, quàm à Persis originem habuisse.

buisse. Cum præsertim Phœnices hoc nomine vsos esse videamus. Seruius Grammaticus ad illud ex primo Aeneidos: *Huic coniux Sichæus erat. Quoties* (inquit) *poeta aspera inuenit nomina, vel in metro non stantia, aut mutat ea, aut de his aliquid mutilat. nam Sichæus Sicharbas dictus est: Belus Didonis pater Mithres.* hæc Seruius. Scimus autem Didonem ex Vrbe Tyro, quæ totius Phœniciæ Emporium erat, & finibus suis Aegyptum propemodum attingebat, in Africam se contulisse, in qua Carthaginem condidit. Cæterum de Mithre, idest de Solis cultu, à Lactātio grammatico in extremo primo commentario in Statij Thebaidem nonnulla dicuntur, quæ scitu digna cum sint, hoc in loco prætermittere noluimus. versus autem quos interpretatur, quosq́. ab Adrasto Argiuorum Rege hymnum Apollini canente referri Statius facit, hi sunt:

Adsis ò memor hospitij Iunoniaq́. arua
Dexter ames: seu te roseum Titana vocari
Gentis Achæmeniæ ritu, seu prestat Osyrim
Frugiferum: seu Persæi sub rupibus antri
Jndignata sequi torquentem cornua Mitram.

Ad quæ verba ait Lactantius, Apollinem à varijs gētibus variis nominibus fuisse cognominatū: ab Achæmeniis scilicet Titanem: Ab Aegyptiis Osyrim: Mitrā à Persis, apud quos ad hanc rationem coleretur. Leonē fingebāt Persica veste indutum cum tiara, qui vtraque manu reluctantis Tauri cornua comprimeret, & contorqueret, idque signum in antro conclusum religiosè cole-

colebāt; quòd leo Solem, taurus Lunam significaret, quæ lucem à Sole cum mutuetur, quantoq́ longius ab ipso absit, tanto magis ipsa luceat, reluctari quodammodo videtur, & omni conatu obniti, ne cū Sole coniungatur, aut coniuncta cum sit, ne diutius in eo statu permaneat, in quo neque ipsa à nobis videri possit, neque Solem interdum videri patiatur: cum scilicet inter Solem & aspectum nostrum ipsa se interponit. Ideoq́. in antro non sub dio vnà cum Sole colebatur. Mitram igitur cum constet Solem esse, & id nomen ab Aegyptiis regibus vsurpatum; constare etiam par est, cur in vetere Obelisco Rex Rhamises, modo Apollo, modo Solis filius nominetur; quando Aegyptij Solem, ab Apolline diuersum esse uoluerunt. hoc est Solem patrem, Apollinem filium ἀλληγορικῶς significantes Solem vi sua facultatem in hominum animis, atque adeò in ipsius terræ visceribus diuinatricem procreare: quā veteres Apollinem vocauerunt. Itaque oracula nō Soli, sed Apollini tribuebantur, vt Apollinem inde Solis filium, non imperitè nominauerint. Cæterum quod ad Obeliscos pertinet, vt ad rem propositā reuertamur, Mitres, quemadmodum supra dictum est, omnium Aegyptiorum Regum primus in Solis vrbe, quam etiā Heliopolim vocant, vbi ipse regnabat, Obeliscum instituit, in eoq́ue incisis Aegyptiacis notis testatus est, id esse ab se factum, quod vt faceret in somnis admonitus fuisset. hunc postea consecuti alij Reges in eadē vrbe alios Obeliscos statuerunt: inter quos Sochis, cu-

ius

ius etiã meminit Strabo lib. xvi. Geographiæ, quatuor omnino numero ſtatui curauit. Quorum longitudinem quadragenis octonis cubitis metiebantur. Rhamiſes verò, quo regnante Ilium captum fuiſſe ſcribit Plin. duos, quorum prior altitúdine quadragenum cubitorum, poſterior vndecentenum pedum, latitudine autẽ cubitis quatuor. quo quidem in loco cum Plin. dicat Rhamiſem digreſſum inde, vbi fuit Mneuidis Regia, eum Obeliſcum, de quo proximè loquebamur, poſuiſſe, quæ de huiuſmodi loco mihi in mentem veniant proferre, & cum aliis communicare nõ pigebit, vt ſtatuere poſſimus locus hic integer ne ſit, an mendoſus. Strabo igitur lib. xvij. ſcribit Mneuim bouem eſſe, quem Memphitæ Apim vocent, eumq́. & coli ab Heliopolitanis, & Deum haberi, illiq́. ſeptum attributum eſſe, in quo publicè aleretur. Quare aut Mneuidis Regiam pro ſepto illo accipi oportet, aut loco Mneuidis reponendum eſt Memnonis, de cuius Regia ſic idẽ Strabo: ὑπὲρ δὲ ταύτης ἡ ἄβυδος, ἐν ᾗ τὸ μεμνόνειον βασίλειον θαυμαστῶς κατεσκευασμένον ὁλόλιθον τῇ αὐτῇ κατασκευῇ. ἧπερ τὸν λαβήρινθον ἔφαμεν. οὐ πολλαπλοῦν δὲ hoc eſt. *Supra hanc eſt Abidus, in qua Memnonis eſt regia, mirabiliter ſubſtructa, tota ſcilicet ex lapide: quemadmodum labyrinthũ eſſe diximus: ſed tamen nõ tam multiplex.* Ac de hac quidem Regia idem Strabo non ita multò poſt, ſe hæc & audiſſe & vidiſſe teſtatur, cum eò Cornelium Gallũ ſecutus eſſet, eſſe ſcilicet illic Coloſſos duos, quorum alter terræmotu corruiſſet; alterum, qui adhuc ſtãs integer

teger seruaretur, semel singulis quibusque diebus sonitũ edere, quasi percussum, ab ea videlicet parte, quæ basi proxima est; eumdemque se inaudisse circiter diei horam primam, cum illuc eius miraculi caussa se contulisset: in quo tamen dubitare se fatetur, utrum is sonitus sponte ab ipsa statua edatur, an aliquo eorum hominum artificio: cum verisimile non sit ex lapidibus ita coagmentatis, nulla extrinsecus accedente vi, crepitum fieri. Quamquam Cornelius Tacitus homo alioqui parum superstitiosus, & nihil omnino religionibus addictus, de eadem statua sic loquitur, verum vt esse existimare videatur, quod vulgò homines asserebãt: vocalem scilicet sonum reddere, vbi Solaribus radiis icta esset. De quo quidem miraculo Plinius lib. xxxvii. cap. vii. sic scribit: *Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, vt putant, Memnonis statua dicatus, quẽ quotidiano Solis ortu contactum radijs, crepare dicunt.* & Iuuenalis etiam Satyra xv. *Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ.* Quoniam autem ex eodem Strabone Memnonis regiam Thebis fuisse constat, & hoc in loco Plin. de Thebaico Obelisco loquitur; facilè in eã opinionẽ venio, vt pro Mneuidis, reponi debeat, Memnonis: cũ præsertim Mneuim ἐν τῷ σηκῷ, idest in septo, non ἐν τῷ βασιλείῳ, idest in Regia ali consueuisse sciamus. Discessisse igitur Rhamisem Heliopoli, & Thebas se contulisse intelligere nos oportet, vbi prope Memnonis regiam, vel in ipsa regia Obeliscum illum statuerit: in cuius altitudine tradenda suspicor Plinij

verba

verba esse corrupta: Quomodo enim fieri potest, vt is lapis Obeliscus sit, cuius latera in senos pedes pateant, altitudo in vndenos tantum assurgat? & quoniam facilis lapsus est in numeris, in quibus & apud Plinium, & apud alios erratum sæpissimè deprehendimus; non temere fortasse à nobis fiet, si pro vndecenis, vndecentenis reposuerimus. sic enim fiet, vt eius altitudo sexaginta sex cubitorum sit, latitudo quatuor. Et ita etiam locũ Plinij legit Polydorus Virgilius. quod à me postquam locum restituissem, animaduersum est. Et sanè ridiculum foret in tantulo opere XX M. hominũ fuisse defatigata, quemadmodum Plinius testatur esse factũ. cum mirum etiam videri debeat in Obelisco sexagenũ senum cubitorum faciendo, tot millia operarum fuisse ab eo Rege adhibita, vt ad eius calculi rationem in Caiano Obelisco excindendo & conformando triginta millia trecenti triginta tres & amplius homines se exercuerint. erat enim centenum cubitorum, antequã frangeretur, vt suo loco demonstrabimus. Illum autẽ tanti sibi esse faciendum Rex existimauit, vt, cum ab Architectis atque Artificibus esset statuendus, vereretur q́. ne tanto ponderi substollendo ac substinendo machinæ, quæ adhibebantur, non sufficerent, moles q́. illa collapsa frangeretur, ad ipsius Obelisci apicem filium suum adalligari iusserit, cuius tanti periculi metu architectis iniecto, intẽriore cura salus lapidis ab illis procuraretur. quod & factum est. Ex quo patet, quanto in honore huiusmodi moles apud Aegyptios

reges

reges haberetur, quantumq́. illi errare videantur, qui Obelisco Pyramidis nomen imponunt; cum Obelisci inter dona, quæ Diis immortalibus dabantur in templis statuerentur, & ἀναθήματα à Græcis vocarentur; Pyramides vero inter regum sepulchra numerarentur; quarum aliæ tribus, aliæ quatuor lateribus, & iis omnibus modò inter se æqualibus, modò inæqualibus constarent sic, vt nonnullæ latitudine contractiores essent, longitudine porrectiores; omnes autem à latissima basi surgerent. Obelisci verò eadem semper forma, hoc est quadrangulari fingerentur, atque ab infima sui parte minus ampli & spaciosi cum existerent, ipso aspectu pulcherrimi videbantur, & omnium admiratione & cultu dignissimi: id quod in obelisco, quem in area Vaticani Xystus V. Pont. Max. statui iussit, aspiciendo sic experimur, vt ab eo oculos auellere ac reuocare nequeamus, indeq́. illud, quod vetere prouerbio iactatur verissimũ esse intelligamus. nam quæ tanta ac talia opinione omniũ existimabãtur, vt ab omnibus laudari, & sempiternæ memoriæ mãdari mererẽtur, ea ἄξια ὀβελίσκου dicerẽtur. Quãobrẽ Cambyses, qui Aegyptũ aggressus Dijs hominibusq́. bellum indixerat, & cuncta igne, ac ferro sibi illic esse deuastanda statuerat, cũ Thebas expugnaret, atque incendium, quo ædificia conflagrabant, ad Obelisci crepidines peruenisset, ne tam prçclara atque adeò adfabrefacta moles excocta collaberetur, ignem extingui iussit: & quorum vitę nõ pepercerat, eorum operi pepercit, aut religione impedi-

F tus,

Digitized by Google

tus, aut, vt cum Plinio loquar, tam eximiæ molis reuerentia commotus. Quamquam aliter omnino Straboni visum est, qui Cornelium Gallum in eam prouinciam ab Augusto missum secutus Aegyptum peragrauit, omniaque diligenter inspexit, & nobis fideliter enarrauit. Eius hæc sunt verba ex XVII. lib. Geographiæ in hunc locum à nobis translata: *Nunc autem ea vrbs* (de Heliopoli loquitur) *planè deserta est, in qua templum visitur vetere Ægyptiorum more exædificatum: quod quidem permulta cùm insaniæ, tum impietatis, qua Cambyses prçditus fuerat, indicia præsefert: quippe qui partim igne, partim ferro templa omnia circumcidēs, atque amburēs deuastabat: quemadmodum etiam Obeliscos, quorum duo Romam delati sunt, non omnino illi quidem malè habiti ac protriti: alij verò in eadem vrbe ac Thebis, quæ nunc Diospolis, idest Iouis vrbs, appellatur, partim stantes & vehementer ab igne ambesi, partim humi iacentes conspiciuntur*. hæc Strabo. ex quibus constat, nullos fermè huiusmodi Obeliscos Romam fuisse ex Aegypto aduectos, qui non essent aliqua ex parte læsi. Quamquam postea (vt par est credere) Imperatorum, qui inuehendos curauerant, iussu ac diligentia, quantum ab artificibus fieri præstarique potuit, in pristinam formam dignitatemque restituti. Scribit idem Plin. alterum à Smarre, alterum ab Heraphio nullis inscriptum notis positum; quorum vterque esset quadragenum octonum cubitorum, eiusdem scilicet longitudinis, qua is est, quem in Circo suo Caligula statuit. De Smarre autem,

tem,

tem, atque Heraphio, Aegypti regibus, nihil quod sciã, ab auctoribus memoriæ proditum est: nisi si eumdem esse Smarrem, & Smendim velimus, quem Eusebius viginti sex annos Aegyptiis imperauisse scribit, ante Aegyptum videlicet à Cambyse captam, & in seruitutem redactam annis plus minus quadringentis septuaginta. legimus præterea Nectabim regem ingẽtis magnitudinis, nimirum octoginta cubitorum Obeliscũ excidisse, ineoq́. nullas notas incidi curauisse, quem Aegypti rex is, qui libros diuinam scripturam complectẽtes ex Hebraico in Græcum sermonem per septuaginta interpretes ab Eleazaro Iudæorũ Pontifice Hierosolyma euocatos; & in bibliotheca penè innumerabilibus cuiuscumque facultatis & scientiæ libris à se instructa habuit, Ptolemæus inquã Philadelphus Alexandriæ in Arsinoe munus amoris erga coniugem, eãdemq́ue sororem suam Arsinoen statuit. Quamquã in deuehenda in eam vrbem, statuendaq́ue tam ingenti mole, multo magis laboratum fuit, quàm in excindenda. Sunt enim qui dicant à Satyro architecto vnica rate Alexandriam aduectam: alij à Phœnice fossa vsque ad eum locũ, vbi excisus Obeliscus iacebat, è Nilo perducta, duas naues in latitudinem patulas ædificatas esse, quarum vtraque eiusdem ponderis pedalibus lapidibus onerata Obeliscum vtrinque extremis partibus suis ripas coniungentem subiret: atque ita cum subiisset, lapidibusq́ue illis egestis, quibus ad iustam mensuram perinde atque ab Obelisco deprimebatur, alle-

uata esset, Obeliscum exciperet, deueheretque, quò deuehi oporteret. Illum postea Maximus quidam pręfectus Aegypti Alexandriæ in forum iussu translatum suo statuit, cacumenque recidit, vt auratum fastigium adderet, quod tamen postea non fecit. In eadem vrbe duo in portu ad ædem Cæsaris quadraginta duorum cubitorú positi sunt, quos excindi curauerat Rex Aegypti Mesphees, quem arbitror ab Eusebio Mephrem nominari. is ab anno mundi IIIMIↃXXXVI. ad tria millia quingēta quadraginta octo in Aegypto duodecim annos regnauit, annis scilicet ante Cęsaris dominatum mille sexcentis quatuor. eorum alter humi deiectus & comminutus est, alter etiam nunc in eodem loco (vt ferunt) erectus cōspicitur, in quo primum statutus fuerat. Cæterum quod ad Obeliscorum magnitudinem pertinet, omnium maximi duo Thebis visebantur à Sesostride excitati, centum viginti cubitorú altitudine, & Deo qui illic præcipuè colebatur (vt inquit Diodorus) dedicati: eum autem fuisse Iouem ex Strabone diximus. in ijs vero Sesostris & copiarum magnitudinē & vectigalium multitudinem, & earum nationum numerum, quas armis debellauerat, & in potestatem redegerat suam, notari inscribique curauerat. cui cùm in Regnum successisset Phero, sic enim ab Herodoto appellatur: quamuis auctore Diodoro ipse se Sesostridem ex patris nomine, vt supra diximus, cognominari voluerit, duos & ipse Obeliscos fecit altitudine centum cubitorum, latitudine octo: eosq. in vrbe He-

lipoli

liopoli statuit Soli consecrtos. cuius rei caussam Herodotus, & item Diodorus percensent, fabulosam illã quidem, sed quæ veterem Aegyptiorum sacerdotum ac Regum superstitionem nobis mirificè ante oculos ponat. Excreuerat Nilus ad inusitatam magnitudinẽ, & agros vndique aquis multo maioribus, quàm quẽadmodum quotannis statis diebus facere cõsueuisset, circumfusis occupauerat. Pheroitaque in amnem iaculum contorsit, ob quod impiè commissum facinus oculis excæcatus est. cumq́. nihil à medicis excogitari posset, quo visum recuperaret, ad implorandam Deorum opem confugit: quos tametsi compluribus sacrificiis, atque omni cultu nouem ipsos annos propitios sibi reddere perseuerasset; numquam tamen quidquam impetrare potuit, quamobrem à tanta calamitate liberaretur. decimo tandem anno admonitus ab oraculo est, vt & Deum quem Heliopolitani colerent, piè sanctéq. veneraretur, & alicuius fœminæ lotio faciem sibi purgaret & laueret, quæ cum viro tantum suo consuetudinem habuisset. ergo ille facto ab vxore sua initio cum multas frustra expertus esset, vnam tandem cuidam olitori nuptam adinuenit, à qua sanatus est, eáq́. ille recuperato visu postea vxorem duxit; cæteras omnes vno in loco concremari iussit: quem locum Aegyptij è re nata sacram Glebam nominarunt. & Phero, vt se memorem accepti beneficij testaretur, Deoq́ue gratias ageret, quas posset maximas, iuxta præceptum oraculi duos Obeliscos Heliopoli ex solido atque vnico la-

pide

Digitized by Google

pide excisos & conformatos, de quibus paulò ante lo quebamur, consecrauit: qui cum ingentes essent, minores tamen viginti cubitis erant ijs, quos eius pater Sesostris Thebis erexerat. quos si cum eo, qui in Circo Caij & Neronis positus fuerat, comparemus, sexquiduplo maiores adinueniemus, vix vt credibile sit, tam ingentis ac portentosæ magnitudinis saxũ vllo ex monte excindi potuisse. Eorum autem, quos à Pherone fuisse Soli dicatos diximus, neutrum, si Plinio & Ammiano fidem habemus, Augustus Romã detulit, sed vtrũque vel religione, vel molis magnitudine impeditus ac deterritus reliquit. nam quem ille ab Heliopolitanis acceptum, & in vrbem deuectũ in Circo Maximo statuit, à rege Semneserteo excisum fuisse testatur Plinius: quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit. Sesostris autem & Phero eius filius annis ante ducentis sexaginta Aegyptiis imperarunt. præterquã quod Pheronis Obelisci centum quinquaginta pedum, hoc est centum cubitorum fuerant: Augusti autem Obeliscus in Circo positus centum viginti quinque pedum & dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: nisi forte suspicemur Diodorum & Herodotum in metiẽda Obeliscorum altitudine etiam bases complexos esse. Qua ratione non omnino inter se illi ac Plinius dissentire viderentur. Sed huic coniecturæ vehementer refragatur, quòd P. Victor hunc Obeliscum in Circo Maximo ab Augusto positum esse scribit pedum octoginta octo semis; alterum autem, de quo paulò post dicendũ

est,

eſt, pedum centum triginta duorum. quòd ſi Plinium cum P. Victore idem dicere velimus, neceſſe eſt, vt Plinianæ menſuræ baſim adiiciamus altitudine ſex pedum & quadrantis: quæ baſis cum depreſſior omnino ſit, quàm tantam molem deceat; non video, quid hac in re aliud afferri poſſit ad huiuſmodi ſcriptores inter ſe conciliandos, quàm opinari aut non eiuſdem magnitudinis pedes apud Plinium & Victorem eſſe, quod ridiculum eſt; aut, quod facillimum eſt, numerorum notas apud alterutrum, vel etiam apud vtrumq; à librariis fuiſſe corruptas. Vtcumq; igitur ſit, Auguſtus duos Obeliſcos Romæ ſtatuit, alterum in Circo Maximo à Semneſerteo rege exciſum, quo regnante Pythagoras, vt diximus in Aegypto fuit, ſi Pliniũ ſequamur; nam Euſebius non Semneſerteum, ſed Anamaſim in Aegypto regnauiſſe, tum ſcribit, cùm eò Pythagoras ſe contulit: alterum in Campo Martio, quem Seſoſtris, vt ille inquit, exciderat, eumq́. nouem pedibus minorem fuiſſe teſtatur, hoc eſt pedum centum ſexdecim, & dodrantis. atque hic etiam Plinius à Diodoro longiſſimè diſcedit. quippè qui, vt ſupra diximus, Obeliſcos duos à Seſoſtride poſitos ſcribat centenum vigenum cubitorum, hoc eſt pedum centum ſexaginta, maiorem ſcilicet hoc noſtro Pliniano pedibus quadraginta tribus & quadrante; quem ſi Seſoſtris fabricatus eſt, aut alium ab iis duobus fuiſſe oportet, cuius nullam fecerint mẽtionem neque Herodotus neque Diodorus; quando ne illorum quidem duorum, quos ſtatuit Seſoſtris Hero-

rodotum vſquam meminiſſe videmus: aut alterius regis fuerit neceſſe eſt; cuius in tradẽdo nomine vel Plinius errauerit, vel librariorum culpa mendum inſederit. Cæterum cuiuſcumque fuerit, nam à Seſoſtride exciſum adduci non poſſum, vt credam; quando illum Regem gloriæ appetentiſſimum fuiſſe legimus, vſque adeò, vt inſcriptos victoriarum ſuarum cippos innumerabiles reliquerit, & ſe totius orbis terrarum dominum appellauerit; quare veriſimile non ſit, eum hac vna in re ſic ſe geſſiſſe, vt à ſuperioribus Aegypti Regibus vinceretur. Sed tamen cuiuſcumque fuerit inſcriptam habebat, quemadmodum etiam is, qui in Circo Maximo ab Auguſto fuerat poſitus, præter rerum naturæ interpretationem, & philoſophiæ documenta res planè diuerſas ab iis, quas in altero Obeliſco poſterius in Circum maximum inuecto Aegyptiis notis inciſas ſupra demonſtrauimus, ſui etiam vſum admirabilem ad deprehẽdendas Solis vmbras dierumque ac noctiũ magnitudines præſtabat. Nam cum Romani veteres Hetruſcos imitati initium diei à media nocte ordirentur, eumque meridie, ideſt ſexta diei ſequentis hora terminarent, ac propterea fieret, vt in duodenas horas & nox & dies diuideretur, ipſæque horæ eſſent inæquales, prout Sol ab æquinoctiis vel propius, vel longius diſcederet; neceſſariò ſequebatur, vt quota hora eſſet ex vmbris vel decreſcentibus vel augeſcentibus deprehenderetur. Neque enim quiſquam tam hebes eſt, qui neſciat ſolſtitialium dierum ſextam horam breuiſſima

vmbra

vmbra designari: contra verò brumæ longissima, si cũ cæterorum dierum meridie comparetur. atque vt vmbræ certioribus finibus terminatæ in terram iacerẽtur, regulasq́. ipsas ex ære stratis lapidibus inclusas euidentius attingerent, Manlius Mathematicus eius Obelisci apici inauratam sphæram addidit: cuius vertice vmbra in semet ipsam colligeretur, & alia atque alia vel incrementa vel decrementa suo ipsius apice iacularetur. Sed hæc alterius operæ, non nostræ, cum sint, ambitiosiores omnino, quàm par est, existimari poterimus, nisi missa faciamus. Ergo vt ad institutũ reuertamur, duo tantum Obelisci Augusto regnante Romam deuecti sunt: cum primùm scilicet ipse Aegyptũ deuicto Antonio atque interempta Cleopatra in Senatus populiq. Romani ditionem redegisset. Nam quod P. Victor septem numerat, dubium nõ est, quin multis annis post Augusti obitũ in vrbem fuerint importati. eorum duo in Circo Maximo: vnus in Campo Martio: duo in Mausoleo Augusti: vnus in Caij & Neronis Circo: in Insula Tiberis vnus, positi spectabãtur: octauus in Sallustianis hortis: qui ab æde Sanctæ Susannæ, quæ in Monte Quirinali est, ad portam Collinã pertinebant, totamq́. interiectam vallem complectebãtur. is, vt ferunt, Lunæ erat consecratus, Aegyptiisq́ue notis inscriptus. & in iisdem hortis humi prostratus & confractus etiam num videri potest. Ac tot quidem Obeliscos maiores Romæ fuisse colligimus ex Plinio, Ammiano, ac P. Victore: nõ ignoramus tamen à Bartholomæo Mar-

Digitized by Google

liano, & à M. Fabio Caluo in descriptione Vrbis tres addi, quorum vnus in Circo Floræ, quem eundem cũ Sallustiano esse arbitror; alter extra portã Exquilinam sit, tertius in Circo Antonini Caracallæ. Sed nos eos percensere voluimus, quorum mentionem à veteribus Scriptoribus fieri meminimus. Ridicula vero quæstio est ea, quam à nonnullis anxiè tractatam video. Nimirum, cur Plinius ab Ammiano Marcellino dissentiat, quòd hic plures, ille pauciores Romæ Obeliscos numeret: quasi verò difficillimum sit scire, à Traiano, quo imperãte Plinius vixit, ad Iulianum, quem Ammianus regnantem vidit, interfuisse annos plus minus ducentos sexaginta quatuor: quo temporis spatio Obeliscorum, & maiorum & minorum numerus augeri facillimè potuerit. nam minores quidẽ quadraginta duos in Vrbe fuisse idẽ P. Victor testis est. ad eos igitur duos, quos Augustus statuit, tertius additur à Plinio in Vaticano Caij & Neronis Principũ Circo, *ex omnibus vnus omnino fractus in molitione, quẽ fecerat Sesostridis filius Nuncoreus*. Hæc enim Plinij ipsius verba sunt. qui eãdẽ de re lib. xvij. cap. quadragesimo. ita scriptũ reliquit: *Abies admirationis præcipuæ in naui, quæ ex Ægypto Caij Principis iussu Obeliscum in Vaticano Circo statutum, quatuorq. truncos lapidis eiusdem ad sustinendum eum adduxit*. Suetonius etiam in Claudio cap. xx. *Portum* (inquit) *Hostiæ extruxit circũducto dextra sinistraq. brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta: quam quo stabilius fundaret, Nauem ante demersit, qua*

magnus

magnus Obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus. hæc Suetonius. ex loco Plinij, quem citauimus apertissimè constat, hunc tertium Obeliscum, qui nunc quoque in Vaticano est, alterum ex ijs duobus fuisse, quos à Pherone Sesostridis filio ex oraculo Soli ob restitutum sibi visum fuisse dicatos, memorauimus. Cum ipsemet Plinius ad ea, quæ citauimus, verba hæc addat: *Eiusdem remanet & alius centum cubitorum, quem post cæcitatem visu reddito ex oraculo Soli sacrauit*. Nihil itaque dubitari oportet, quin hic Vaticanus Obeliscus, Pheronis Obeliscus fuerit. quod si est, quemadmodum certe ex Herodoti, Diodori, & Plinij verbis inter se maximè consentientibus constat, quando, præter eos duos, nullum alium à Pherone statutum fuisse legimus; necesse profectò est, Obeliscum Vaticanum in molitione fractum fuisse; aut cum in Aegypto humi deponeretur, aut cum iam in vrbem Romã inuectus in Circo Caij statueretur. Nam vterque Pheronis Obeliscus centenum cubitorum erat, hic autem, qui nunc in Vaticano est, quadragenum octonum est. vt maior eius pars fracta, & comminuta in molitione fuerit; idest cum vel è sede sua moueretur, vel in Circo Vaticano, vti diximus, statueretur. moliri enim idem est, quod mouere, & substruere. Liuius lib. ix. *Num montes moliri sua sede paramus?* & Virg. *Moliri iam tecta vident, & fidere terræ.* Vel etiam cum à Cambyse ambustus ac deformatus à Caianis operis atque artificibus ad pristinam integritatem ac dignitatem, quantum fieri posset, resti-

fueretur; quod vt credam, Suetonij verba faciunt, in quibus Obeliſcum hunc Vaticani nominari magnum video. Neque enim ideo magnum fuiſſe appellatum arbitror eorum comparatione, qui parui ſunt, quales etiam nunc aliquot Romæ conſpiciuntur. ſed vt magnitudine iis, qui iuſſu Auguſti vnus in Circo Maximo, alter in Campo Martio ſtatuti fuerũt, longè præſtitiſſe intelligeretur. idq. ex huiuſmodi quaſi cognomine non defracto & comminuto, ſed de integro & adhuc vel Heliopoli ſtante, vel Romam primùm aduecto accipi oporteret. nam alioqui non ipſe magnus cognominari debuit, ſed is, quem in Circo Maximo Auguſtus ſtatuerat, pedum octogenũ octonũ, hoc eſt cubitorũ quinquagenũ octonũ & beſſis: quod eo magis fieri par fuit, quòd qui in Campo Martio erat, perinde ac Vaticanus quadragenis octonis cubitis in altitudinem aſſurgebat; eratq. omnino ambo inter ſe magnitudine pares. huc accedit quòd nauis, qua ſuum Auguſtus vexerat, quamquam propter magnitudinẽ miraculi gratia Puteolis aſſeruabatur, multo tamen minor fuerat, quàm ea, qua Caius Cæſar Obeliſcum Vaticanum importauerat, omnibus, vt inquit Plinius, quæ vnquam in Mari viſæ eſſent, mirabiliore. Quando probabile eſt eam antequam operæ Obeliſcum è ſede molirentur, exædificatam fuiſſe ad eam magnitudinem, quæ & ſubſtinendo centenũ cubitorum Obeliſco, & Romam deuehendo par foret. Deinde ſi legendum apud Plinium eſt, *Factus imitatione eius quem*

fecerat

fecerat Sesostridis filius Nuncureus. quero, cuius rei imitatione? an figuræ? at omnes alij sunt ad eamdem quadratæ trabis effigiem conformati. an quod vterque nullas notas inscriptas haberet? at purus etiam, & sine Hieroglyphicis is fuerat, quem à Nectabi rege excisum à Ptolemæo Philadelpho Alexandriæ fuisse statutum diximus. Nam quod ad materiem pertinet, omnes ex eodem lapide conficiebantur. Superest ergo, vt imitatio ad magnitudinem referatur, quæ cum centenum cubitorum esset, necessariò concluditur Obeliscum hũc Vaticanum parte maiore diminutum ad nos peruenisse, aut certè tum confractũ esse, cum iam in Vrbem inuectum operæ Caianæ molirẽtur. Nihil igitur necesse fuit, locũ Plinij mutare, & Hermolaum Barbarum doctissimum hominẽ negligentiæ nomine non solum suspectum reddere, sed etiam indicta caussa cõdemnare. est enim, nisi planè fallor, locus integer. in quo si quod mendum est, in eo est, quòd Sesostridis filium non Pheronem, neque Sesostridem, sed Nuncoreum nominauit; quem Diodorus Vchoreum Vchorei filium vocat, & decem nouem ante Sesostridem ætatibus in Aegypto regnauisse testatur. Ergo aut librarij erratum est, aut ipsius auctoris μνημονικὸν ἁμάρτημα. cuiusmodi nonnulla apud Ciceronem, atque adeò etiam apud Aristotelem legere licet: quæ quoniam ab alijs animaduersa & notata sunt, nihil necesse est, vt hoc in loco à me commemorentur. ille potius scrupulus eximendus est, qui nobis à Plinio ex iis verbis, qui-

bus

bus illic vtitur, iniectus videri possit. ait enim, *Eiusdem remanet & alius centum cubitorum.* Nam cum alius dicatur à Latinis de pluribus, alter de duobus, videtur significare, à Pherone Sesostridis filio nō duos, sed plures Obeliscos Heliopoli statutos fuisse. quod quoniam historiæ refragatur, nos dicimus, alius, pro, alter, à Plinio fuisse vsurpatum: idq́. non sine veterum exemplo. Sallustius in Catilina, cum de Catone & Cæsare loquitur: *Genus* (inquit) *ętas, eloquentia prope paria fuere, magnitudo quoquè animi & gloria: sed alia alij*. hoc est, sed alia Catoni, alia Cæsari. Et Virg. cum Troiani quærerent, quem cum Darete in pugilatu committerent, aliú non alterum dixit. *Quæritur huic alius* (inquit) *nec quisquã ex agmine tanto, Audet adire virũ.* & lib. vi. *Alius Latio iam partus Achilles.* & Cic. lib. vii. epist. *Habes Sardos venales, alium alio nequiorem.* Sunt & alia exempla, à quibus supersedendum mihi esse statui, ne in re valde nota diutius quàm par est versari voluisse videar. possem quoque tueri hanc vocem, ea ratione fuisse hic à Plinio relatam non ad duos illos Obeliscos à Pherone Soli cōsecratos, sed ad multos alios, qui tum Heliopoli spectabantur stantes, aut etiam humi iacentes, quod in superiore Virgilij exemplo fieri etiam potest. Si quis autem scire cupiat, quot annis ante Xystum V. Pontificem maximum Phero Sesostridis filius in Aegypto regnauerit; is frustra, nisi planè fallor, in re perantiqua & dubia laborabit. Si enim Eusebium & Diodorum sequemur, Pheronem Sesostridis filium regnauisse cō-

perie-

Digitized by Google

periēmus anno post captā Troiam CCCXXXI. Nam inter Memphim conditam & Pheronem viginti ipsas ætates interfuisse scribit Diodorus, hoc est annos sexcentos, vt singulis ætatibus tricenos annos tribuamus, quod ab Herodoto faciendum esse didicimus. Memphim autem conditam esse constat ex Eusebio anno mundi IIIMIↃCCVIII. vel vt alij volunt IIMCC XXXVIII. Troiam vero captam IIIIMXX. qua ratione annorū summa post captam Troiam LVIII. vel CCCXXXI. vti diximus, conficietur. Vt inter Xysti V. Pontificatum & Pheronem anni ipsi interfuerint vel IIMCCCCLXXII. vel IIMIↃCXCIX. Quod si Aristoteli potius credendum esse statuerimus, & Valerio Flacco, Sesostridem & Pheronem multo ante Troianum bellum fuisse fateamur necesse est. Nam Aristoteles Politi. vij. Sesostridem longo temporum interuallo Minoe Cretensium rege priorem fuisse testatum reliquit. Minos autem, vt Herodotus Polymnia scribit, tribus ætatibus, hoc est annis fermè centum Troianum bellum antecessit. Ex quo sequitur aut Eusebij & recentiorum calculum falsum esse, aut Aristotelem deceptum id pro certo pronūtiasse, quod minus exactè ad calculum reuocauerat. Cum præsertim ab eodem Aristotele eodē in loco tribui Sesostridi videamus, quæ neque Herodotus, neque Diodorus vsquam tribuerunt. quanquam illius res gestas diligentissimè persecuti sunt. Ego in lite tam perplexa, Amplius pronuntiādum esse cēseo. Nam quod ad Valerium Flaccū

perti-

pertinet, qui templum apud Colchos, ad quos Argonautæ peruenerant, fuisse scribit, in quo res gestæ à Sesostride pictæ spectabantur, nullius momenti argumẽtum esse arbitror. Et si enim ex eodem Eusebio didicimus annis centum ante bellum Troianum Argonautas fuisse, qua ratione necesse sit Sesostridem & Pheronem multis annis Troianum bellum antecessisse; nos tamen veritatem ex historia & Fastis, non ex poetis petendam censemus; qui, prout illis commodum est, rerum & temporum seriem perturbant, vt caussam inueniant, qua granditatem fabulæ & actioni à se institutę pariant. Vtcùmque tandem sit, iuuat me vel auctoritatis pondere, vel inclinatione voluntatis in eam partẽ propendere, quam video Aristoteli placuisse. probabilius enim est in tanto decursu temporum, quæ nemo ex veteribus distinctè adnotauit, calculos falli quã virum illum diligẽtissimum ac doctissimum à vero aberrare. Sed nos hac in re diligẽtiores fuimus, vt vnicuique iudicium suum liberum relinqueremus. Superest nunc, vt de illo loquamur, quem multis post Augustum annis in Circum Maximum importatum legimus. Cum ille vel religione motus, quòd Soli præcipuè sacratus esset, vel ponderis grauitate, & tãtæ molis magnitudine territus, intactum Heliopolitanis reliquerat. At Constãtinus, qui cum Constantio & Constante fratribus Romæ imperabat, è Solis templo auellendũ curauit. mox Constantino mortuo naui, quę trecentis remigibus agebatur, ad eum vsum comparata Ho-

stiam,

Digitized by Google

ſtiam, indeq́. aduerſo Tiberi ad Alexandri vicum deuectus conſtitit, tribus ſcilicet millibus paſſuũ ab Vrbe diſtante. Ex quo loco per portam trigeminã in Circum Maximum ergatis ac trochleis actus eſt, ibiq́. non ſine incredibili multorum artificum atque operarum labore erectus, illiq́. inaurata ſphæra impoſita: quæ ſolaribus radiis percuſſa fulgorem longè lateque iaceret. Hic inter ſe videntur diſſentire. P. Victor & Ammianus Marcellinus. nam ille in deſcribẽda Circi Maximi regione xi. *Obeliſci* (inquit) *duo: iacet alter, alter erectus*. contrà Ammianus vtrumque erectum eſſe teſtatur. quod ſanè mirum videri poſſit, cum in eorumdem Imperatorum tẽpora incidiſſe ambos certum ſit. quæ tamen controuerſia penitus tolletur, ſi Obeliſcum illum diu in Circo Maximo, vt veriſimile eſt, iacuiſſe exiſtimemus, antequam ſtatueretur. quo iacente ſcilicet, P. Victor regionem illam deſcripſerit: Ammianus autem iam erecto & conſtituto hiſtoriam ſuam exarauerit. id quod ſi verum eſt, quemadmodum certè exiſtimari oportet, haud omnino ſine argumento cogitare poterimus, eos Obeliſcos, qui in Circo Maximo fuerant, confractos & comminutos eſſe, cum eos ſeu Barbaræ nationes, quæ in Vrbem irruperant, ſeu etiam ipſimet Romani humi deiecerunt. neque enim credẽdum eſt quemquam tum fuiſſe, qui ſibi tantos ſumptus in moliendis de ſede ſua, humiq́. ſenſim deponẽdis huiuſmodi tam vaſtis molibus faciendos eſſe ſtatueret, quantos fieri oportuiſſe non ignoramus in de-

moliendo ac deponẽdo Obeliſco,quem in aream Vaticani transferri vidimus. Quod etiam cæteris omnibus Obeliſcis accidiſſe quis dubitat? præſertim cum videat eos, qui ad Auguſti Mauſoleum antea cum ſtarẽt, nunc ita proſtratos & comminutos, vt fragmenta tantum ſuperſint. Quorum, quoniam in mentionem incidimus, non erit à re propoſita planè alienum, ſi quæ de iis legendo obſeruauimus, vel coniectura conſequi potuimus, cum ſtudioſis rerum priſcarum hominibus communicauerimus. Primùm igitur nihil eſt, cur opinemur ab Auguſto fuiſse vel in Vrbem inuectos, vel eo in loco ſtatutos, quando neque Plin. neque Suet. eorum mentionem facit vllam, qui annis poſt Auguſtũ plus minus XXCIIII. Traiano ſcilicet & Adriano imperantibus hiſtorias ſcripſerũt ſuas: ſed ne Strabo quidem, qui ipſius Auguſti temporibus floruit, eorũ Obeliſcorum meminit, cum tamen Mauſoleum ita deſcribat, vt ambitioſè propemodum omnia perſequatur, quæ locum illum ornare atque illuſtrare videbantur. Neque, quod ſciam, quiſquam alius è veteribus meminit præter P. Victorem: qui duos Obeliſcos in Mauſoleo Auguſti fuiſse memorat, magnitudine pares, ſed cæteris omnibus, qui Romam inuecti fuerant, longè minores. quippequi quadraginta duorũ pedum & ſemis, hoc eſt cubitorũ viginti octo tantũ eſsent. Quorũ vnus, cuius fragmenta humi atque adeo in media ipſa via iacebant Xyſti V. Pont. Max. iuſsu auecta ſunt, atque ante hortos ſuos, quos in Exquiliis habet ante ædẽ

ſanctæ

sanctæ Mariæ cognomēto Maioris in pristinam Obelisci formam concinnata. Alter adhuc eodem in loco post ædem beati Rocchi prostratus & comminutus visitur. Quod autem ad naues pertinet, quibus ex Aegypto in Vrbem importati sunt, trium omnino auctores meminerunt: duarum videlicet Plinius: Ammianus vnius: & eas omnes maximæ cuiusdam, ac portentosę magnitudinis fuisse testantur. Nam eam, qua D. Augustus in priore Obelisco ex Aegypto ad Vrbem vehen do vsus fuerat, miraculi gratia Puteolis naualibus perpetuis dicauit, ac mox incendium assumpsit. Multo tamen maiorem illam fuisse credimus, quæ Vaticanū Obeliscum Hostiam importauit, de qua sic Plin. *Abies admirationis præcipuę in naui, quæ ex Aegypto Caij Principis iussu Obeliscum in Vaticano Circo statutum, quatuorq. truncos lapidis eiusdem ad substinendum eum adduxit. Qua naue nihil admirabilius visum in mari certum est. Cētum viginti millia modium lentis pro saburra ei fuere, lōgitudo spatium obtinuit magna ex parte Hostiensis portus latere læuo. ibi namque demersa est à Claudio Principe, cum tribus molibus turrium altitudine in ea exædificatis, obiter Puteolano puluere, aduectisq.* deq. cadē idem Plin. cap. ix. lib. xxxvi. *Diuus Claudius* (inquit) *aliquot per annos asseruatam, qua Caius Cæsar importauerat, omnibus, quæ vnquam in mari visę sunt mirabiliorem, turribus Puteolano ex puluere ędificatis perductam Hostiam portus gratia mersit.* hæc Plin. quibus Sueton. his verbis assentitur. *Portum* (inquit) *Hostię extruxit circumducto dextra sini-*

ſtráq. brachio, & ad introitum profundo iam ſolo mole obie-cta, quam quò ſtabilius fundaret, nauem ante demerſit, qua magnus Obeliſcus ex Ægypto fuerat aduectus: congeſtisq. pilis ſuperpoſuit altiſsimam Turrim in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes curſum nauigia dirigerent. Atque hanc quidem nauem ex earum genere fuiſſe veriſimile eſt, quæ in longitudinem inſtar triremiũ porriguntur. Si enim magnam oris Hoſtienſis portus partem demerſa occupauit; profectò neceſſe eſt longiſſimam fuiſſe, vt Ammianus magnificè potius & oratoriè dixerit, nauem illam ſuam, quæ ad Conſtantianum Obeliſcum ex Aegypto deferẽdum ædificata eſt, inuſitatæ magnitudinis fuiſſe: idq. ex eo intelligi vult, quòd trecentis remigibus ageretur. Sed breuius omnino ille quidem, vel obſcurius potius locutus eſt, quàm res ipſa, de qua agebatur, poſtulabat. nos, quia nauem à Caio exædificatam ad Obeliſcum centenum cubitorum, omnium ſcilicet maximum, excipiẽdum demõſtrauimus, in ea ſententia perſiſtimus, vt nullam aliam nauem cum Caiana naue comparari potuiſſe cenſeamus. cuius magnitudinem, ſi quis exactius ſcire deſideret, is ex obiectæ portui molis longitudinis dimenſione, quod haud difficillimè fieri poteſt, ſi non omnino quanta fuerit pro certo ſtatuere poterit, non longiſſimè tamen ab eo, quod quæret, aberrabit. Et quoniam Plinius cum de Caianæ nauis magnitudine locutus eſſet, ſubiicit hæc verba: *Alia ex hoc cura nauium, quę Tiberi ſubuehant: quo experimento palàm fuit, non minus*

nus

nus aquarum huic amni esse, quàm Nilo. Videndum est, qua ratione concludat Tiberim esse æqualem Nilo. Nam quod quidam existimauit Obeliscum illum fuisse ab Heliopoli ad mare deuectum, cum Nilus excreuisset, & item Romam inuectum, cum Tiberis aquis auctus flueret, commentitium est, & nullius momenti coniectura. Neque enim fluminum altitudines inter se comparantur, cum imbribus, aut liquatis niuibus augentur: sed cum suapte natura fluunt. Existimare igitur oportet, eam nauem, seu ratem appellare malueris, qua Nilo ad mare deuectus, quaq́. Tiberi in Vrbẽ inuectus Obeliscus fuit, eiusdem fuisse magnitudinis. aliter enim dignosci non potuit Nilus ne an Tiberis ex sua natura plenior flueret. Quare nõ temerè sensisse videri potero, si locum Plinij mendosum esse, & in eo aliquid desiderari dixero, ex quo nauem, qua Tiberi subuectus Obeliscus est, parem illi fuisse intelligamus, qua Nilo antea ad mare deuectus fuit. Huiusmodi autem nauem multo maiorem fuisse Obelisco, quẽ vehebat, necesse est. neque enim aliter tanta moles à flumine sustineri potuisset. Sed hanc omnem curam & cogitationem ijs relinquamus, quorum ad facultatem pertinet ratiocinari, quibus artificiis, quibusq́. machinis quæq́. moles ac pondera sustineri & perferri sine offensione possint. Atque his ita se habentibus illud mirari libet, quòd Theophrastus Aristotelis auditor, & vir in primis doctus & grauis in eo libello quem περὶ λίθων scriptum reliquit: in Aegyptiorum Sacerdo-

tum

tum commentarijs memoriæ mandatum testatur, eorum regi à Rege Babylonio muneris loco missum Obeliscum ex Smaragdo quatuor cubitorum longitudine, latitudine trium. præterea fuisse apud eos in Iouis delubro alterum Obeliscum è quatuor Smaragdis compositum & concinnatum, quadraginta cubitorum longitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorum. Quod si verè à Theophrasto atque ex historiæ fide traditum est; cur non etiam credamus, quòd Apion cognomento Plistonices scriptũ reliquit? Fuisse scilicet in labyrintho Aegypti Colosseum Serapim è Smaragdo nouem cubitorum. Vt si Smaragdi magnitudinem spectemus, mirari minime libeat Genuensiũ patinam, quam illi hodie ex Smaragdo confectam, & in sacrario asseruatam hospitibus venerabundi ostendunt. Sed hæc πάρεργα. Ergo ijs omissis ad Obeliscum redeamus, & hanc scriptionem nostram aliquando tandem suis finibus terminemus. Dictum à nobis superius est, Obeliscum, quamquam eum Mitres primus instituit, vt somnio satisfaceret, posse tamen ex figura qua constat piè sanctéq. ad hominum mẽtem in Deũ se se erigentem ἀλληγορικῶς referri. quemadmodum enim radij solares eo latius diffunduntur, & patescũt, quo longius à sole absunt: coeunt autem in vnũ quasi punctum cum in auctorem & parentem suum Solem desinunt; ita Obeliscus cuius quatuor latera quatuor totius orbis terrarum partes significant, cum ab infima sui parte latè pateat, paulatim gracilescit, donec

acu-

Digitized by Google

acutissimo apice terminetur. Ad cuius imaginē mens nostra, si se in varias curas distrahi sinat,& humanis affectibus affixa hæreat, numquam se colligit, sed si vsu veniat, vt ab huiusmodi cogitationibus,atque ab honorum ac diuitiarum,aliarumq́. terrestrium rerum cupiditatibus separare ac disiungere se incipiat, non consistit illa quidem donec in altum paulatim erecta & acutior facta, Deum inuenit, in eoq́. tota immergitur & conquiescit. Sed hanc partem quæ ad ἀλληγορίαν pertinet, quoniam ab aliis & acutè & copiosè tractatam video, consultò prætermittam. Illud tamen quod huius scriptionis nostræ proprium est, si tacuero; fortasse id fecisse videri potero, quod iure optimo in multorum reprehensionem incidere debeat. Dicimus igitur Xystum V. Pont. Max. incredibili sapientia duas res potissimum videri secutum esse, cum in eam mentem venit, vt tam insignem Obeliscum in patentem locum importaret,eiusque apici crucem imponeret: quarum altera est, vt vno eodemq́. tempore eum se esse ostenderet, qui & beneficentissimi patris, & summi Principis; altera, qui religiosissimi Sacerdotis & Pontificis Maximi personam gerere se non ignoraret. itaque animum ad exornandam Vrbem & ad pietatem in hominum mentibus imprimendã conferre oportuit: si tantorum nominum pondus & maiestatem laudabiliter ferre & tueri voluisset. Neque enim quidquam expectari tum à Patre & Principe, tum à Sacerdote & Pontifice maius potest, quàm & in populũ gratuita caritas;

& pu-

Digitized by Google

& publicorum operum insignis magnificentia & vitæ innocentia singularis, & Christianę pietatis in quaque re studium incredibile. In quibus quidem omnibus omnium bonorum opinione & consensu tantus extitit, quantus ne desiderari quidem à quoquam vel potuit vel debuit. Quippe qui cum primùm est à Patribus Pontifex nominatus & sicarios, qui tũ in ipsa Vrbe, tum in cæteris Italiæ partibus impunè grassabãtur, sustulit funditus; & ingrauescentem in dies annonã sua pecunia, & ea quidem ingenti, subleuauit: & mores re ipsa sic correxit, vt piè sanctéq. omnes sibi esse viuendum duxerint: Vrbem verò patefactis ac directis vijs commodiorem & pulchriorem reddiderit: quibus ad religiosissima quæque Sanctorum templa sine vlla molestia, immo etiam cum incredibili animi voluptate iri à ciuibus & peregrinis possit. Quirinalem Montem repurgatis fontium riuis, & itineribus eorum, ad perennem vsum ingenti sumptu apertis, & confectis, perque ea saluberrimis aquis, & copiosissimis in Vrbẽ introductis, mirabiliter excoluerit. vsque adeo scilicet, vt qui illic hortos habent, nõ iam de hortis ad voluptatem instruendis, sed de ædibus ad familiarem & quotidianum vsum ædificandis cogitent. Templa verò & sacella, quæ vel temporum iniuria, vel hominum negligentia aut labebantur, aut minus certè iam frequentari cœpta erant, magnificentissimè instaurauit. Aedes Lateranenses in monte Cælio, quas Siluester, aliique sanctissimi Pontifices habitarunt, cũ situ & squalore

obdu-

Digitized by Google

obductæ viſerentur, partim parietibus & porticibus à fundamentis excitatis, partim ambulacris & conclauibus in priſtinam dignitatem & vſum reſtitutis; effecit, vt & eorum locorum quaſi quadam admonitione incolumis ſeruaretur memoria, eorumque propemodum aſpectum oculis illi vſurparent ſuis, qui templum illud auguſtiſsimum religionis cauſſa, aut ſtatis anni diebus, aut alio quouis tempore plurimi ex omnibus adeunt nationibus. Nam cum illic illi ipſi ſcalarũ gradus ſint ex Hieroſolymis in Vrbem à Pijs Pontificibus atque Imperatoribus perlati, qui Chriſtum ſalutis noſtræ authorẽ in prætorium ad Pontium Pilatum aſcendentem, vt cruciaretur, ſuſtinuerunt; quique eius veſtigia, penè dixerim, impreſſa etiamnum reſeruant, & præterea cùm permulta alia, tum columnæ viſantur, quæ, cum idem Deus & homo moreretur, mirabiliter vnà cum templo à ſummo vertice ad imam partẽ ſciſſæ ſunt; turpe omnino videri poterat, quòd loco tam ab omni cultu derelicto haberentur; Et verò res ipſa non minus à bonis omnibus tacitè reprehẽdebatur, quàm eſſet apud exteras nationes in inſigni infamia; Romæ, in qua vrbe Chriſtiana pietas ſedem fixerit, tot hominum millia eiuſdem pietatis colendæ cauſſa morti ſe deuouerint, ſanctiſſimi Põtifices inhabitarint, ea propemodum contemni monumenta, quæ caſtiſsimè colere, & religioſiſsimè venerari oporteat. Id autem etſi in primis animo, & cogitatione fieri neceſſe eſt, tamen niſi externi etiam templorum, & piorum locorũ

Digitized by Google

cultus, atque ornamenta adhibeantur, ex quibus verã erga Deum pietatem mentibus infixam esse constet, paulatim eò res recidit, vt vnà cum locis ipsis pietas etiam ipsa, si non omnino contemnatur, in ea certè existimatione non sit, in qua diuina atque humana omnia præcepta & instituta semper haberi, & verò etiam esse voluerunt. Quemadmodum enim hominum intemperantiam non modo alunt, sed etiam augent, atque identidem excitant signa, ac tabulæ, quæ ad venustatem & lasciuiam ab excellentibus artificibus & finguntur & pinguntur; ita eorumdem animos ad Dei Optimi Max. cultum atque ad piè sanctéq́. viuendum reuocant magnificæ templorum ac sacellorum substructiones, religiosorum locorum ornatus non vulgares, qui quantumuis ingentes sumptus faciẽdos esse indicent, quorum ope ad pietatem è media rerum humanarum cogitatione & voluptatum illecebris interdũ sic reuocemur, nihil vt tam pretiosum esse apud nos censeamus, quod in primis vni ipsi Deo nõ debeatur. Optimè itaque factum quod vetustissimum illud sanctissimorum Pontificum domicilium restituerit: quod eodem in loco veteres Ecclesiæ ritus ac cæremonias renouauerit: neque tantarum rerum memoriam paulatim intermori passus sit, quæ propemodum obliteratæ ex hominum animis magno cum Christianæ pietatis detrimento parum aberat, quin penitus interirent. Eò etiam pertinent Apostolorum duorum signa, Petri scilicet & Pauli ex ære mirabili artificio facta, & Cochlidi-

chlidibus columnis imposita, quorum altera Traiani, altera Antonini Pij res gestas lapideis imagunculis ad eas quasi in Theatro quodam repræsentandas fictis, & conformatis complectitur. Quæ nos parari cum vidissemus, continere ἐνθουσιασμὸν non potuimus, quin his carminibus factum sanctissimi Pontificis, vt mihi quidem videtur, pulcherrimum prosequeremur.

Quam quondam posuere Patres Populusq. columnam
Traiano ob victos pectora sæua Getas,
Hanc Xysti pietas Quinti ter maxima sanctis
Subiecit pedibus Petre beate tuis:
Vt, quæ Barbaricis Vrbem testata potentem est
Gentibus imposito colla grauasse iugo,
Hæc eadem parere tibi testetur & Vrbem,
Terrarum & quidquid maximus orbis habet.

Hæc in Traiani, quæ sequuntur in Antonini Cochlidem scripta sunt.

Quę Cochlidis moles nobis operosa columnæ
Ostentat valida bella peracta manu,
Atque Antonini, post regna euersa Quiritum,
Seruat in inciso marmore facta Pij:
Maximus hęc subter pedibus premit omnia Paulus,
Armatus libro Paulus & ense manum.
Xystus enim Quintus, statui sic iussit, ad omnes
Clamet vt ex alto conspicuoq. loco,
Et vita insonti, & doctrinâ, & fortibus ausis
Barbara sunt Latio colla premenda iugo.

Et verò si Aristogitonis & Harmodij statuę ab Athe-

 nienſi-

nienſibus in foro poſitæ, quòd Hipparco Piſiſtrati tyrãni filio, eodemq. Hippię tyranni fratre interempto libertatem patriæ reſtituiſſent ſuæ, pręclariſſimũ factum ciuibus in memoriam, quoties conſpicerentur, reuocabant, ſi idem apud Romanos Bruti illius, qui Tarquinios eiecit, ſignum in celeberrima Vrbis parte poſitum faciebat, ſi nobiliſſimæ quæq. familiæ maiorum ſuorum, qui Remp. præclarè geſsiſſent, imagines domi habebant propoſitas, quas eorum liberi ac nepotes intuentes eos imitarentur, quos illæ repræſentabant; ſi in nobiliſsimis quibuſque vrbium locis huiuſmodi ſexcenta alia proponebantur, picturæ, arcus, nauium roſtra, trophæa, columnæ, quæ poſteros illuſtrium facinorum identidem admonerent, neque è memoria cuiquam elabi paterentur, ſed accenderent potius, atque adeò inflammarent animos ad præclarè agendum; cur hoc quoque prudentiſsimè cogitatum non iudicabitur, his præſertim tẽporibus, quibus maximè opus eſt, vt, quacunque re fieri poteſt, in Chriſtianis hominibus diuini cultus memoria renouetur, & ad irã Dei placandam aſsiduis precibus excitetur. Vtinam curam hanc vnam maiores noſtri, atque adeo Pontifices omnes ſuſcepiſſent, vt Deorum omnium imagines ac ſigna ex hominum oculis & memoriæ penitus tollerentur, ac pro iis eorum ſtatuæ, qui Chriſtianè, hoc eſt piè ſanctéq. viuendo in cœlum euocati ſunt, reponerentur. id enim ſi factum eſſet, longè melius Chriſtianæ pietati conſultum fuiſſet. Nunc autem eò ventum eſt,

vt

vtcũ summi alicuius Principis, aut viri alioquin opulenti ædes ingredimur, aut hortos ac villas adimus, ea signa & picturas passim conspiciamus, quæ nos dubitare planè cogant, pietas ne illic Christiana, an gentium, quas appellant, superstitio colatur. Quòd si hęc in priuatorum ædibus ferenda non sunt, quanto minus in publicis areis, ac viis, atque adeò in ipsa Vrbe Roma, in quam omnes omnium exterarum nationũ oculi coniecti sunt? quòd quæcumque hic fieri vel vident vel audiunt, eadem sibi licere arbitrentur. Vt nõ immerito existimemus eadem peccata grauiora esse, si à Principibus, quàm si à priuatis hominibus committantur. illi enim tanquam in Sole versantur, & facilè reperiunt, immo etiam paratos semper habent quàmplurimos, quos exemplo suo corrumpant. Id quod nobis, qui in vmbra propemodum delitescimus, minus vsu euenire consueuit. Prudenter itaque & hæc sanctissimorum Apostolorum signa columnis Cochlidibus imposita sunt à prudentissimo Pontifice, & ea è Capitolij turre deiecta, quæ quasi ex edito loco clamare videbantur, nondum impuros illos gentium Deos victos è Capitolio discedere voluisse. discesserunt illi aliquando tandem, & locum, ita iubente Xysto V. Pont. Max. & acerrimo Christianæ pietatis assertore, melioribus dederunt. quod factum cum esset, & piè sanctéq. factum, nemo bonus negaret; remanebat in Vrbe Obeliscus, de quo supra copiosè locuti sumus, ruderibus ille quidem, & ædium, quæ corruerant, parieti-

nis

nis & cæmentis penè obrutus: sed, quod miraculi lo co haberi debeat, nullam omnino vel barbararum nationum, quæ captam Vrbem & euersam solo æquauerunt, & cæteros Obeliscos humi deiectos confregerūt, vel Romanorum etiam ipsorum iniuriam passus, aut aeris & ingruentium ventorum vi atque intemperie vlla ex parte vel exesus vel comminutus: vt ad aliquem alicuius ætatis vsum & felicitatem conseruari videretur. at in qua Vrbis parte remanebat? nempe in Vaticano, atque in ipso Caij & Neronis Circo, quem eorū hominum, qui iam inde à Christianæ pietatis initio Christo humanæ salutis auctori nomen dederant, ac datū constantissimè tuebantur, sæpe sanguine redundantem viderat: in quo duo Imperatores, geminæ humani generis faces, in Christianum nomen sæuientes currum flagitiosissimè agitarunt: in quo denique & tēplum Petro Apostolorum principi magnificentissimū sit ædificatum, & sedes ad inhabitandum summis Pontificibus attributa. Itaque ille quidem sic delitescebat, vt & scelerum, quæ illic commissa fuerant cùm plurima tum immania, recordatione & memoria quasi lugere, & loci religionem & frequentiā perhorrere ac reformidare quodammodo videretur: mirareturq́. identidem secum, quòd se illic tam diu esse cum ciuitas ipsa, in qua Christiana pietas tanto ante tempore sedem fixisset, tum Pontifices Maximi, qui relicto Cælio Vaticanum incolebant, patienter ferrent. ac profectò nō defuerunt, qui Patrum memoria sæpe animo agitaue-

rint,

rint, qua ratione, quo sumptu, quibusq́. machinis tã immanis moles è sede, in qua fuerat posita, integra auelleretur, & in area Vaticani sic statueretur, vt augustissimi templi vestibulum non modo ornare, sed etiã venerari videretur. idq́. quo minus fecerint, caussam omnino fuisse existimare possumus, quod partim sũptu deterriti, partim artificum inscitiæ diffisi, partim temporum iniquitate impediti, atque immatura morte sublati, vel aliò animum traduxerint, & à pulcherrimi facti gloria reuocauerint, vel rem penè inchoatam perficere non potuerint. Stabat itaque trabs illa saxea, quamquã obscuro in loco, in Vaticano tamen: visebaturq́. quotidie ab externis nationibus nõ omnino sine Christianæ pietatis detrimento: A sacrosanctis enim altaribus ac locis piis in sui admirationẽ omnium oculos conuertebat. quorum etiam plerique Cæsaris cineres venerabantur: quos in sphæra illa inaurata, quam Obelisco impositã videbant, inclusos esse falsò ex vulgi opinione sibi persuaserant. quamobrem ne diutius cum tanto nominis Christiani dedecore atque iniuria tam antiquum antiquæ impietatis & flagitiorum monumentum superesset, atque vt animos hominum potius à superstitione ad verum Dei cultum referri oportere admoneret, post quam sartum tectum, vt ita loquar, ad Pontificatum suum peruenisse Xystus V. Põt. Max. animaduertit, non ille quidem euertendum, & infringendum sibi esse existimauit, sed è sede auellendum sua, & imposita illi Cruce in celeberrimo loco

statuen-

statuendum. Atque ab hac tam laudabili cogitatione, nullæ, neque rei nummariæ difficultates, quæ exhausto penitus ærario summæ erant, neque incredibilis annonæ caritas, qua vehementer laborabatur, deterrere potuerunt, quominus opus tam laboriosum, & à nullis antea tentatum aggrederetur. Quamquam vulgo non deerant, qui tam grande incœptum reprehenderent, idq. Vespasiani auctoritate tuerentur, qui artifici cuidam pollicenti se in Capitolium magnas quasdam columnas exigua impensa perducturum, respondit, velle se plebeculam pascere. Optimè illi quidem, si, vt Obeliscum moliretur, in pascenda plebe eum se, quem oportebat, non præstitisset. Cui enim dubiũ est fuisse nos magnũ famis periculum subituros, nisi Deus Opt. Max. Pontificatum huic vni detulisset? qua de re plura non dicã. illud dicam, quod nemo est qui neget: nec vlli scilicet defuisse vnquam vnde se copiosè aleret, nec à cæteris operibus cessatum: in quibus præterquã quòd plurimorum inopia cotidiano victu sustentabatur, ingens etiam erogabatur in plebem pecuniarum vis; quod qui beneficentissimi patris & liberalissimi Principis munus esse in primis necessarium non intelligit, is se aut plane maleuolum, aut Reip. gubernandæ penitus imperitum fateatur necesse est. Sed quid agas? numquam incœptis quantumuis egregiis & laudabilibus obscuri & latẽtis animi obtrectatores defuerunt. ostendit hoc Homerus, qui Thersitẽ abiectissimę sortis hominẽ Agamemnoni, Nestori, Vlysi, Achilli,

& cæ-

& cæteris illis Græcorum principibus obloquentem facit, omnibusq́. contumeliosissimè maledicentem: cũ tamen illi & rerum gestarum gloria illustres essent, & prudentia, quæ in administranda, regendaq́ue Rep. & virtute, quæ in bello faciendo, profligandisq́. hostibus principem locum obtinet, mirabiliter excellerent. sed, vt Vlysses Thersitem, vir scilicet sapientissimus hominem nequam & perditum; ita Xystus V. Pont. Max. non quidem impacto ad illius exemplum in frontem sceptro, sed planè leuato in Annonæ caritate populo, & fide, quæ passim in tanta grassatorum & latrociniorum frequentia conciderat, restituta: maleuolorum sermones compescuit; &, quod semel animo conceperat, effecit. effecit autẽ non quidẽ cum voluit, nam ad id diem ante Kal. xviij. Octobris constituerat, quo die Christiani homines Exaltationem Crucis celebrant, sed ante diem sextum Kal. eiusdem mensis, quod alij artificum negligentiæ, ego diuinæ voluntati tribuendum censeo. Nam cum eo die Sol tertiam Libræ partẽ peragret, è signo, quod ad nos pertinet, abiectissimo, ipse omni dignitate spoliatus Crucem adorare supplex & potuit & debuit in summo illo Obelisco positam, quem sibi à Pherone Sesostridis F. Heliopoli, recepto visu dicatum, deinde Augusto & Tiberio Cæsaribus Romæ à Caligula consecratum meminisset: mirandę scilicet antiquitatis molem, quam tum in media Vaticani area atque ante eius templi vestibulum, quo nullum est in toto terrarum orbe magnificentius statui,

eiusq́. vertici Crucem imponi iussit Xystus V. Pont. Max. vt queadmodū depulsæ cęcitatis caussa ab Aegiptio Rege olim statuta fuerat, ita in futurum diffusæ à Christo crucifixo euāgelicæ lucis testis esset, & à superstitione hominū animos ad Christianę pietatis cultum auocaret; quod quidem sapientissimi ac sanctissimi Pontificis, & liberalissimi Principis factum, huiusmodi esse homines cum fateantur, vt pro tantæ substructionis magnificentia, & incredibili reuerentia, quam adhibere par est aduersus Deum, quamq́ue omnibus ex aspectu ipso incuti sibi sentiunt, nemo quantumvis eloquens laudare satis possit, nos pro ingenij nostri tenuitate his trimetris sumus cupidè potius, quàm ornatè prosecuti.

OBELISCVS PHERONIVS.

Olim Syenes arduis è montibus
Jmmanis, asper, & perhorridus lapis,
Vrbem vetustam vectus Heliopolim,
Sublime Cœli sustuli ad limen caput.
Sic namq́ue iussit clara regis inclyti
Virtus Pheronis, vtriusq́ue luminis
Visu recepto, cuius vsum amiserat
Ob numen à se fluminis læsum: illius
Vt asserebat cæca secli vanitas,
Secli vetusti vanitas, perennibus
Jnesse numen arbitrantis fontibus,

Auctis-

Auctisque Nili fluxibus: sed vt tamen
Phero superbi filius Sesostridis,
Qui solus imperarat orbi maximo,
Ioue annuente cæcitatem depulit,
Soli sacrauit lucis ipse me patri.
At plurimarum plurimis ętatibus
Deinceps peractis gentium, per ęquora
Longinqua naue prouidus vastissima
In Romuli altam vexit vrbem Caius
Circoq. in ipso, quem sibi substruxerat,
Longe imminentem ludicris curulibus
Famæ dicauit Cæsarum, sat inscius,
Ætas futura quot vicissitudines
Rerum pararet omnium Quiritibus.
Quas ipse solus, ipse solus vndique
Fugi ruinis obrutus, quò scilicet
Non comminutus parte ab vlla, at integer
Seruarer hoc ad tempus: in quo Pontifex,
Quot quot fuerunt omnium vel maximus,
Ventura necnon quot videbunt secula,
Xystus reuulsum pertulit in aream
Late patentem. tum ferendam vertici
Crucem supremo fixit, vt palam foret,
Hanc esse solam, quæ Pheroni, & omnibus
Perenne lumen præferat mortalibus.

Digitized by Google

Conqueſtio Obeliſci, quòd à quibuſdam vocetur Pyramis.

Cùm pateam facies æquas in quattuor; & cùm
Trabs vaſta in vaſtum porrigar acta veru;
Pyramidis contra non vnus ſemper, & idem
vel laterum numerus, vel modus eſſe queat,
Nomine cur hoc me quiſquam vocat? Jlla ſepulchrum eſt;
Donum ego ſum templis, numinibusq. datum.
Illa ſuo cineres gremio complexa tuetur:
Seruo ego in inciſis regia facta notis.
Ipſe vno conſto e lapide: e compluribus illa:
Illa immota manet: quò vocor, ipſe ſequor.
Finibus & quod nos certis diſiungit, idemq.
Haud patitur iuſta lege ſubire iugum,
Turcæ illa imperium perfert; me Xyſtus ad æthram
Extulit, inuictæ ſuppoſuitq. Cruci.
Hinc igitur prorſus vox longe infauſta faceſſat,
Nec me, ſed tumulos vendicet illa ſibi.

Petri Angelij Bargai.

FINIS

Digitized by Google

Errata *Correcta.*

		Errata	Correcta
†† pag.2. lin. 6		diuitiæ	dinitiarum
pagi.	lin.		
11	14	quas illos	quasillos.
12	11	facere	fecere
28	23	litteris	lateris
32	21	& Scythas etiam	& Scythas in ditionem
35	2	Rex.	Rex
45	1	consecrtos	consecratos
56	12	pariant. Adde: Iraque Ennius,& post eum Virgilius Didonem ab Aenea adamatam, ac postea relictam amoris impatientia mortẽ sibi consciuisse finxerũt. Cum tamen ex historia didicerimus Carthaginem fuisse à Didone siue ab eius patre (vtrumque enim dicitur) conditam annis post captam Troiam plus minus CL.	
68	14	Neque è mem.	neque ea è mem.
68	24	Memoriæ	memoria

Digitized by Google

REGESTVM

† †† ††† †††† A * B C D E F G H I K.

*Omnia folia. * est vna charta tantum.*

ROMAE,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ex Typographia Bartholomæi
Bonfadini. 1587.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SEQVVNTVR CARMINA A VARIIS AVCTORIBVS IN OBELISCVM CONSCRIPTA ET IN DVOS LIBROS DISTRIBVTA

In quibus ſi quid vel mutatum vel additum, vel demptum aliquis inueniet id eius auctoritate factum eſſe ſciat cuius voluntati non parere nefas eſt.

LIBER PRIOR

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE,

Ex officina Bartholomaei Graſſij. 1586.

Digitized by Google

AVCTORVM NOMINA, QVORVM Carmina in Obeliscum conscripta his libris continentur.

ERRATA

Pag.	Lin.	Error	Correctio.
17	12	*hisce*	*hicce*
23	17	*Læto*	*Leto*
35	11	*duces*	*duce*
47	22	*contexta*	*contexta*
53	22	*equos*	*equus*
60	11	*opus*	*onus*
62	1	*procul nomen*	*procul hinc nomen*
65	1	*alumna, quies*	*alumna quies*
69	5	*violentum*	*volentum*
77	7	*Quærentem iurgia*	*præbentem ludicra*

Digitized by Google

R.P. D. SIMONIS CECCHINI
ROMANI

Aud. Contrad. Vtr. Sig. Refer. & Almæ Vrbis Gymnasij Rectoris.

AD XYSTVM V. P. M.

NON te Obeli moles, non clari gloria facti,
Vana hac Cæsareo fama petenda viro est,
Sed Crucis egit amor, Crux ò dulcissima: Xyste
Ne dubites Alto sistere Monte Crucem.
Stella viam inueniet: Solyma, atq; Oriente subacto
Vt decores spolijs aurea templa Crucis.
Viue igitur Felix: Leo cedere nescius hic est:
Hac duce tutus eris, hac duce carpe viam.

Eiusdem ad eundem.

Salue Pontificum specimen, salue optime Xyste,
Te caput erexit Principe Iustitia.

Digitized by Google

ALIQVORVM CARMINA EX COLLEGIO ROMANO SOCIETATIS IESV.

Francifci Bencij Elegia.

AD SIXTVM V. P. M.

SIXTE Pater, qui ſtella velut de monte refulges
Purpureum terris cum vehit orta diem,
Siue tuis ſpectas ſubiectum nutibus orbem
Dum viget imperijs lætior ille tuis:
Siue bonis ades ipſe bonus, ſeu fulmine terres
Impia in aduerſum qui tulit arma Deum.
Hic te Chriſtigenæ ſublimi in ſede ſedentem
Supremum veluti numen in orbe colunt,
Et merito. Tu namque hominũ cuſtoſq; paterq; es,
Sceptraq; diuinis proxima ſolus habes.
Sceptra, quibus cælo ducis labentia dona:
Perq; mare, & terras omnia tuta facis.
Interea Pax alma choros cum Virgine ducit,
Et nitidum ſpicis Copia cincta caput.
Ite procul ſontes: Sixtus regit omnia: pacem.

Qui

Digitized by Google

Qui violet Sixto Principe nullus erit.
At fuerit quicumque audax, vestigia facti
Pœna premit, culpam subsequiturq; comes.
Fur neq; in vrbe latet, neq; adest grassator in agro,
Nec locus insidias, hora nec vlla timet:
Te canit in molli proiectus gramine arator,
Abstulit vt fesso fessus aratra boui:
Te vacua sub rupe canit frondator, & audet
Collibus in solis condere quisque diem:
Te canit, æternam cum vespertinus ad vrbem
Carpit, & in media nocte viator iter:
Non iuga Viminei reticentur deuia collis,
In varias quæ nunc sunt patefacta vias.
Hinc sacras ædes veneratur turba Quiritum,
Nec dubiam à superis sedula poscit opem.
Quin etiam tanto reddit prò munere grates,
Terrarum quod sit credita cura tibi.
Et meminisse iuuat, quæ circum obsederat oram,
Depulsam per te protinus esse famem.
Thesauris per te munitam ingentibus arcem
Quos posthac vlli sit tetigisse nefas.
Illa quidem tam multa canunt: sed plura parãtur
Pro quibus oratur longa senecta tibi:
Seu Pontina palus Volsco siccatur in agro,
Fornice seu longo ducitur amnis aqua.

Seu

Digitized by Google

Seu potius Turcarum acies, motusq; rebelles
Frangere, & in capto vis dare iura solo.
Hinc mare nauigijs vndabit, milite campus
Et procul auspicijs castra mouenda tuis.
Rapta dein templo figentur signa vetusto,
Cui nouus accessit nunc Obeliscus honos:
Aduectus quondam Pharijs Obeliscus ab oris
Cum mare contextis sensit onus ratibus.
Quoq; prius firmata loco, stetit ardua moles
Neglecta in speciem, delituitq; diu.
Hic vbi falsa olim fundebant carmina vates,
Et media Circus valle Neronis erat.
Hic cælum aspexit, populo cum triste tyrannus
Exitium insonti suppliciumq; parat:
Quis scit an & casto fuerit madefacta cruore
Cum pia gens ducta est ad genus omne necis?
Forsitan & Petri vidit languentia membra
Ad terram obuerso vertice fixa cruci.
At modo quam melius celsam videt area Petri
Cum pateat iussis conspicienda tuis?
Quam melius sublimis apex venerabile signum
Extulit, vt flectat plebs venerata genu?
Quam melius conuersus honos, ratioq; locorum
In medio positam quam decet esse foro?
Scilicet, huc toto quisquis properabit ab Orbe

Vt

Vt pedibus poßit ſuccubuiſſe tuis :
Atque auctam vidiſſe vijs, & fontibus Vrbem,
Ornatamq́, magis, quam coluiſtis aui;
Omnia collaudans, verba inter ſingula Sixtum
Non intermittet concelebrare Patrem.
Viue diu, repetet, princeps gratiſsime cœlo:
Ipſe Deus cœptis conſilijsq́, fauet:
At tibi cũ ſuperam Chriſtus Deus annuet arcem
Et benefactorum præmia digna feres:
Tunc, veluti caput excelſas Obeliſcus in auras
Tollit, & æternum ſuſpiciendus erit,
Sic tua, ſancte Pater, virtutum nomina tollet
Gloria, non vllo deperitura die.

EIVSDEM AD VRBEM ROMAM
Ode.

VRBS alma, terras cui Deus è domo
Latè regendas ſiderea dedit,
Saxoque fundatum vetuſto
Imperium ſine fine ceßit.
O & ſuperbis ſemper honoribus
Aucta & triumphis, magna petentium
Quos duxit ardor, barbarorum
Altior vt fieres ruinis.

Iam

Digitized by Google

Jam mitte gentis nomen inutile
Iactare priscæ, nec solidum decus:
Funesta vix partam per arma
Mitte leuem celebrare laudem.
Nouos honores accumulat tibi,
Nouos triumphos asserit optimus
Sixtus MARIAE *cura Matris*
Virginis, atque Dei Sacerdos
In orbe summus. Non ne vides prior
Ut cedat illi gloria Cæsarum?
Seu ducit alto flumen arcu,
Siue vijs spatia ampla laxat:
Neglecta seu quæ delituit diu
Molem extrahit molimine plurimo
In lucem apertam, hærente passim
Atque oculis inhiante vulgo.
Quin & virorum mentis acumine
Et quisquis alta prænituit fide,
Dum magna fiunt iussa, Quantum
Relligio pietasq; possunt
Iubentis, inquit, pectore ab intimo:
Aeterna nostri gloria sæculi
O Sixte, qui Christi trophæo
Subijcis Aeneadum triumphos:
Et Christianos qui deceat status,

Præscri-

Digitized by Google

Praescribis, orbem legibus instruis,
Donisq́; rectè facta tollens,
Crimina supplicijs coerces.
Tu Roma, facti, quo maneat fides,
Nomenq́; nullo non memorabile
Auctoris aeuo, incisa Quinti
Adde notis monumenta Sixti.

EIVSDEM DE OBELISCO VATICANO
Epigramma.

O QVI suspensis oculis, & mente tueris
Ardua, quae moles tollit in astra caput:
Hanc repete è Pharia quondam regione petitam
Cum gemuit vasto pondere pressa ratis.
Edita multiiugis hanc machina ferramentis
Caesare sub Caio vix statuisse potest.
Jmmota ex illis hodierna ad tempora mansit,
Quisque licet cupiens, grande reliquit opus
Haec tibi Quinte olim seruata est gloria Sixte:
Translata auspicijs constitit illa tuis.
Tu saeuis tandem imperijs seruire coactam
Justa lege aufers, restituisq́; Deo,
Sic spolia aeterno cessere Aegyptia Regi,
Vt populo Mosen te dedit esse suum.

A L T E R V M.

TRanslatum ſede ex humili quod nobile ſaxum
Sancte Pater ſtatuis nobiliore loco
Non equidē temere, & Chriſti ſine numine factū
Eſſe putem, cuius munera magna geris:
Virtutis monumenta pia ſunt. Aſpera moles
Tollitur humana vix fabrefacta manu.
Infima quadrato pars nixa eſt marmore, ſurgit
Ordine decreſcens ſuſpiciendus apex.
Nec pila, nec radius, ſed Mōs in vertice, & aſtrū,
Et ſuper impoſita ſunt ſacra ſigna Crucis
Haud aliter magis atq; magis terrasq; relinquit
Relligio, & rectam quærit ad aſtra viam.

E I V S D E M.

QVAE vetus aerio contingens vertice nubes
Stat moles ſpectāda foro, qua Clauiger adē
Petrus habet, cineresq; ſacros, ſummoq; tuendam
Pontifici, qui rite altos ſuſtentat honores,
Succeditq; oneri, æternum tranſmiſit in æuum
Non leuis hanc humili deductam e ſede poteſtas
Vt validas oſtentet opes, artemq; magiſtram

Extulit, illustriq; magis statione locauit:
Sed Pietas, sed sanctus amor, sed iusta cupido
Vt veteres cultus, abolendaq; numina Diuum
Impia quos olim fertur coluisse vetustas
In melius conuersa: animos suspendere, & ora
Visa queant, tollantq; Dei victricia signa:
Qui simul humanos artus, moribundaq; membra
Victus amore suo casta de Virgine sumpsit
Inq; Crucem tulit efferri, simul omnia traxit
Ad se se, dominoq; sibi seruire coegit.
Ergo & quam positam nec iusta lege dicatam
Augustis geminis memorandis littera signat
Facta notis: Pater hanc Sixtus tibi magne sacrauit
Christe Pater, Regumq; apices Aegyptia tellus
Quos tulit, & quos Caesareos mirata triumphos
Roma olim, parere dedit, dominoq; subegit.
Vt primum statuit venerandi ad limina templi,
Atque salutiferum praefixit vertice signum:
Vnde nouum pia Roma decus miratur, & audet
Spernere praeteritum, venienti occurrere saeclo,
Vt nihil in terris maius Sol spectet Olympo.
Scilicet hanc superum Rector tibi maxime mentem
Sixte dedit, terram ille tibi virtute regendam
Detulit, ille tuum perfundit numine pectus.
Et miramur adhuc hominum felicia coepta.

Et latos rerum euentus? Deus extitit auctor
Adiutorq; operis, iustis ex ordine votis.
Cuncta potest sincera fides. Quis dicere inertem
Audeat? hac simul & monti te transfer in altum
Dixerit, & iussus se mons iactarit in altum
Transq; mare attonitũ trepidãti emerserit vnda.
Illa simul voluit, iussit consistere anhelos
Solis equos, steterunt illi, ceu rector habenas
Cum trahit, inq; gradu subsistere cogit eodem
Ora citatorum si quando inflexit equorum.
Illa etiam vt monuit, radios reuocauit ab orbe
Sol, quibus in gyrum labentia tempora monstrat,
Et ceu pertexto subtemine lina retexens
Legit iter retro, vt refugam transcriberet vmbrã.
Inde sibi optatam fesso Rex corpore vitam
Nouit adhuc alios plures superesse per annos,
Iniectamq; manum Mors indignata repressit.
Hac fretus legum interpres per deuia Moses,
Perq; feros odijs populos, maleq; fidaq; regna,
Per mare perpessum siccis vestigia plantis
Innumeras traxit gentes, longoq; leuauit
Seruitio, ac saeua constrictas compede soluit.
Perq; graues casus, & mille pericula rerum
Incolumes tandem optatam perduxit ad oram,
Hostibus extinctis, spolijsq; ingentibus auctas.

Sed

Sed quid ego hæc autem fidei miracula narrem,
Atque die in medio doceam lucescere Solem?
Certe ingens fidei mirabitur argumentum
Quisque tua, ter sancte senex, qui grandia saxi
Pondera, quod mare vix tenuit, vix horrida tellus
Præstitit eductum sinuosi è vertice montis,
Sublatumq; altè fugit perterritus aer,
Imperijs erecta tuis conspexerit: Ut Crux
Alta triumphato terrarum impendeat orbi:
Proq; viri foribus, cui credita ianua cæli,
Alliciat mirantum animos, Christumq; secutis
Indicet ætherij patefactum limen Olympi.

HORATII TVRSELLINI
Epigramma.

R*EGIS opus, soliq; sacrũ instar turris acumen*
Niliaca vexit Cæsar ab usq; Pharo.
Inq; suo statuit decus admirabile Circo
Regibus, & binis hic monumenta dedit
Sede sua auulsum ingenti molimine Sixtus
Extulit ad magni limina sancta Petri.
In summo rutila solem Crux luce lacessit
Aureus astrifero monte coruscat apex
Quid Crucis elata iactas elatus honores

Hera-

Google

Heracli? an Sixto gloria parta minor?
Tu Solymos supra montes. hic inclyta supra
Et decora Heroum tollit, & astra Crucem.

A L I V D.

VIderat atherea Galilaus clauiger Vrbis
Grande suo adiectum iam decus esse foro
Niliaca tandem moli, Circoq; tyranni
Imposita ab Sixto sacra trophaa suo:
Et simul arridens, grato simul ore tonantem
Adspiciens, superis talia dicta dedit.
Est tanti subijsse Crucem dominante Nerone
En subit illius gloria victa Crucem.

A L I V D.

NVnc si Tartareis exurgat Casar ab antris
Ille, Cruci qui te maxime Petre dedit
Et videat decus ipse sui spectabile Circi
Vestibuli ante tui limina ferre Crucem
Dentibus horrendum infrendens, & lumine toruo
Flammam interspirans talia dicta daret
Ilicet heu Pluto, rerum domina Vrbe subacta
Seruiet inuicto cœlum, Erebusq; Petro?

ALIVD

Digitized by Google

ALIVD.

MAgnũ de Phario certamen acumine natũ est
Egregios inter, munificosq; viros
Hoc Cæsar statuit saxum mirabile Circo,
Hoc Sixtus posuit nobile pegma Cruci
Eripuit Soli, vt donaret Regibus ille,
Hic daret vt Christo, Regibus eripuit
Ambo aliena nouis dant possessoribus; ambo
Hæc adimunt, tradunt munera iure suo.
Iniusto siquidem Domino detraxit vterq;:
Ex dono meritum traxit vterq; decus;
Sed tamen hoc melior tua causa est Sixte: quod ille
Cæsaribus dederat, reddis at ipse Deo.

ALIVD.

NIle pater iam parce queri Mareotica saxa
Regum opera, & Soli sacra tulisse Tybrim
Instaurat veteres Sixtus Pater Vrbis honores,
Et quæ Solis erant munera, Solis erunt.
Iustitiæ Soli dona hæc æterna sacrantur:
Quæ fuerant astri, sunt monumenta Dei.

ALIVD

Digitized by Google

ALIVD.

SYderea Michael Romanaq; arbiter arcis
Stare Crucem vt vidit culmine Cæſareo
Tergeminumq; iugum, ſidusq; inſignia Sixti
Sponte humeros dominæ ſuppoſuiſſe Cruci
Siderei agnouit Patris immortale trophæum
Signaq; lætitiæ maxima rite dedit
Et ſupplex ſalue ò (inquit) Crux alma, ſalutem
Romulidisq; affer, Romulidumq; Patri
Hoc duce ſi Regum calcas decora alta, trahisq;
Sub tua iura Orbem ſub tua iura Polum.

EIVSDEM ELEGIA.

EN tandem aerio Memphitis vertice moles
Stat Vaticano conſpicienda foro
Iam monte auricomo, iam ſidere culmina lucent
Iam Crucis effulget lumine clarus apex
Agnouit Michael idem arcis præſes, & Vrbis
Agnouit Domini ſacra trophæa ſui.
Intonuit lætum, & tonitrus iaculatus in auras
Exciuit feſto Romula corda ſono
Certatim accurrunt alacres ſpectare Quirites,
Area nec turbam quam libet ampla capit.

Quid memorem insolitos rerũ fabrumq; paratus,
Quid memorem voces, scitaq; dicta virum?
Stratis hæc syluis æquata est machina cœlo.
Iam multum in funem, cannabis omnis abit.
Hic operi tantus mons circumaggestus arenæ
Regifico sumptu, regificaq; manu.
Prò quantum assurgit vacuas Obeliscus in auras:
Scilicet huic rupes vix satis vna fuit.
Quantum suspiciant miracula tanta minores
Arte vbi cælata, pareat artis opus?
Scilicet exquirent secum, manibusne gigantum
Hisce basi tantæ sit lapis impositus.
Haud minor iste labor, q̃ magnũ imponere Olympũ
Ossæ, cum premeret Pelion ossa iugis
Tantum poscit opus Rathi, Encedaliue lacertos
Siue tuos Atlas, seu Polypheme tuos.
Aut si vera libet his missis quærere; poscit
Cælicolùm vires, cœlicolùmq; manus.
Cuncta per ora sonat tua laus, tua gloria Sixte;
Cui nauant homines, cui Deus ipse fauet.
Centum Pontifices hanc molem semisepultam
Optarunt medio ponere posse foro;
Sed labor immensus, sumptusq; exterruit omnes,
Et, quem intentabat facta ruina, metus.
Credo equidem, te, Sixte Pater, te numine diuùm

Hic tantus per tot se cla manebat honos.
Tu sed enim praestans animi, & feliciter audax
Quicquid agis, peragis nil renuente Deo.
Seu iuuat ingenti camporum ducere tractu
Arcubus irrigua pensile flumen aqua:
Seu iuuat oppositos Vrbis perrumpere colles:
Munire & laxas culta per ipsa vias.
Omnia dura licet, superat mens nescia vinci
Vt fiant, Sixtum sic voluisse sat est.
Hac tamē hac tua la⁹ minima est, ò maxime Pastor
Quod decorat Petri limina celsa Nero,
Quod rutilat Christi Phario de culmine signum
Nobile, & Eoos spectat, & Hesperios.
En Reges Petro submittunt vndique fasces:
En insigne Crucis mundus vterq; colit.
Iaponius nostro penitus diuisus ab Orbe
Corde pio Christi mystica sacra fouet
Agnoscitq; Petri sedem, fideiq; magistram
Praedicat extremo vectus ab Oceano.
Quin etiam vada trans Atlătica, Mexica tellus
Se Crucis, & Petri fingit ad arbitrium.
Ergo age, magne parens, moles hac ipsa loquatur,
Seruet & incisis hac tua facta notis.
Petri est, quod fuerat decus immortale Neronis:
Qui Cruce saeuibat, dat spolia ampla Cruci.

Dux

Digitized by Google

Dux facti egregij Sixtus Pater Vrbis, & Orbis.
Quo duce Crux subiget Solis vtramq; domum.

EIVSDEM ODE.

QVæ Musa, vatum qui stylus aureus
Manus disertæ, aut historiæ tuum
Nomenq; virtutemq; laude
Sixte Pater, merita futuris
Seclis in æuum, & finibus vltimis
Transmittet orbis? tu miserā famem
Quiritibus, tu arces latronum
Italiæ trepidos tumultus.
Tu templa Diuûm, & Virginis inclytæ
Dei parentis, porticibus, tholis,
Vijsq; ; tu Romam benignis
Largus aquis decorare gaudes.
Tu peruagantem impune licentiam
Frænare fælix; te duce temperat
Astræa terras, te Dynastæ
Et tumidi metuunt tyranni.
Te Rex Auerni, te stygiæ manus,
Ex quo sacratam in Niliaco crucem
Videre saxo, horrent auari
Imperijs Erebi timentes.

Te Rex Olympi, & cælicolùm cohors
Fouent, amico & numine prouehunt,
Tutela præſertim Quiritum, &
Dux ſupera Michael Phalangis,
Chriſti vt trophæum nobile in arduo
Neroniana molis acumine
Conſpexit, hæc pio furore
Concitus intonuiſſe fertur.
Cocytiæ actutum procul ò procul
Hinc eſte peſtes, nunc penitus ſacra
Nunc Roma Roma eſt, en quod vnũ
Cæca ſuperſtitio tenebat
Inſigne præter cetera, iam Cruci
Chriſtoq; ſacrum eſt, cedite cedite
Sunt nulla vobis iura in Vrbe
Nulla reor fore in orbe toto
Olim è beatis vos ego ſedibus
Egi rebelles in nigra Tartara.
At vos adorandas per orbem
Et ſtatuas, & amaſtis aras.
Stat rurſus in vos fulmineum manu
Vibrare telum; donec ab vltimis
Terris in æternas retrudam
Vos tenebras graue olentis Orci.
Iam Sixtus arces eruet impias

Iam

Jam numen & Christi, & Crucis inferet
Non ante lustratis Meaci
Regibus, indomitoq; Sina.

FVLVII CARDVLI CARMEN.

IN Cruce Sol Solem pendentem luxerat olim
Fercula nunc Obelos vult Crucis esse suos.

ALIVD.

AEgyptus Soli, binis me Roma dicauit
Augustis: sacras, tu, pie Sixte, Cruci.

ALIVD.

SEcula mortali me Soli prisca sacrarunt.
Sum nunc æterni Solis honore sacer.

ALIVD EIVSDEM.

ME quondam Pharijs aduectum Caius ab oris
In Circo statuit nominis ipse sui.
Augusto, atque eius priuigno dedicat, antè
Qui fueram Soli relligione sacer.
Hinc spectatorem Petri morientis acerba
In cruce, proh facinus, me, Nero dire, facis
Deleto Circo per sæua incendia, perq;
Tot strages Vrbis, gloria nostra manet.

Nunc

Nunc etiam creuiße datur: post quinq; ter acta
Secula, postq; nouem lustra nouatur honos.
Transferor ex humili, Roma plaudente, receßu,
Et Vaticanos collocor ante gradus.
E' celsa iam sede altus super æthera tollor,
Mons altus dicar dein, Obeliscus ero.
Hæc edit mons vere altus miracula Xystus.
Quid mirum? Christi fungitur ille vice.
Ille Petri dignus successor, nomine, uotis,
Atq; ausis felix, hac modo sede locat,
Imponitq; Crucem radiantem uertice summo,
Vt petra hac Petra seruiat, atq; Petro.
In Cruce suffixum Petrum, mandante Nerone
Vidi olim ô superi, quas ego cerno uices?
Deuictus Nero Tartareis miser ignibus ardet:
Cœlesti fruitur uictor honore Petrus.
Purpura, nomen, opes, fasces, ubi tecta Neronis?
Regnat in Vrbe Petrus, datq; negatq; polum.
Nunc mea sors melior, Sol, Augustiq; ualete,
Me Crux, me Petrus, me Deus unus habet.

ALIVD EIVSDEM.

ROMA vetus cecidit, magni cecidere Obelisci,
Cæteraq; ipsa sua mole sepulta iacent.
Inter ego infandas strages, Vrbisq; ruinas

Inco-

Incolumis tacito numine solus eram.
Sed vicina mihi prospectum tecta negabant,
Et proprias sedes alta tegebat humus.
In Vaticana Quintus me luce platea
Constituit Xystus, supposuitq; Cruci.
Cur ita? sic Petrus voluit, quem funere vidi
Crudeli extinctum, suppliciôq; Crucis.
Laudibus ille crucem Christi, mortemq; ferebat
Mercedem laudis, retulit ille Crucem.
Hac in cæde iterum Christus vim pertulit, vndè
Illa fuit Christi Crux, fuit illa Petri.
Sic in discipulo tenuit Crux sæua magistrum,
Me iuuat hinc summo uertice ferre Crucem.
Seruo quidem uanos testantia nomina cultus,
Respuo sed ueterum numina falsa Deum:
Ornabam Circum quondam, uel septa Neronis,
Læto ubi Christigenas impius ille dabat.
Nunc ædem, tumulumq; Petri prospecto, piaq;
Instrumenta necis, quam tulit ipse colo.
Hoc Vrbs, hoc Orbis, deuicta hoc Tartara signo:
Inclyta victricis gesto trophæa Crucis.

PETRI BLANCAE.

ALtus monte Crucē gerit hāc Obeliscus ab alto.
Nunc mons vere altus, non Obeliscus erit.

Aliud

ALIVD.

QVem Phœbo Aegyptus, quem Augustis Roma dicauit;
Tu lapidem hũc subdis, Maxime Sixte Cruci:
Felix ergo lapis, sed tu felicior esto,
Quo duce sternentur subdita cuncta cruci.

ALIVD.

NAte sub Augusto, sub successore necaris
Christe. Cruciq; horũ das monumẽta Ducũ.
Hos etenim Augustos Obelisco Caius honorat:
Per te, Sixte, Crucis nunc Obeliscus honos
Transtulit vt Moses Aegypti argentea vasa
In Domini obsequium præcipiente Deo.
Sic lapidem Pharium præcelsi in Regis honorem
Non absque instinctu numinis ipse trahis:
Non alibi hæc melius potuisset Petra locari,
Quàm Petri ante ædes, quas, pie Sixte, regis.

ALIVD

MOntibus vt montes olim imposuere Gigantes
Fulmine disiecti iure fuere Iouis:
Sic contra imponens Obelisco culmina montis
Mons Altus montem est dignus adire Dei.
Illi namque ausi maledictis scindere cælum,
Et

Et cæli Dominum, iustitiæq́; decus.
Hic pro iustitia, pro Diuis expedit arma,
Et vitijs bellum, suppliciumq́; parat.

ALIUD.

ERuitur moles, quæ semisepulta iacebat,
Et merito ante ædes sistitur illa Petri,
Nam prius aut Solis cultus, aut Cæsaris vrnam,
Aut orbem vacuum satq́; superq́; tulit.
At nunc æterni Solis, Christiq́; triumphum,
Victricemq́; Crucem nobilitata gerit.
Cedat Sol Christo, vita mors, vrna triumpho,
Quadrataq́; Cruci fusilis ære globus.
Hæc mens sola fuit, cura hæc fuit vnica Xysti,
Redderet vt vita, mors quod iniqua tulit.

IOSEPHI BOZII AD VRBEM ODE.

O Quæ decorum sideribus caput
Sola inter Vrbes inseris, Vrbium
Magistra cunctarum, cadensq́;
Quas obit, exoriensq́; Phœbus,
Agnosce tandem Cælicolum patrem,
Agnosce: non hæc, non peperit tibi
Spectata maiorum tuorum
Militiæq́; domiq́; virtus.
Quid ara, quid tu marmora suspicis?
Prisca quid Vrbis relliquias colis

Theatra, thermas, fornicesq́;
Et veterum simulacra auorum?
Signa illa, dirum queis soboles Dei
Euicit hostem, queis mare pulchrius
Tellusq́; nil produxit vnquam
Nil hominum ingenia extudere
Partis trophæis præfer, & omnibus
Patrum triumphis, dum cineri sacro
Pauliq́; dicentur, Petriq́;
Et domino pia Roma grates.
En, Vaticana quæ stetit area
Moles monebit sæcula in omnia
Orci subacti, atrasq́; pulsi
In Stygiæ tenebras paludis.
Quod ille cladis sensit vbi suæ
Memor, doloris vulneribus noui
Exasperatus, talia imo
Dicitur euomuisse ab antro:
Soli dicauit, quæ monitu meo
Ægyptus olim, quæ statuit duce
Me Roma, funesto, sacrantur
Hæc igitur monumenta signo?
Crux ista cœlo quo mage tollitur,
Cocyti in vndas hoc mage deprimor:
Vrorq́; quod deiectus alta

Mole

Mole fere tumulor sepulcri.

ANTONII BARISONII.

EDuctum ad nubes Obeliscum vertice cernens
Sixtus, & insana Relligionis opus:
An ne ait, aeternum cultus retinere prophanos
Ad Vaticani culmina saxa sinam?
Huc artes, huc Roma tuas conuertito vires,
Se dignum teneant marmora celsa locum
Dixit, & ad templi sacrauit limina molem
Caesaris, & sancta stant monumenta Cruci:
Maiora expecta generoso à Principe, Roma,
Qui seruire docet barbara saxa Deo.

ANTONII CICALAE.

AErias celso feriebat vertice nubes
Propter Niliacas hic Obeliscus aquas
Immensum latè volitabat fama per Orbem
Principis, egregium qui statuisset opus.
Caius vbi Circo decus immortale futuro
Ad sacra Romulei Tibridis ora tulit,
Extinxit Pharij nomenq. decusq. tyranni
Rumor ad extremos diditus vsq. Getas:
Vltimus auulsum Circo, Christoq. dicatum
Erigis ad Petri maxime Sixte fores.
Hinc tua Caesareum restinguet gloria nomen,
Viuet & aeternos non peritura dies.

Et Crucis auſpicio ſuper alti culmine Montis
Proferet auratum ſtella coruſca iubar.

AD VRBEM ROMAM GVLIELMI EVERARDI
Epigramma.

QVam bene depoſito cultu monumenta profano
Ferre ſalutiferam iam didicere Crucem:
Cernimus Auguſto rutilare in uertice Chriſtum,
Et ſtygis irata monſtra uidere iuuat.
Ite ſacri: pia turba gregis: concepta Quirites
Soluite pro tanto munere uota Deo.
Quam ſacram cupit ille urbem te, Roma, uidere
Qui tua ſaxa etiam ſacra uidere cupit?

EIVSDEM AD SIXTVM QVINTVM.

QVã Phario rutilare Crucẽ de marmore, Sixte,
Curas, nunc placidi mitia ſigna Dei,
Iudicis hæc quondam irati fulgore coruſco
Terrificas acuet ſanguinolenta minas,
Si tunc hauſta inopi ſitienti frigida, iuſtis
Ad ſua virtutum præmia teſtis erit.
Quod tibi pro tanta pietate, crucisq; triumpho
In Cruce ponendum eſt, Sixte, patrocinium?

ALIVD. MICHAEL ANGELVS GRATVLATVR SIXTO.

VT celſo Michael conſpexit ab æthere Sixtum
Fulgentem Auguſta ponere mole Crucem,
Quæq; ipſe è cœlo quondam deiecerat, arma

Tar-

Tartareis iterum præcipitata plagis,
Risit, & ò nostra pietas dignißima cura,
Digna ò cui totus pareat orbis, ait,
Horre Acheron: Stygijs surgũt noua prælia regnis:
Militiæ sacræ dux nouus arma parat
Ingentes Erebo clades meditatur, & instat
Barbara qui Christo subdere saxa potest.

ANDREAE BVSCOVII POLONI ODE.

O *Cui tam varia licuit splendescere luce*
Æquata moles atheri,
Seu tu magnanimo promittis tuta Leone
In monstra regnum perfida;
Sidere seu radiante poli das signa secundi,
Lumenq; Sixti comprobas,
Seu summum in triplici portendis culmine culmen
Honoris & sacri imperii.
Seu stabilem ipsa tuo testaris pondere Petri,
Fideiq; firmam regiam:
Felix sorte tua cœlo spectabilis ipsi
Tali coruscans pondere
Despicies quicquid terris violenta minentur
Procacis Austri flamina.
Ipsa, viden? quæ summa tuo Crux vertice fulget,
Crux summa cœli gloria.
Certa cano: Pater omnipotens hoc pignore firmat;

Tu

Digitized by Google

Tu quicquid orbi nuncias.

EIVSDEM EPIGRAMMA.

TErgemini montes, sublimi in mole serenos
Impositis astris explicuere sinus;
Astra humeros rursus manifesta in luce coruscos,
Calcandasq́; Cruci supposuere comas,
Hæc cælo statuenda fuit: sed montibus altis
Celsior, atque astris non erat vllus apex.

A L I V D.

QVòd moles immota tuæ Pater optime menti
Paret, & imperijs est modo mota tuis,
Non facit hoc cogente manu, vel viribus vllis:
Illi etiam scelus est non tua iussa sequi;
Et dubitem infranes posituros colla Britannos,
Quando & saxa tuum iam subiere iugum?

A L I V D.

VIderat æquatos cælo Roma aurea montes
Ostentare tuæ Christe trophæa crucis,
Et septem mirata arces sub munere tali
Subsedisse humiles: talia dicta dedit:
Sola meum quondam potuit crux vincere robur,
Soli nunc poterunt tecta subesse Cruci.

EIVSDEM EPIGRAMMA.

INclyta Echyoniæ sileant miracula turres,
Sint licet arguiam membra sequuta chelym

Aspi-

Digitized by Google

Aspicit immotas blando sine carmine rupes
Iussa sequi Domini Roma superba sui
Aspicit: & merito numen super æthera tollit
Non nisi Christe, tuum, non nisi Sixte, tuum.

ALVMNORVM COLLEGII GERMANICI.

NICOLAI MVNSTERI EPIGRAMMA.

S*AXA, superq; altos montes crux aurea surgit.*
Num locus in terris altior vllus erat?
Non tamen hoc Sixto satis est, super astra reponit.
Num locus in cælo, celsior vllus erat?
Scilicet illa fuit sedes super astra locanda,
Cuius & in cælo Rex super astra sedet.

EIVSDEM.

C*Æsaris auspicijs positus, vix vnius olim*
Tu decus Orbis eris, si decus Vrbis eras:
Ast vbi te posuit felici sydere Sixtus,
Nobile totius nunc decus Orbis eris.
Talia Pontificem Sixtum monumenta decebat
Ponere, quippe Parens Vrbis, & Orbis erat.

ALIVD

Digitized by Google

ALIVD.

CVm varijs quaterent Hunni terroribus Vrbē,
Maximaq; æquarent amphitheatra ſolo,
Auguſti moles ſtetit inconcuſſa, nec vllis
Tacta malis, vnum manſit in vrbe decus,
Et gemuit quondam concuſſus cladibus orbis,
Oppugnata fides, & cruce, & igne fuit.
Sed veluti cautes conſtanti pectore Petrus
Perſtitit, & fidei fulſit in orbe decus.
Iure igitur Petro moles Auguſta ſacratur,
Quippe malis cunctis vna ſuperſtes erat.

ALIVD.

CVncta licet fuerint Vrbis deiecta trophæa
Vaſta tamen moles iuuiolata manet.
Cur hanc Pontifices non erexere priores?
Pontificis Sixti ſcilicet illud erat.

IOANNIS ARNOLDI BVCHOLII.

ARdua marmoreo moles ſubnixa reſedit
Pondere, & obtutus Vrbis & orbis alit:
Dic age, quo nobis terrarum ignota receſſu
Haſeris? et tanta quid modo luce nites
Scilicet inferno fuerint quæ ſacra tyranno,
Sic decet ignoto delituiſſe loco
I nunc, ætherias nitidum caput effer in auras,
Gloria magna tua eſt, maior at illa Crucis.

ALIVD

ALIVD EIVSDEM.

HActenus in domina latuit vix cognitus Vrbe,
Nunc leo victrici pro Cruce victor ouat.
Dæmonis hæc fuerat quondam fraude obsita terris
Hostis, et à nostro pignore diues erat:
Sed caput atq; altis rutilum de montibus Atlas
Extulit euictas, mox dedit ille manus
Sixtus, quod stygiis olim gens cæca trophæum
Fixerat, eripuit, figat ut ille Cruci.

MATTHAEI SCRIKII.

QVæ quondam artificũ multo fabricata labore
Cæsaribus posuit Roma superba suis;
Signa, trophæa, arcus, solo pietatis amore
Pontifices quosdam post habuisse ferunt:
Laude quidem digni, Sixtus maiora capeßit
An non his maius nomen habere potest?
Qui veteres Vrbis cum relligione ruinas,
Et priscum renouat cum pietate decus.

HERMANNI ARDENRALD
Epigramma.

QVod iubar exoritur radianti è vertice montis
Quam bene vitali cuncta calore fouet?
Expectata refert deuicti signa Tyranni,
Claraq; felicem pandit ad astra viam.

E *Tale*

Digitized by Google

Tale Palæstinas sidus deduxit in oras
Illustres vera relligione viros.
Luminis ipse parens haud talia lumina præbet
Phœbus, vbi auersos liquerit Antipodas.
Scilicet ista docent longè præstantibus ausis
Te, Sixte, egregium promeruisse decus.
Viue diu, moderare Orbem; tibi tarda sorores
Lanificæ voluant stamina: viue diu.

CLERICORVM ET CONVICTORVM SEMINARII ROMANI.

IVLII CAESARIS LVCATELLI Ode.

O CRVX, quæ rigido culmine niteris
Molis Niliacæ: sidera vertice
Sublimi feriens, &
Claro lucida stemmate:
Ambit te populus solicita prece,
Terrarum Dominam Curia prædicat
Romana, atque trophæis
Gaudens se decorat nouis
Olim sacra tibi iam prope perdita
Byzanti dominus pristina retulit,

Crude-

Crudeliq; fugato
Persarum duces. Cosdroa.
Te primus patrijs reddidit ædibus,
Et, quæ obsessa ferus templa tyrãnicis
Armis miles habebat,
Victis abstulit hostibus.
Magnis ecce pius Sixtus honoribus
Te ornat nunc: Obeli vertice nobilis
Fulgentem locat: vnde
Te flexo colimus genu.
Magni iure tibi nomina Cæsaris
Cesserunt; animos qui populi diu
Falso nomine honoris
Suspensos tenuit rudes.
Te mox Turca ferox, te gelidus Scytha
Romani imperij Principe maximi
Sixto sceptra gerente
Et diri metuent Getæ.

IOANNIS IANNVCII.

IActabat altis otia ciuibus,
Vt fama prisco carmine prædicat
Superba dulci laude Roma:
Cæsareum peperisse robur.
Augustus acres imperio potens
Allexit Indos, Assyrios sua

Sub iura misit Marte, pressit
Barbaricas ditione gentes.
Huic Phœbus albis conspicuus comis
Arrisit vltro vocibus, & niger
Maurus, Notus, lenisq; primum,
Hunc Boreas voluere Regem.
Quis non quietam sponte colat togam?
Parcant minorum laudibus incly ti
Duces, supremi laude signum
Nobiliore canant Tonantis.
Crux vna stultis horrida gentibus
Effulget, experti iam fidei plaga
Illudit, ac victrix superbi
Culmine nunc Obeli resedit.
Augustus alter, Roma sacra, nitet
In sede, pacem reddidit, impios
Ferro latrones orbe fusos
Sustulit, & laqueo subegit.
Alter quietem milite plurimo
Reduxit, armis hic sine retulit,
Crucemq; veram spem salutis
Monte super triplici locauit.

OCTAVII FERZINI.

INfami vt Christus cernatur monte peremptus
In summo voluit monte subire Crucem,

Haud

Haud melius poterat cunctis visenda reponi
Crux: quam si in triplici monte locata foret.

POMPEII AB ANGELO ODE.

IMo iacentem numen amat gradu
Praeferre summi Regis honoribus,
Miscetq; sceptris clariorem
Agricolis, inopumq; tectis.
Dum Caesar alto regnat in otio,
Victorq; famam terminat athere
Et iura ponto, diuus atq;
Caelicolas numeratur inter:
Crux atra maestis abdita vestibus,
Formidolosis vndiq; luctibus
Horrenda squalet, destinata
Opprobrio, exitioq; sontum.
At, vera summi progenies Patris
Dum Christus altā vulnere saucius
Quino cruentat, conuolutis
Ordinibus mouet ima summis:
Deiecta Regum gloria concidit,
Terrisq; fulsit Crux bona in omnibus
Seu Regis ornatura frontem,
Seu Stygijs metuenda claustris.
Sed cum superstes nunc Obelus foret
Testatus orbi Caesareum decus

Hunc

Digitized by Google

Hunc sede mutas, & patrono
Sixte dicas, Crucis atque signo.
Christi potestas namque vicaria
Cum te ornet, vna ferre vicariam
Mentem peroptas namq; Christo
Culta foues, inimica frangis.

FABRICII BOSSII.

HIc qui stēma crucis nūc tollit ad astra, superbi
Augustis Obelus stemma decoris erat.
Aspice demissa en quantū mens possit: honores
Qui capit ante, caret; qui caret ante, capit.
Quam latitare iuuat, non Crux pressura obeliscos
Montesq; & stellas, ni latitasset, erat.

A L I V D.

DEposcenti aliud pondusq; situmq;, repulsam
Quondam Obelo dederat causa laboris opus.
Xystus at hunc (mirū) ciet, atq; immobile quondā
Mobile, quod reliqui non potuere, facit,
Sic modo, qua optabat, permutat vtrumq; situq;
Nobiliore tacens, nobiliora gerit.

FLAMINII PRIAMI ODE.

O Crux Christiadum decus
Immortale, Poli clarior igneis
Astris, gloria cælitum
Æterna, & miseris spes melior viris.

Iam

Jam te non ſtygis amplius
Obſcurant tenebræ, non tua lumina
Extinguit Phlegethon, ſacros
Noctis nec radios nebula detinet.
Te longi celer antea
Curſus temporis, atque irreparabilis
Ætas reddidit horridam,
Infamisq́; dedit nomina carnifex.
Jam quæ tetrica lucidam
Obſcurare poteſt eluuies crucem?
Nil eſt ſplendidius polo,
Et terris mage nil eſt venerabile.
Te Sixtus decorat nouo
Nunc ritu, atque trabis Niliacæ pater
Celſo vertice ſedulus,
Haud parcens grauibus ſumptibus excipit.
Nunc eſt exiguum decus,
Parua & pro meritis gloria redditur.
Sed maior manet vltimis
Splendor temporibus, marmoreum veru
Cum iam fulgida deſerens
Sedem conſtitues in medio polo.

EIVSDEM.

STruxit mirificas Pyramides Pharos
Propter Niliaci fluminis alueum:

Subli-

Sublimisq́; eadem Lacidis arduam
Turrim commemorat vasta per æquora
Præbentem miseris lumina nauitis.
Extollit Babylon turgida mœnia
Junctis bis geminis peruia curribus,
Tercentum validis turribus additis
Quæ iam Semiramis condidit impotens
Dianæ Triuiæ laudat Jonia
Templum magnificum. Cares, & inclyti
Mausoli celebrant splendida funera,
Jngentem statuam fert super æthera
Gestantis pharetras insula Apollinis,
Elausq́; Jouem laudat Olympicum.
At proh cæca hominum pectora, proh dolor
Et quæ iam remanet Pyramis, aut Pharos
Et quæ iam Babylon mœnia prædicat?
Et quæ extant Ephesi marmoreæ domus
Dianæ? celebret funera Caria
Si poßit, statuam nunc Rhodus indicet,
Elausq́; Jouem proferat integrum:
Jsthæc sunt volucri tempore diruta,
At nunc erigitur talis ad æthera
Moles, quam stabili sæcula non queant
Perturbare gradu. Robora nam Crucis
Hoc præstant valida, & summa potentia

Regis

Digitized by Google

Regis Christiadum. Desine conqueri
Proles Romulidum, diruta marmora;
Xystus namq; Obelum substruit hunc tibi,
Qui vincat veterum splendida marmora.

FLAMINII FIGLIVCCII.

HIc vbi sacra polum sublimi vertice tangit
Crux, & conspicuum tollit in astra caput.
Argentoq; auroq; nitens in montibus altis
Emicat, attonitis suspicienda viris.
Hos olim Augusto plebs vana dicarat honores
Viuus, & in tanto marmore Cæsar erat.
Sixte sacras Obelum Christo: te præside dicam
Restitui Christo Cæsaris imperium.

ANDREAE FRONTII.

DEsine Christiadas contundere Roma flagellis,
Et Vaticanum commaculare nece.
Erigit optatæ crux alta insignia palmæ,
Figit & in capto bellica signa solo.
Aspice vt in nostris volitet victoria campis,
Vtq; canat victrix carmina læta cohors.
Dic vbi magnanimi Heroum sunt, Roma, triũphi?
Dic vbi nunc Vrbis pompa sepulta iacet?
Nullus in Hesperia miles quatit oppida bellis:
Nullus in Oechalia surgit ad arma furor,
Nec ferus infestos Mauors desæuit in hostes.

Pralia nec rauco concitat aere canor.
Impia bellandi rabies, assuetaq; dira
Hostibus aduersis deficit ira neci.
Martia Roma ruit tantis elata trophæis,
Nec iam belligera concrepat arma manu.
Iam neque Christi alta suspēditur arbore martyr,
Nec Vaticana defluit arce cruor.
Hic vbi nunc Pharia à Xysto crux ardua moli
Imposita auratum tollit in astra caput
Christiadum turpi pendebant brachia trunco:
Hic laceranda feris fortia membra dabant
Hostibus in medijs, medio in certamine miles.
Ægide munitus conspiciendus erat.
Horrida purpureos laniabant tela lacertos,
Tingebat roseus nudaq; membra cruor.
Hic pueri atque senes, iuuenes castaq; puellæ
Optabant duro subdere colla iugo.
Subdite colla iugo clamabant, subdite ferro
Corpora: pro Christi nomine dulce mori est.
Nunc Christi miles rediuiuus conterit hostes,
Lætaq; victrici morte trophæa refert.
Et Crux quæ terror fuerat mortalibus olim,
Nunc honor est Xysti, cælituumq; decus.

ALVM-

ALVMNORVM COLLEGII ANGLICANI RO.

GVLIELMI MAGNANI Epigramma.

PLurima iam viuunt, solùm quia carmina viuunt,
Quæ modò non aliter, quàm modò facta vigent:
Si semel auferres doctorum scripta virorum,
Temporis elapsi mentio nulla foret.
Scripta ferunt annos, si tollas scripta, peribunt
Qui sacra regali sceptra tulere manu:
Carmine sublato; quia carmine plurima viuunt,
Pauca suum retinent inuiolata decus.
Hoc mihi pono tamen, quòd quis uerũ esse negabit?
Roma opus eximium, conspicuumq; manet:
Cuius in excelso crux alma cacumine fulget.
Hac erit à rapido fulmine tutus apex.

IOANNIS PITTI.

TRabs Pharia Vrbis honor; sed crux honor Vrbis & Orbis.
Digna tamen fieri trabs Pharia Orbis honos:
Hæc duo sunt vnum per te (Pater optime) facta
Trabs Pharia et pia Crux, Vrbis et orbis honor.

OBELISCI VATICANI PROSOPOPOEIA.
RODVLPHI BOVKLONDI.

ANtiquis titulo laudiq; Quiritibus olim
Præmia virtutis persoluisse fuit.
Ipsa sibi merces satis ampla, at crescit honore
Hunc stimulum virtus, hoc sibi calcar habet:
Hinc palma, hīc quercus, hīc laurus, oliua, triūphis
Hinc tot magnorum clara trophæa ducum;
Hinc ego quem statuit sublimem vana vetustas
Optans perpetuum Cæsaris esse decus.
Plaudite Romulidæ quod vestra in sæcla superstes
Immanis moles sede mea steterim:
Imo quod ipsius vice vestræ insigne salutis
Aurea Crux nitidum spargat vbiq; iubar;
Quod locus obscurus celebri, quod Cæsar Iesu,
Victaq; concedat gloria prisca noua.

FINIS.

CAR-

CARM. DIVERSORVM AVCTORVM
LIBER POSTERIOR.
SYLVII ANTONIANI.

TELLVRE aduectos Pharia immanes Obeliscos,
Quos statuit falsis Martia Roma Deis,
Vrbe illos strauit tota longinqua vetustas,
Hostilesue manus, barbaricusq; furor.
Integer, immotusq; tot inter constitit vnus
Augusto Patri, Tiberioq; sacer;
Hic vbi crudelis Circumq; hortosq; Neronis
Sub Vaticani colle fuisse ferunt.
Ingens miraris saxum voluentia secla,
Et diros toties non timuisse Getas?
Ne casu euenisse putes, iam tum alta parabat
Hac Deus inuicta clara trophaea Cruci.
Pace sub Augusto parta, terraq; mariq;,
Virgineo Christus nascitur ex vtero.
Principe Tiberio, vitali ex arbore pendens,
Omnia supplicio crimina nostra luit.

Quod-

Digitized by Google

Quodq́; magis mireris adhuc; cum solus habenas
Augustus magni flecteret Imperij.
Iam Regum Rege exorto; quamquam inscius ille
Arcani, dici se dominum vetuit.
Quin etiam Cœli vidisse in parte serena
Virgineo puerum dicitur in gremio;
Sacrauitq; aram Capitoli in culmine, nomen
Auspicio seruat nunc meliore locus.
Ast alter, Christum auxilij non talis egentem
Diuorum adscribi censuit in numerum.
Hanc igitur vasti mirandam molem Obelisci
Romulidum erexit vana superstitio,
Augustisq́; illam; patri, natoq́; dicauit,
Id silice in dura nomina sculpta docent.
Centum alij iacuere solo, stetit altior ille,
Qui sacro Petri proximus est tumulo.
Forsan & hæc, infanda Nero spectacula vulgo
Cum daret, & Christi dilaniaret oues,
Sæpius innocuo maduerunt saxa cruore,
Sparsaq; sunt sanctis marmora visceribus,
Cum monstrum horrendum, tergis contecta ferarũ
Corpora, viuentum corpora Christicolum
Heu crudele nephas, canibusq́;, vrsisq;, lupisq́;
Obijceret miseris dilaceranda modis.
Hos rerum euentus, & non sine numine causas

Dum

Digitized by Google

Dum secum versat pectore subtacito
Magnanimus Sixtus felici nomine Quintus
Justitia insignis, nec pietate minor,
Hoc ait, hoc Christi rutilet sublimis in alto
Crux solio: hic populis crux veneranda micet.
Cedant fallaces, & inania numina Diui,
Seruiat & vero Cæsar vterque Deo.
Atque vbi maiori lapsu, & grauiore ruina
Vi prostrata Crucis, corruit impietas,
Celsius hic statuat sibi Crux inuicta trophæum,
Gloria Crux Regum, Pontificumq; decus.
Ergo agite ò Juuenes, Obelisci nobile marmor,
Obscura nimium quod modo sede latet,
Jllustri templi ante gradus regione locate,
Præbeat vt magna grandia fulcra Cruci,
Ad fidei Petram, vereq; immobile saxum
Ad Piscatoris limina Clauigeri.
Vexillum Christi campo spectetur aperto,
Et latè populos ad pia bella vocet.
Dixerat, illi alacres haud mollia iussa capessunt,
Nil duce, nil Sixto est auspice difficile.
Nec mora, contexta ære trabes, ferroq; reuincta,
Et firmis stabilis machina roboribus
Construitur circum, cœloq; attollitur alto,
Miraturq; ingens ipse Obeliscus opus.

Tym-

Tympana disponunt alij, longosq; rudentes
Ductaq; per trochleas stuppea vincla ligant,
Paulatim lapis assurgit post sæcula multa,
Aere libratus pendet & in medio,
Tum leni lapsu demissus, corpore toto
Sternitur, optata iam requiescit humo.
Ast olli breuis est requies, namq; aggere longo
Extructo, ignotas cogitur ire vias.
Ecce iterum magno elatus molimine, quid non
Ingenium vincat? non labor efficiat?
Sistitur, in medioq; foro, propiorq; locatur
Cælo, tantum illum sustulit alta basis.
Stant circum attonitæ turbæ, nequeuntq; tuendo
Expleri, gaudet Sixtus & ipse Pater.
Vertice in excelso signum vitale coruscat.
Ingeminat plausus maxima Roma suos.

LAVRENTII FRIZOLII.

INgens Niliacis Obeliscus notus in oris
Deflebam sortis tempora dura meæ.
Nam ferro excisus patria de rupe Syenes,
Conspicuus clara Solis in Vrbe locor.
Illi me donum statuit, gratusq; recepti
Me voluit testem luminis esse Pheron.
Assiduis illic cumulabar laudibus, illic
Liber eram, cara nec procul à patria.

Me

Me circum argutis celebrabant ludicra sistris
Indigenæ, & latos per sola plana choros.
Fraternis, & quisquis iter de montibus illuc
Tendebat, saxo florea serta dabat.
Sed non illa mihi manserunt gaudia. tristi
Omnia versauit sors inimica vice.
Nam toto Ausonijs armis Oriente subacto,
Romulidùm Ægyptus sub iuga colla dedit.
Quidquid erat domitis pretiosum in finibus, Vrbẽ
Ad dominam Eoo littore victor agit.
Et fuscam grauidis pubem, vestemq́; carinis
Stipat, & artificis viuida signa manus.
Me quoque captiuum longo post tempore Romam
Ducere, & antiqua vellere sede parat.
Mole mea securus eram: sed viribus arti
Admotis socia tam graue cessit onus.
Impositusq́; rati, trabibus quam mille reuinctam
Firmarant duro robore mille trabes.
Ignotas pelagi inuitus prætervehor oras,
Siue Europa tuas, Africa siue tuas.
Cessaui (fateor) spumosa per æquora numquam
In mea turbatos fata ciere notos.
Et cum vitandas clamabat nauita Syrtes,
O, dixi, in Syrtes, & vada cæca ferar.
Omnia tentantem leti discrimina, tuto

Ostia ceperunt me Tiberina sinu.
Nec requies Tiberim aduersũ superamus, & alta
Augustum imperij cernimus arce caput.
Qui populi concursus erat? qui clamor ad auras
Ibat io resonans, vndique clamor io?
Tunc ego me duci Tarpeia ad culmina rebar,
Lætitiamq; hosti, suppliciumq; dare,
In Vaticanam multo conamine vallem
Cum trahor, inuiso constituorq; loco.
Quid vidi? quid non vidi? crudele ruentes
Ipse Nero monstrum puluere agebat equos.
Me ne mea auelli patria, spectator vt essem.
Portenti, & scelerum, quæ meminisse piget?
Cogerer & cædes oculis haurire cruentas,
Christiadumq; graues sæpe dolere vices?
Non etenim Pharia Christi mihi nomen in ora
Ignotum, aut trepida tempora iussa fuga.
Ille aliquot Babylone annos, quaq; ipse locatus
Vrbe fui, latuit cum genitrice puer.
Cuius ad ingressum ceciderunt cornua Graiæ
Isidos, & vani contremuere Dei.
Quæ matri exitio feritas, ea prima piorum
Christicolum clades, perniciesq; fuit.
Pellibus (ah rabies) hirtis adoperta ferarum
Membra hominum sæuos dilaniare canes?

Pars vndis mersi, pars fixo gutture truncis
Incensi, media lumina nocte dabant.
Te, venerande senex, atra de nube Simonem
Tunc vidi in terras præcipitare magum.
Ille leues Erebi famulis dum fertur in auras,
Æmulus, & Christi tentat adire polum;
Corruit in caput, & qualis confixa volucris
E vacuo labens æthere pulsat humum.
Interea pergis Christi præcepta docere,
Et seris in falsos prælia multa Deos.
Tum vero exarsit violentia sæua tyranni,
Inq; crucis robur debile corpus agit.
Tu renuens instar mortem perferre magistri,
Præcipis inuersos erigi ad astra pedes.
Auerti faciem: sed quà non funera cerno?
Quà non purpureo defluit amne cruor?
Nec satis hæc. mala multa fuit tolerare necesse
Hei misero, & casus ferre subinde nouos.
Destitui sola spreto quoque contigit ora,
Lustraq; deserto stare trecena loco.
Certe ego debueram magnæ vetus incola Romæ
Vrbanæ sortis conditione frui.
Munere quin etiam Populi, Patrumq; putassem
Tot sæclis aliquod promeruisse decus.
Fallor, & immundo linquor ceu carcere vinctus,

Et lateo ingesta pene sepultus humo.
Mutandi sedem spes me iam deficit omnis.
Quisque cupit, tantum quisque recusat opus.
Quid faciam? Fœdo standum mihi limite? Vos ò
Irruite in nostrum fulmina dira caput.
Assurgens Tiberis non vlli noxius, vnum
Diruat insana me violentus aqua.
Me manus hostilis quatiat, ruptiq; Obelisci
Vicinam sternant fragmina mille viam.
Quæ mecum tacitus dum mente indignor iniqua,
Conqueror, & votis omnia surda meis;
Ecce dies clarum (quid non speremus?) Olympum
Infuso referans lumine cuncta beat.
Hac Sixtus Petri sublimi in sede locatus,
Patribus, & læto septus honore nitet.
Iamq; ipsum trabea insignem, mitraq; decorum
In Petri audieram proxima templa vehi.
Lætitia sensi durum mollescere pectus.
Nescio quæ vultu spes meliore redit.
Nam Sixtum versare nihil nisi grande ferebant,
Et mentem haud vno Principis orbe capi.
Vrbem velle nouo cultu decorare vetustam,
Fontes, atque nouas velle aperire vias,
Atque interruptos veterum finire labores,
Eq; solo sacras ædificare domos:

Sci-

Scitabar, si quid de me quis fortè susurret.
Quidam etiam de me verba fuisse refert.
Sic erat. Ecce trabes me circum figier altas,
Et celsum aspicio iam superare caput.
Ferri iamq; graues nexus, funesq; parantur,
Et, quibus insueui lentus inire viam,
Ergata, & annoso teretes de robore lapsus,
Viq; hominum versa, quadrupedumq; rota.
Tollor, & in querni deponor stramine lecti,
Et Petri media collocor in platea.
Quod breuiter dixi, citius fuit arte peractum,
Nam Sixti longa nescia iussa mora.
Ipseq; praterea stationis longa perosus
Tempora, & obducto lurida tesqua situ,
Tollebam memet sensim, facilisq; sequebar,
Addebamq; operi sic taciturnus opem.
Nunc cœli regione fruor sublimis aperta.
Nunc datur è lato cernere cuncta foro.
Templa Petri, æratos postes, & Principis aulam,
Et quæ picta nouo Xysta colore nitent.
Helueti longe splendent fulgentibus armis,
Ferrato & campum verbere tundit equos.
Me Belga aduenien s, durus miratur Iberus,
Afer, & Assyrio vectus ab vsque mari.
Circumstant, gaudentq; pedem contingere molis.

Sen-

Digitized by Google

Sentio ego, & tacitis motibus exilio.
Quodq́; omnes ſuperat faſtus inſigne ſalutis
Humana dignor vertice ferre crucem.
Quæ ſuper & Montes, & Stellā nititur. Hæc ſunt
Peretta illuſtris myſtica ſigna domus.
Illa monent (audita mihi ſi verba recordor,
Et vero interpres non aliena canit,)
Quiſquis es, ad cœlum te ſiue potentia tollit,
Seu Sophia ornatum lumine pectus habes;
Omnia ſubde Cruci, Dominoq́; referre memento
Accepta, & ſtudijs nil meruiſſe tuis.
Præſidiumq́;, orbisq; decus, Stygijq́; tyranni
Terrorem, pura ſuſpice mente Crucem.
Spes hominum, ſcelerum vindex, medicina dolorū,
Crux, ventis quaſſæ clauus, & aura rati.
Quam collo ex gemma proceres pendere, vel auro,
Et ſupra cupiunt irradiare caput.
Huius ego aurato cinctus diademate frontem,
Non aueam Parthi condere regis opes.
Sceptra Peluſiaci, præ te, Crux alma recuſem
Imperij, & rubro dona reperta mari.
Nunc, & triſtitiam oblitus, longumq́; laborem,
Neglecta & gemitus in ſtatione graues,
Sorte mea felix, grates tibi, Chriſte, perennes,
Et merito ſoluam maxime Sixte, tibi.

Præ-

Præter dulce Crucis pondus, nil proderit æque,
Ac studijs semper posse placere tuis.
Verticeq; inscriptus felicia nomina, lætos
Traducam, parta nobilitate, dies.
Delatosq; mihi semper testabor honores,
Atque tuum semper nomen in ore feram.
A Sixto huc ætas Obeliscum nulla silebit
Translatum; hoc recinet fama perennis opus.
Sed tibi sic tituli crescant ingentibus actis,
Dicar vt è cunctis ipse fuisse minor.

EIVSDEM.

ONus profanum Obeliscus, & diutinas
Sordes latentis abnuebat anguli,
Se mole terræ conquerens penè obrutum.
Nunc sorte lætatur sua, Quintoq; agit
Sixto perennes gratias, à quo situs
Potentis in celebriore Vrbis loco,
Apparet imo, quantus est, vestigio.
Orbisq; tutelam, inferumq; metum Crucem
Triumphat alto subleuans cacumine.

ANTONII QVARENGI:

MAgnum opus est tanti pondus mirabile saxi
In medium è latebris transposuisse forum:
Sed maius, pulsam exilio te Sixte perenni
Iustitiam populis restituisse tuis.

EIVS-

EIVSDEM.

ARduus in lucem tetris Obeliscus ab vmbris
Progreditur iussu maxime Sixte tuo.
Quid sibi non speret tanto sub principe Roma,
Cum tua testetur iam benefacta lapis?

EIVSDEM.

NIl opus est sanctas populis præscribere leges,
Ne Latio improbitas erret inulta solo.
Præcipe virtutum spectent exempla tuarum:
Hæc feret ad mores semita certa pios.

EIVSDEM.

SIXTE nouas iam sterne uias iã collibus vndã
Suffice: lata frequens occupet arua domus.
Scilicet egregijs sub legibus aucta repente
Vrbs populos dudum non capit alma suos.

EIVSDEM.

LAtens caduca ignoto in ædis angulo
Tegebar alta ruderum
Jam mole, nec nitoris vlla pristini
Fulgebat in me gratia,
Cum rara docti principis benignitas
Venustiore perfrui
Me cultu, & Vrbis in beata nobilem
Prodire iussit aream.
Hinc nempe mira Sixtus arte detegit

Se

Se reddidisse lumini
Longa sepultam noctium caligine
Virtutis alma gloriam,
Cuius decorum me vetusta Symbolum
Vouere Phœbo sæcula.

IOANNIS CARGAE.

VExilla Christi stent etiam hoc super
Quadrangulari marmore Cæsarum,
Regesq; regi Solq; Soli
Signa suo titulosq; cedant.
Translata moles præsideat foro,
Apostolorum Principibus sacro;
Vrbiq;, & intentis piorum
Luminibus maneat trophæum
Insigne, felix, non violabile
Posthac, neque vllo mobile tempore;
Sitq; Arci, & Ædi Vaticanæ
Perpetui monumentum honoris.
Sic nostri imago pectoris impios
Durati in hostes, ac vetitum nefas;
Terrisq; ab imis alta iussam
Ferre Crucem super astra amantis.
Hac sede Petri fatus ab ardua
Commune votum Sixtus opus locat:
Arcana dictorum resoluit

Ipſe ſuis, aperitq; factis.
Namq; & vagantem impunè licentiam,
Crimenq; inultum comprimit, impotens
Ceù Sole ſiccos flamma vepres,
Aut nebulas ſegeti nocentes
Vis acta ab Euro. culpa perhorruit
Pœnam inſequẽtem; priſca redit fides;
Aeuumq; priſcum; nox pauore,
Lite dies caret; & querela.
Annona mendax, & miſeros ciens
Fames tumultus, tranſmare Creticum
Abſceßit, in qua regna peſtis
Sæuit, & exitiale bellum.
Pax alma nobis ridet, & otium
Cuſtode Sixto, Patreq; maximo;
Per quem tu Ieſu penè lapſam
Genti iterum reparas ſalutem.
Et iura Romæ, principis Vrbium,
A parte noſtri conſpicua Poli
Extendis ad non ante viſi
Oppoſitas Iaponis oras.

IVLII CAESARIS STELLAE.

HÆc quicunque vides ingentia ſaxa viator,
Abdita neglecto quæ latuere loco,
Transferri plateam in celebrem, miraris vt ætas
Hæc

Hac peragat, quod vix prisca peregit opus:
Desine mirari, Syxto hac regnante geruntur,
Principe quo mirum iam nihil esse potest:
Qua raro veteres, nunquam fecere minores,
Sapius hic nullo pœnè labore facit.
Vix venit, vix vidit, & omnia vicit, hic arua
Posse coli, atque Vrbes viuere lege dedit.
Hac merito mirare igitur, nam principe Syxto
Qua fecere alij, non ea mira puto.

AVRELII VRSI.

HÆc, quæ paullatim in conum procurrit acuto
Vertice, & Alpinis tollitur æqua iugis.
Sacra prius soli moles stetit, inde duobus
Casaribus; rutilat nunc radiata Cruce.
Error abit, Solisq; sui Sol cedit honori;
Deq; triumphato Casare Christus ouat.

A L I V D.

QVi legis, & tanti miraris pondera saxi
Niliaca quondam prodigiosa Pharo;
Disce quid hoc rerum, quas conspicis, argumentũ
Signat, stella, lapis, crux, leo, monsq; triplex.
Stella fauor cali, crux est accepta Tonanti
Relligio, montes, spes, amor, atque fides
Principis in vigili cura est expressa Leone,

H 2 In

In lapide imperij pondus, & orbis onus.
Spectat opus, gaudetq́; Crucis Roma aucta triũpho
Et veteres Sixto Principe ridet opes.

ALIVD.

ASpice vt immenso moles se regia saxo
Tollit, & excelsum condit in astra caput?
Extulit hos Cœlo Romana potentia fastus
Aemula naturæ, parq́; operata decus.
Non alia Rhodius surgebat mole colossus
Altaq́; Memphiti condita busta manu.
Cæsaris hæc cineres, vt sidera Atlante, reguntur
Et minus est forsan Cæsare Atlantis opus.

IN EVNDEM.

HIc qui sublimis se fert Obeliscus ad auras
Cæsaris est magni Cæsare maius opus.
Nuper in obscura latitabat parte, ruinis
Tectus, & aggesta penè sepultus humo.
Nunc Systi imperio veteri reuocatus honori
Stat, celebri moles conspicienda foro.
Cæsaris extat honos, sed laus tua Syste manebit
Tum quoq́;, Cæsareus cum morietur honos.

HIERONYMI BADESII ROMANI
Ode.

SOl, qui per auras omnia despicis,
Currus equorum siste volantium.

No-

Digitized by Google

Nostraq; vexillum salutis
Sidereo venerare vultu.
Illud sacrato vertice sustinet
Auctore Sixto, quem tibi barbara
Aegyptus olim dedicauit,
Iam minitans Obeliscus astris.
Sublime Sixti rebus in arduis,
Durisq; pectus cedere nescium,
Prisca reuulsam sede molem
Rite foro in medio locauit.
Superba quondam Roma parentibus,
Iam luce functis, numinis hoc sui
Insigne pignus consecrauit;
Caesareos cumulans honores.
At nunc Olympo se Pharius lapis,
Se maior, infert, teq; beatior
Nunc te beat, dignatus alma
Dulce Crucis subiisse pondus;
Cui seruit Orbis, quam populus, memor
Lucis receptae, suppliciter colit;
Regesq; terrarum potentes
Frontibus imposuere summis.

IOANNIS FRANCISCI BORDINI.

ALta Syenitae tibi Crux iam culmina saxi
Cedunt, & Solis vana superstitio.

Caesa-

Cæſareum procul nomen, numenq; faceſſit:
Te ſolam latus nunc Obeliſcus amat.
Quin et ſublimes montes, fulgentiaq; aſtra.
Exſuperas uictrix, ſub pedibusq; tenes.
Sponte ſua fului ſubmittunt dorſa leones.
Sic montes ſubigis, ſidera, ſaxa, feras.
Scilicet vt, quæ olim exitium, probrumq; parabas,
Nunc eadem cunctis vita, decusq; fores.
Præſtitit hæc Felix, diuino munere, Xyſtus,
Cui ſummum eſt ſtudium ſubdere cuncta Cruci.

EIVSDEM.

In Columnam Cochlidem Antonini Pij.

PAuperis excelſas greſſus calcare Columnas
Cernis, Roma, tuas? iam domina orbis eris.

EIVSDEM.

In Columnam Cochlidem Traiani.

IMmeritum Pauli fundis tu Roma cruorem.
Ille tuum extinctus, poßidet Imperium.

BALDVINI FELICIS.

LVx Stella, Montis culmen, roburq; Leonis,
Conueniunt factis quàm bene Syxte tuis?
Latas Stella vias aperit; Leo tollit in altum
Vaſtũ obelũ; vndãtes Mons tibi fundit aquas.
Stella vias vitæ monſtrat; victricia fulcit
Signa Leo; fontes Mons ſuper aſtra iacit.

Irra-

Jrradias, recreas, releuas, humilem, aridũ, egenũ,
Splendide, magne, potens, gratia, honore, opibus.

ROGERII ODORISEI I.C. CARMEN.

EN sacer Augustis Obeliscus, vertice cuius
Desuper assurgens aeneus orbis erat.
Caesareos posuisse ferunt, monumenta perennis
Imperij proceres; Aurea Roma tibi.
Sed quoniam media stabat demersus arena,
Squallebat caecis abditus in tenebris:
Xystus & Augustis maior, quo Principe maius,
Nil Cyniphs, Tanais, Bethis, & Indus habẽt;
Effossum latebris, celsaq; in sede locatum,
Erexit Petri nobiliore foro.
Tentatum priscis, tamen insuperabile visum,
Hoc Xysti virtus inclyta vicit opus.
Sublatis primis, Felicia signa reponit,
Et cumulat Montes, & super astra Crucem.
Dum stabunt montes, dum sidera pascet Olympus,
Crux fuerit, Xysti fama perennis erit.

EIVSDEM.

FElix ô moles, quam felicissimus ornat,
Et statuit Princeps Principis ante forum:
Terra Giganteos non iactet Thessala montes,
Aut onus Enceladi Sicelis Aethna sui:
Jam tibi cedat Atlas, qui pondera gessit Olympi,

Pondera non illis inferiora geris.
Assurgatq́ tuo iam summa lucifer Ida,
Dentq́ Dionæi Cæsaris astra locum.
Vna es, qua Vasti totius machina Mundi
Nititur, & Cœli culmina summa tenes;
Signaq́ tu Domini terræ, cœliq́, marisq́,
Quæ magis exornant, tu geris alta Crucis.
Reddita maiestas Romæ est, operosa resurgunt
In Vaticano prisca trophæa foro.
Auspicijsq́ suis reparat decora alta Quirini
Ter felix Xystus, sceptra sacrata gerens.
Aeternis hæc Roma velis iam condere fastis,
Principe pro tanto sedula funde preces.
Felici Xysto felicibus assonet æther
Vocibus, & vatum plaudat in orbe chorus?

EIVSDEM.

QVòd rursus feriant Obelici culmina Cœlum
Vrbi interruptas quòd reuocarit aquas;
Cœlicolûmq́ ædes repararit; signa columnis
Fixerit hic Superûm, subdideritq́ Cruci;
Culpæ pœna comes quòd sit; quòd fræna Tyrannis
Indiderit; pellat quòd procul Vrbe famem;
Quòdq́ indefessos irarum fregerit æstus,
Atq́ Italas cædes, sollicitosq́ metus;
Nec mora, turbato felicia sæcula Mundo

Red-

Digitized by Google

Reddiderit stabilis pacis alumna, quies
Aeterni hæc spondent certissima signa decoris,
Aeternum nomen, quod super astra ferent.
Ardua magnanimi qui spectas stēmata Xysti,
Longè animo excelso facta minora vides.
Annua tantarum sunt hæc exordia rerum
Quod mirere magis maxima cœpta dabunt?

AD ALEXAND. MONTEALTVM CARD.
IOANNIS TONSI ODE.

VIdes, vt alto vertice montium
Ceu lapsa aperto stella resederit
Cælo, superstantesq; montes
Aerios lapidi superbo?
Molem hanc, gigantum, non manus impia
Vetante struxit numine cælitum;
Vt excitata olim vsque ad ignes
Sidereos ruitura turris:
Sed magnus Atlas robore sustinens
Virtutis orbem prouidus extulit;
Vt Crux super stellam locata,
Perpetuo niteat decore.
Diffusa latè, quæ radiantia
Splendore miro lumina cernimus,
Non stella, sed Crux spargit, astris
Clarius ætherëis refulgens.

Ægyptus omnis, cuius in intimo
Recisus ingens est gremio lapis,
Quàm gaudeat, si iam prophanos
Aspiciat posuisse ritus,
Deseruientem muneribus pijs?
Summo beatus consilio pater
Quæ dempta Phœbo, prisco honori
Purpureæ Crucis arrogauit.
O, perge capta flos iuuenum via,
Exempla sectari vsque domestica;
Contende, vt inprimis tuum ornent
Relligio, pietasq́; pectus.
Quæ consequeris præmia, certa sunt.
At florida ætas, dum tacito pede
Currit, moræ nullæ interim, te
Sollicitent, dubiumuè reddant.
Euris citatis hora fugacior:
Et quæ videntur tempora segnius
Labi, breui cursu, ad secundas
Te referent propere coronas.

MVTII RICCERII CAMERTIS.

IMmani transfert Obeliscos pondere Sixtus,
Et locat in summo vertice signa Crucis.
Hinc Cæsar victor victus cœlestibus armis

Con-

Digitized by Google

Concedens Christo pondera sacra subit.
Et tandem sauis totum qui legibus Orbem
Pressit, se patitur relligione premi.

EIVSDEM.

CVr Obelisce tuus nostra argumenta salutis
Gestat, et ad cali sidera tollit apex?
Sedeq; posthabita ueteri, nomenq; perosus
Casaris, impositum deijcit orbis onus?
Scilicet humano diuinum Xystus honorem
Æneadum titulis pratulit arma Crucis.

EIVSDEM
Ode.

EN qua superstes (nec sine numine)
Impune Moles exstitit horridas
Inter ruinas; en superbi
Romulidum monumenta fastus.
Vides vt astris conspicua Cruce
Altè refulgens intulerit caput:
Cælumq;, magni Atlantis instar,
Vertice sustineat supremo.
Huic barbarorum exercitus insolens
Olim pepercit, cum rabidus furor
Diris in Vrbem effusus armis
Carceribus rueret reclusis.

Et hanc Iesu transfuga perfidus
Suspexit insons, sanguine Martyrum
Non ausus aspersam immerentum
Sacrilega temerare dextra,
Romana donec relligio vt decus
Nomenq; ferret perpetuum; Deo
Salutis humanæ sacrata
Erigeret monumenta Sixtus.

FERRANTIS DE TORRES.

SIxte, tui decoras dum sancti limina Petri,
Conspicuo imponis dum monumenta loco.
Ille tibi in cœlo curat monumenta, mouere
Quæ nullis poterunt sæcula temporibus.

IVLII ROSCII HORTINI
Epigramma.

AEgypti duris moles excisa cauernis
Miranda in Latium per mare uecta rati,
Quæ sacra Cæsaribus summo stetit æmula Cœlo
Ad Vaticani plena theatra iugi
Nunc ueteri dimota loco pro limine templi
Aurea, uictricem, tollit ad astra Crucem.
Strata superstitio uetus est, Regumq; profana
Nomina sub Christi Relligione iacent.

Vni

Vni Xyste tibi hoc debet pulcherrima Roma,
Per quem Sancta nouo fulget honore fides.

IO. PAVLI ZERLAE

IMmensum Sixtus dum tollit in aera saxum
Quod sacra suppositum fulciat arma Crucis,
Quam magis ille hominũ cupiet pia corda uiolentũ
Ardua si cupiat saxa subesse Cruci?

CASTORIS DVRANTIS.

ECce Cruci excelsæ iam subijciuntur honores
Induperatorum munere Sixte tuo.

INCERTI.

ME locus, & Montes, Sidus, Crux, Sixtus honorant,
Custoditq; vigil nocte dieq; leo.
Nomine clarus erã Augusti; nũc Numine Christi.
Quis fuit in toto dignior orbe lapis?

DIE FESTO EXALTATIONIS S. CRVCIS.

INCERTI.

SAxum immane, ingẽs, caput inter nubila cõdit,
Sublimiq; ferit vertice summa poli.
Scilicet antiquo iam tempore inutile saxum,

Inse-

Google

Inferat ut cælo sancta trophæa Crucis:
Stetq; supremus apex vrbiq; orbiq; verendus,
Ut numquam fuerit crux meliore loco.
Exaltata trahit nunc crux ad se omnia: iure
Nunc exaltatæ festa Crucis colimus.
Pontifici id Sixto debes Ecclesia: magnus
Quem pietatis amor grandia velle facit.

INCERTI.

Virginis Augustus gremio considere Cæsar
Infantem vidit Solis in orbe Deum.
Tiberius passum voluit se Principe Christum
Romanis inter numina magna coli.
Hinc titulos vtriusque gerens Obeliscus amica
Plurima de cælo sæcula duxit ope:
Nunc Sixti nutu Quinti meliore locatus
Sede, triumphalem tollit ad astra Crucem.

PARACLITI FRANGIPANIS CARMEN AD XYSTVM V. PONT. MAX.

Quæ lapide ex vno Natura condita, & Arte
Faucibus vndantis Nili, Aegyptiq; remotis
Finibus, æquoreas fuit olim aduecta per vndas
Tybridis ad ripas, & magnæ ad mœnia Romæ
Imperij moles monumentum insigne vetusti,

Pri-

Priscorumq; decus clarum, & memorabile Regũ,
Vaticanum inter, Janumq; obscura latebat.
Temporis inuidia depressa, & cognita paucis,
Atque Aeuo tandem diuturno præda futura,
Et iam æquanda solo, post longa & sæcula, tanta
Vix inter magnas Vrbis cernenda ruinas:
At verò Xysti præclaro munere Quinti
Pontificis, quo non fuit vnquam iustior alter,
Inde, vbi tot lustra, ac tot sæcla infixa resedit,
Atque immota adeò, vt fuerit nulla arte mouẽda,
Vi nulla, demum radicibus eruta ab imis
Illa foro in medio æreas erecta sub auras
Conspicienda nitet, calsaq; in sede refulget,
Excedens altas sublimi culmine turres,
Perpetuo mansura, & nulli obnoxia sorti:
Nec iam Cæsareos cineres seruabit in vrna,
Quos stupet extinctos, miris & laudibus effert
Ignarum vulgus, solum mortalia quærens,
Admiransq; opera humana, & cœlestia temnens:
Crux at in excelso fulgebit vertice sancta,
Gloria cœlicolum, & nostræ spes certa salutis,
Qua capita inferno contusa fuere Draconi,
Qua barathri portæ confracta, adapertaq; cœli
Ianua, qua nixus collabens constitit orbis.
Hinc quæ septenis florens in collibus olim.

Mar-

Et regit & seruat, Qui ob primi admissa Parentis
Perpetuis pœnis addictos faucibus Orci
Eripuit, nosq; ad cœlestia Regna vocauit.
Denique ouile vnum fiet Pastore sub vno
Pascuaq; ad summi æterna adducetur Olympi.

PHILIPPI POELARII BRVGENSIS FLANDRI.

ORdior è Phario transuectam dicere regno
Molem, quæ nostra victricia signa salutis
Imposita, à Sixto gestat, quæ nobile templum
Exultat Petri, felicem saxea moles
Est sortita locum, locus an felicior ipsa
Mole, sacri culto memorant ceu carmine vates:
Sic mihi da Sixti canere immortale laborum
Musa decus, meritò quem Petri in sede locauit
Purpurea, sancto pia corda mouente senatus
Flamine: da tanto recolam qui Principe secla
Aurea nunc rediere? sepulta Astrea reuisat
Vt latios fines? vt relligionis honores?
Verum fas aperire prius primordia molis
Nuncoreus pares cui Nile Sesostride nato
Intima dum magna rimatur viscera matris,
Ogygias ornans Urbes, tam nobile saxum
Pinguia quà Nilus fœcundis arua fluentis
Irrigat, & quà se centum ditissima Thebe

Digitized by Google

Effundit portis, excelso e monte Syenes
Quadratum excidit, veteres dixere Obeliscum
Qualia tunc Pharij reges sua munera Phœbo
Soluebant, quorum Mitres, qui sceptra tueri
Auxilio Diuùm studuit, cum vasta silerent
Aequora, & Actæus longo temone Bootes
Plaustra inter pigros deflecteret ipse triones
In somnis vigili Rex tanti pectore regni
Voluebat curas, supplex Hyperione natum
Multa rogans, sensit cum lumina victa sopore
Per membra extemplo dulcem fudisse quietem,
Et secum placido Phœbum sic ore loquutum.
Ille ego sum Deus ò Mitres, cui rite precantum
Vota implere datum est, & qui tua regna tuebor.
Tu modo de Nili spaciosis rupibus, altam
Soli cæde trabem, & quadratam impone figuram
Hanc instar radij paulatim attollere cura.
Exilit è strato Phœbi & pia iussa capessit,
Inscripsitq. notas, quales præferre ruinæ
Cernuntur, regum hunc alij de more sequuntur.
Sacra papyriferæ statuentes iura canopo
Nuncorea inter quos posuere Sesostride natum
Est è Niliacis olim qui rupibus ausus
Sumptibus innumeris lapidosum cædere montem
Cum senior nouit qui delphica limina vates

Et

Et quid fatorum longus connecteret ordo,
Machina dum celsa de rupe exciditur, alta
Vrbis turrita decoret quæ mœnia Solis,
Macte viri dixit moles quæ stabit in Vrbe
Exeret vna caput, mittens trans æquora classes
Immensum figetq; minantia signa per orbem,
Principis ornabit quærentem iurgia circum.
Circus at in cineres vt vix vestigia cernas,
Vertetur, tandem hic ædes sanctissima surget
Diuo, cui reserare poli, cui claudere verbo
Auratas dabitur portas, dare iura per orbem
Regia qui possit, qui à petra nomen habebit.
Linigeri risere viri, sistrataque turba,
Et magnis vanum studijs auxere laborem.
Hinc moles sola est primo molimine fracta.
Dixerat, euenit tandem labentibus annis,
Cæsaris Augusti victus cum Antonius armis
Occideret, Nili validis & colla catenis
Necteret, & domini fugeret Cleopatra triumphũ,
Ingemeret Babylon lætis spoliata trophæis,
Saxea vt Ausoniam ferretur machina Romam
Cæsaris indignata sequi per cerula palmas,
Sperauitq; nouo tandem dare nomina Ponto,
Nominis Icarijs vt fluctibus Icarus auctor,
Vel pelago nomen ceu flebilis abstulit Helle.

Digitized by Google

Terrentes nautas flamma, concuſſa timore
Corda virùm, ſubito viſus componere fluctus
Neptunus, pauidum & depellere corde timorem.
Interea Ioniis ardentem fluctibus Aetnam
Conſpexit, piceo & fumantem turbine vector,
Oſtenditq; ſuis ſociis, aperitq; futura.
Cernitis excelſi vt nudata cacumine montis
In ventos abeunt: ſic lati climata mundi
In flammas conuerſa ruent, ſic cuncta peribunt,
Iamq; datis linquit ventis proiecta Pachini
Saxa ratis, ſuperant remis vulcanida terram:
Hinc ſe ſe monſtrat ſaxis albentibus Anxur
Impoſitum, capiuntq; ſudes vbi fuluus arena
In mare prorumpit Tybris, molemq; petitam
Impenſa ingenti, quæ teſtatura triumphos
Cæſaris, vt vidit Tybris caput extulit vnda,
Inſuetum teneris onus & circumligat vlnis.
Tanta molis erat ſaxum deducere in Vrbem.
Cæruleis vbi vecta fretis iam puppis in alta
Mœnia Nuncoreos vexit molimina regis
Saxa Auguſte tuas virides teſtantia lauros
In ripa iacuere diu, dum Caius in Vrbe
Horrida conſtruxit miſcentem prælia Circum
Nuncoreosq; opus affigens in vertice Iuli
Qui ſeruet cineres orbem, ſtatuitq; Obeliſcum

In medio Circi, hunc tetigit victoria pennis
Plurima, nam raucus, per plurima sæcula circus
Durauit, summo tangit quod vertice cælum
Spectandum in circo saxum stetit, omnia donec
Negligeret veterum Saturnia Roma trophæa
Induperatorum, Pariis suffulta columnis
Porticus euersa est, fregitq; theatra vetustas,
Circus & in nihilum Caij est collapsus, & ædes
Clauigero est extructa Petro, cui subditur orbis,
Aedes qua totus verè nil sanctius vsquam
Orbis habet, roseo nam limina tincta cruore
Christiadum, Christi hic viuus sub imagine vultus
Hastaq; qua infesta perfodit cuspide Christum
Dum peragit nostra mysteria sacra salutis.
Ipsa alios olim iactabat Roma Obeliscos,
Hunc præter cecidere tamen Mars ferreus Vrbẽ
Affecit clade horribili dum sæuit in armis,
Romanos latè spolians cultoribus agros:
Et monumenta Ducum fracti interiere Colossi.
Quicquid & externis Romanus victor ab oris
Vexit ouans patriæq; Vrbi concessit habendum
Hinc etiam passa est ingentos Roma ruinas,
Sæuit in Ausonios vbi trux Germania campos,
Miles qui imbiberat sæui documenta Lutheri
Votiuas furiis accensus diripit aras.

Bor-

Digitized by Google

Borbonio ductore, nefas sed morte piauit.
Summo sacra Deo templa impius abstulit ignis
Mansit sola alto moles abscondita Diui
Templo sub Petri, sacratior area saxo
Nunc tollit caput, & pretioso munere Sixti
Pontificis gaudet, gaudet quoque saxea moles
Sede sua, tali est ter felix area mole,
Quod sacra dum sacrũ munus tenet, ipsa meretur
Area pacato vt fiat spectatior orbi.
Aurati fulgent molis quod vertice montes
Et stella auratis in montibus aurea fulget,
Exultans nostræ felicia signa salutis
Ostentare Crucem, Satanæ, qua diruta regna
Munere Sixte tuo est augustior area, per te
Saxea venturo moles celebrabitur æuo.
O mihi donaret sacro de fonte liquores
Haurire, Aonio meditari & carmina plectro
Phœbus, Sixte tuas memorarem carmine laudes:
Monstrarem triplici merito tibi cincta corona
Tempora, candenti structũ quod marmore templũ,
Qua Christi veneranda Dei præsepia adoras.
Commemorem pulsamq; famem, cerealia dona
In populum diffusa, tibi dum commoda curæ
Sunt gregis; irriguis præbes de fontibus vndas
Montibus & valles, & montes vallibus æquas.

A Tür-

Digitized by Google

Extincto passim cantat latrone viator :
Nam veluti tenero lupus insidiatus ouili
Clara vbi puniceo tenebras Tithonia amictu
Expellit, vacuis infrendens dentibus iras,
Antra petit nemorūq; vmbris se horrētibus abdit :
Sic dominam sæuus liquit sicarius Vrbem
In sua conuertens improuida pectora ferrum.
His tibi pro meritis puras spectantia mentes
Numina digna ferant virtuti & præmia tanta,
Lætaq; Sixte boni qui te genuere parentes,
Roma diem poscit niueo signare lapillo.
Adscribatq; lubens sacratæ hæc carmina moli.
Sixtus præclaris ad candida siderà factis,
A teneris virtus quem præstans extulit annis,
Ingentem hanc molem sacrata in sede locauit.
Et si qua maiora tuo cum corde volutas
Venturis eadem moles testabitur annis.

PETRI ANGELII BARGAEI OBELISCVS AD XYSTVM V. PONT. MAX.

Centenùm fueram cubitorū Obeliscus, ad Vrbē
Cum veherer vasta per freta vasta rate.
Mox geminas, Circi iam iamq; in sede locandus,
In partes iacui dimidiatus humi,
Et quamquā artificū Cæsar multa arte refectū

Digitized by Google

Extulit, aurato ſuppoſuitq; globo,
Conſcius ipſe mihi tamen, illa in ſede latebam,
In qua ruderibus penè ſepultus eram.
Sed, poſtquam eduxit Cœli me Xyſtus in oras,
Meq; meo voluit vertice ferre Crucem,
Ipſe mihi videor duplo ſublimior eſſe,
Quàm cum me ſtatuit Solis in Vrbe Phero.
Gratia magna tibi, Pater, ò ſanctiſsime, quando
Eſſe, tuum quod ſit, nil niſi grande poteſt.

EIVSDEM AD EVNDEM.

LAtronum paulo ante vias inſederat omnes
Terrorem incutiens mortis iniqua manus.
Nec iam parietibus quiſquam, nec mœnibus vllis
Tutari qui ſe, vel ſua poſſet, erat.
Quando etiam in media iugulari vidimus Vrbe
Sæpe aliquem, & multa cæde madere domos.
Nunc autem è manibus ſicæ cecidere cruentis,
Et, quacumque libet pergere, tuta via eſt.
Iuſtitiæ patet vſque locus: Vis exulat omnis:
Atque illibatas pax alit Vrbis opes.
Vnde igitur rerum facies mutata? venitq;
E tenebris tantis orta repente dies?
Maximus immenſum Xyſtus regit arbiter orbem;
Atque vnus recti cuncta gubernat amor.

San-

Digitized by Google